

T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

FAİK ESAD: HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ ŞAHSİYETİ
VE ŞİİRLERİNİN TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eyüp KEKİL

Haziran -2014

**FAİK ESAD: HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ ŞAHSİYETİ
VE ŞİİRLERİNİN TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

**EYÜP KEKİL
TARAFINDAN**

**YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ**

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

HAZİRAN-2014

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof.Dr. Erdal Tanas KARAGÖL

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

Prof.Dr. Ertuğrul YAMAN

Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. İbrahim TÜZER

Danışman

JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. Mustafa ORÇAN (YBU ,Sosyoloji)

Doç. Dr. İbrahim TÜZER(YBU, Yeni Türk Edebiyatı)

Yrd. Doç. Dr. Cengiz KARATAŞ, (Yeni Türk Edebiyatı)

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı: Eyüp KEKİL

İmza:

ÖNSÖZ

Tanzimat Devri Edebiyatı ve Servet-i Fünun Devri Edebiyatı arasında kalan ve gerek şiir gerekse düzyazı alanında iki devir edebi geleneğinden büyük farklılıklar arz eder mahiyette eserler veren şair ve yazarların teşkil ettiği dönem edebiyat tarihçileri tarafından Ara Dönem Edebiyatı olarak adlandırılmaktadır. Araştırmamıza konu olan Faik Esad da Ara Dönem şair ve yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir. Ancak bugüne değin Faik Esad'ın eserlerini ve bu eserlerden istifade etmek suretiyle edebi şahsiyetini gözler önüne seren bilimsel bir araştırma yapılmamıştır.

İşte bu araştırma, 1870-1903 yılları arasında yaşayan Faik Esad'ın şiirlerini ve düzyazılarını gün yüzüne çıkarma ve ayrıca şiir alanında yazdıklarından yola çıkarak şairin şiir dünyasını aydınlatma çabasının bir neticesidir. Araştırmada öncelikle Faik Esad'ın Türkiye'nin farklı kütüphanelerinde bulunan eserlerinin kopyalarına ulaşılmış, daha sonra ise bu eserlerdeki şiirler ve düzyazılar Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır. Faik Esad'ın bir şair ve yazar olarak edebî şahsiyetinin tespitinde öncelikle eserlerinin sağlam bir metnin oluşturulması gerekmektedir.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Faik Esad'ın hayatı dönem hakkında önemli bilgiler ihtiva eden biyografik kaynaklardan ve şairin kendi eserlerinden hareketle ortaya konmuştur. Daha sonra bir şair ve yazar olarak Faik Esad'ın edebî şahsiyetinde öne çıkan unsurlar ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca Faik Esad'ın yayımlanmış eserleri Arap harflerinden Latin harflerine aktararak verilmiştir. Şairin Arapça ve Farsça bazı eserlerden yaptığı manzum ve düzyazı şeklindeki çeviriler ile az da olsa kendi kaleminden çıkan Farsça şiirler metne dahil edilmemiştir.

Faik Esad'ın bu eserlerde geçen şiirleri ve düz yazıları Latin harflerine aktarılırken, metnin okunmasını kolaylaştırmak üzere tam bir transkripsiyon yapılmamış, yalnızca uzun ünlüler ve bazı kelimelerin karıştırılma olasılığının önüne geçmek üzere ayn sesi (ع) ve hemze işareti (ء) gösterilmiştir. Yayımlanmış metinlerde çoğu zaman kullanıldığı görülen noktalama işaretleri de herhangi bir

tasarrufa gidilmeden aynen korunmuştur. Nadiren de olsa dizgi hatası nedeniyle unutulduğu düşünülen harfler veya ekler [] işareti içinde gösterilmiştir. Şiirlerin veya düz yazıların altında telif tarihini belirten notlar da metne dahil edilmiştir. Bu tarihlerin hemen yanında miladi takvimdeki karşılıkları da verilerek araştırmacıların işini kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Şiirin veya düzyazının sonunda ilgili eserin hangi sayfasında yayımlandığı da belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Faik Esad'ın şiirleri tema bakımından incelenmiştir. Bu şiirlerde öne çıkan temalar bütün yönleriyle ele alınmamış, şairin şiir dünyasının oluşumunda çok belirgin bir şekilde kendini gösteren temalar üzerinde durulmuştur.

Faik Esad'ın Sabah-ı Hayatım, Gül Demetleri, Bahar Çiçekleri, Bir Demet Çiçek, Nağamat, Gülbün ve Mahşerü'n-Nefâis isimlerini taşıyan sekiz kitabı bulunmaktadır. Bahar Çiçekleri, Bir Demet Çiçek, Nağamat ve Gülbün isimli eserler tamamen şiirlerden oluşurken, Sabah-ı Hayatım ve Gül Demetleri isimli eserlerde şiirlerin yanı sıra düz yazılara da yer verilmiştir. Ayrıca bu eserlerde Arapça ve Farsça olarak yazılmış manzum ve mensur bazı eserlerden yapılan çeviriler de yer almaktadır. Mahşerü'n-Nefâis isimli antoloji niteliğindeki eserde ise Klasik Edebiyat dönemi ve daha ziyade Tanzimat dönemi şair ve yazarlarının eserlerinden örnekler yer verilmiştir. Daha çok nazım parçalarının yer aldığı eserde az da olsa nesir örnekleri de bulunmaktadır. Bir de Arapçadan tercüme ettiği kısa hikayelerden oluşan Arapların Hikayat-ı Şairanesi adında nesir türünde çalışması mevcuttur.

Bu araştırmanın her aşamasında yapıcı eleştirileri ve ufuk açıcı önerileri ile büyük bir destek sunan tez danışmanım ve hocam Doç. Dr. İbrahim Tüzer'e şükranlarımı arz ederim. Ayrıca bu süreçte karşılaştığım zorlukları aşma hususunda engin bir sabır örneği sergileyen kıymetli eşim Hacer Kekil Hanımefendiye ve kızlarım Fatma Neda'ya, Rabia Azra'ya, oğlum Ahmet Emre'ye teşekkürlerimi sunarım.

Eyüp KEKİL

ÖZET

FAİK ESAD: HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ŞİİRLERİNİN TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Kekil, Eyüp

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. İbrahim TÜZER

Nisan 2014, 180 sayfa

Bu araştırma, 1870-1903 yılları arasında yaşayan Faik Esad'ın şiirlerini ve düzyazılarını gün yüzüne çıkarmanın yanı sıra şiir alanında yazdıklarından yola çıkarak şairin şiir dünyasına bir ayna tutmayı amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere öncelikle Faik Esad'ın Türkiye'nin farklı kütüphanelerinde bulunan eserlerinin kopyalarına ulaşılmış, daha sonra ise bu eserlerdeki şiirler ve düzyazılar Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır. Faik Esad'ın bir şair ve yazar olarak edebî şahsiyetinin tespitinde eserlerinin sağlam bir metninin oluşturulması hayati bir önemi haizdir.

Faik Esad'ın yayımlanmış sekiz kitabı bulunmaktadır. Bu eserler yayımlanış sırasına göre Sabah-ı Hayatım, Gül Demetleri, Bahar Çiçekleri, Arapların Hikayat-ı Şairanesi, Bir Demet Çiçek, Nağamat, Gülbün ve Mahşerü'n-Nefâis isimlerini taşımaktadır. Bahar Çiçekleri, Bir Demet Çiçek, Nağamat ve Gülbün isimli eserler tamamen şiirlerden oluşurken, Sabah-ı Hayatım ve Gül Demetleri isimli eserlerde şiirlerin yanı sıra düz yazılar da bulunmaktadır. Ayrıca bu eserlerde Arapça ve Farsça olarak yazılmış manzum ve mensur bazı eserlerden yapılan çeviriler de yer almaktadır. Mahşerü'n-Nefâis isimli antoloji niteliğindeki eserde ise daha ziyade Tanzimat dönemi şair ve yazarlarının eserlerinden örneklere yer verilmiştir. Daha çok nazım parçalarının yer aldığı eserde az da olsa nesir örnekleri de bulunmaktadır. Ayrıca, Faik Esad'ın Arapçadan çevirdiği, nesir türünde hikayeler bulunan 'Arapların Hikayât-ı Şairânesi' adlı eseri de vardır.

Anahtar Kelimeler: Faik Esad, Andelib, Tema Bakımından İnceleme, Türk Edebiyatında Ara Nesil.

ABSTRACT

Kekil, Eyüp

Post Graduate, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Associate Professor İbrahim TÜZER

April 2014, 180 pages

FAİK ESAD: HIS LIFE, LITERARY PERSONALITY AND THEMATIC ANALYSIS OF HIS POEMS

This study sets out to disclose Faik Esad's poetry and prose living from 1870 to 1903 besides to shed light into the poet's world of poetry taking what he wrote in the field of poetry. In order to realize this aim, firstly copies of Faik Esad's works present in the various libraries of Turkey were obtained and then poems and prose in these works were switched from Arabic letters to Latin letters. A substantial textual formation of his works is of vital importance in establishing Faik Esad's literary character as a poet and writer.

Faik Esad has eight books published. These works are, by order of publication, Sabah-ı Hayatım, Gül Demetleri, Bahar Çiçekleri, Arapların Hikayat-ı Şairanesi, Bir Demet Çiçek, Nağamat, Gülbün ve Mahşerü'n-Nefâis. The works of Sabah-ı Hayatım and Gül Demetleri include both poems and prose while Bahar Çiçekleri, Bir Demet Çiçek, Nağamat and Gülbün completely consist of poems. In addition, translations made from some poetic and prosaic works written in Persian and Arabic language appear in these works. Examples from the works of poets and writers of Tanzimat period were rather included in the work 'Mahşerü'n-Nefâis', being a kind of anthology. It is also possible to see examples of prose in this work in which mostly poetic pieces are featured. Additionally, Faik Esad has another book which includise some histories as prose, that book which called as 'Arapların Hikayat-ı Şairanesi' has been translated from Arabic.

Key words: Faik Esad, Andelib, Thematic Analysis, Intermediary Generation in Turkish Literature.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
FAİK ESAD BEY'İN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ VE	
ESERLERİ.....	1
1.1. FAİK ESAD BEY'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ	1
1.2. FAİK ESAD BEY'İN EDEBİ ŞAHSİYETİ	5
1.3. FAİK ESAD BEY'İN YAYIMLANMIŞ ESERLERİ.....	10
1.3.1. Sabâh-ı Hayâtım.....	10
1.3.2. Sabâh-ı Hayatım İsimli Eserin Metni.....	11
Kârî'ine:	11
Münâcât.....	12
Âh.....	13
Kıt'a	13
Diğer	13
Hasta Çocuk	14
Bir Sevdâ-Zedenin İ'lân-ı Muhabbeti	16
Harîf.....	18
Zulm-i Beşer	25
1.3.3. Gül Demetleri.....	28
1.3.4. Gül Demetleri İsimli Eserin Metni.....	29

Faik Es'ad Bey'in Âsâr-ı Sâiresi.....	29
Sabah-ı Hayatım.....	29
Hazîne-i Ma'ârif.....	29
Miftâhu'l-Misbâh.....	30
Gunyetü't-Tâlib ve Münyetü'r-Râgıb.....	30
Hıfz u Dâd.....	30
Vay!... Demek ki Firenk Olmamışım.....	30
Şarkı.....	30
Kıt'a.....	31
Düşünürüm.....	31
Mâh-ı tâbân melâhatime demişdim ki:.....	32
Bir Mektûbum.....	32
Bir 'Âşık-ı Matrûd Tarafından Sevdğine Mektûb.....	34
Bir Büyük Şâ'irin Sûret-i Vefâtı.....	37
Tesellî.....	43
Bir Müteverrim Lisânından:.....	43
Bir Zât Tarafından Yazdığım Bayram Tebriknâmesi:.....	44
Sevdâ.....	44
Birâder-i Vicdânım "Tevfik Lâmiḥ"ın Bir Gazeline Nazîre:.....	45
Bir Söyleniş.....	45
Gazel.....	46
Hazret-i Nedîm'in:.....	47
Meşâhir-i Şu'arâmızdan Beylikçi 'İzzet Bey Efendi Merhûmun Bir Gazellerine Nazîre-i 'Âcizânem:.....	47
Şâ'ir-i Meşhûr Keçecizâde 'İzzet Molla Efendi Merhûmun:.....	48
Nazîre-i Gazel-i Nâ'ilî-i Kadîm.....	49
Nazîre-i Gazel-i Sabrî-i Şâkir.....	49

Üstâdü'l-Bülağâ Hazreti "Nef'î"nin Meşhûr:	50
Eyvâh	53
Pend.....	53
1.3.5. Bahar Çiçekleri	54
1.3.6. Bahâr Çiçekleri İsimli Eserin Metni	54
Hilâl-i Seher	54
Gözlerin.....	55
Andelîbin Bülbüle Hitâbı	56
Dağlar.....	57
Kıt'a	57
Yedi Kıt'ayı Hâvî Bir Neşîdemden.....	57
Nazm	58
Güllere.....	59
Bir Gazelimden	59
Takriz	60
Kıt'a	61
Dokuz Beyti Hâvî Olan "Gönlüme Hitâb" 'Unvânlı Neşîdemden	61
Bir Tezkîreciğimden	61
Bir Gazelimden	62
Yatakta	62
Sözlerime Dâ'ir Bir Söz.....	62
On Altı Beyti Hâvî Bir Nazîremden	63
Kıt'a	63
Şâ'ir-i meşhûr Sâbitin Zafer-Nâmesini mütâla'a itdigim esnâda kabına yazmışdım.	64
Kıt'a	64
Leyle-i Cülûs.....	64
Yine Yatakda	64

Gönlümden Şikâyet.....	65
Nev-Bahâr	65
“Feryâd-ı ‘Andelib” ‘Unvânlı Neşîdemden	66
Nazîre	66
Kıt‘a	67
Müfred.....	67
Gönlüm	67
Yirmi Kıt‘ayı Hâvî Bir Neşîdemden	69
Şâ‘ir.....	70
‘Aşk.....	70
Bir Romanımdan	71
Kezâ	71
Kıt‘a	71
Nazm	72
Bir Romanımdan:	72
Kıt‘a	72
Diğer	73
Bir Gazelimden	73
Keşke Şâ‘ir Olmasa İdim	73
Nazîre.....	74
Musavver Kaşî	75
“Bu da Bir Söyleniveriş” ‘Unvânlı Neşîdemden	76
‘Andelibin Bülbüle İkinci Hitâbı	76
Ârzü-yı Ekber Âbâdî.....	77
Nazîre.....	78
Bir Tezkirecik	78
Nazîre.....	79

Yine Nazîre	79
Şarkı	80
Nâ'îlî-i Kadîm'e Bir Nazîremden:	80
Sevgili Meleğimiz İçün	81
Tahmîs-i Gazel-i Nedîm.....	81
Nedîm'e Bir Nazîremden:	83
Kıt'a-i Latîfe-Âmîz	83
Kıt'a	84
Bir Mektûbum.....	84
Bir Mukaddimecik	85
Kıt'a	85
1.3.7. Bir Demet Çiçek.....	86
1.3.8. Bir Demet Çiçek İsimli Eserin Metni	86
Zemzeme-i Tevhîd.....	86
Terâne-i Muhabbet.....	88
İ'tilâ-yı Rûh.....	94
Nesin? Allah İçin Söyle Bana, Ey Nâz-Perverde!-	96
Ey Mah!..	97
1.3.9. Nağamât	98
1.3.10. Nağamat İsimli Eserin Metni	98
Zemzeme-i Ğarâm	99
Nesîm-i Bahâr	100
Gazel	100
Köy Mu'âşakalarından.....	101
Kuşlar	103
Tahassür	104
Te'vih.....	105

Feyz-i Seher	106
Gazel	106
Gazel	107
Tebessüm	108
Gazel	109
Gönlüme Hitâb.....	109
Nağme	110
Kıt'â	111
1.3.11. Gülbün.....	111
1.3.12. Gülbün İsimli Eserin Metni.....	112
Zemzeme-i Tazarru'	112
Tecellî-i Dildâr	113
Sayf-ı Muhtazar	114
Fertûte	115
Bir Akşam 'Âlemi.....	117
Yâd-ı Mâzî	117
Küşâyîş-i Rebî'î	119
Tarz-ı 'Atîk	120
Ezhâr-ı Perrân	121
Gazel	121
Gazel	121
Hazân	122
Gazel	123
Temâşâ-yı Tulû'-ı Nev-Bahârî.....	124
Gazel	124
Ondan Ona Eylerim Şikâyet	125
Bir Kuş	126

Gazel	127
Bir Şerefdir Peyrev Olmak Lâmih'e	128
1.3.13. Mahşerü'n-Nefâis.....	129
1.3.14. Arapların Hikayât-ı Şairânesi.....	129
İKİNCİ BÖLÜM.....	130
FAİK ESAD BEY'İN ŞİİRLERİNİN TEMA BAKIMINDAN	
İNCELENMESİ	130
2.1. AŞK	130
2.2. ÂŞIK	131
2.3. SEVGİLİ	133
2.4. RAKİP.....	136
2.5. GAM	137
2.6. AYRILIK	139
2.7. YALNIZLIK	139
2.8. HÜZÜN, ÜMİTSİZLİK VE KARAMSARLIK	140
2.9. TEVAZU.....	146
2.10. SİHİR	146
2.11. GÖZ	147
2.12. KİBİR/BÖBÜRLENME	148
2.13. CEHALET	149
2.14. DİN	149
Hıristiyanlık	151
2.15. ÖLÜM VE AHİRET	152
2.16. SOSYAL HAYAT	153
2.17. TABİAT	157
Dağ.....	158
Akarsu	159
Bulut.....	159
Rüzgâr	160
2.18. TABİAT VE MEVSİMLER	160

Bahar	160
2.19. TABİAT VE RENKLER	162
Âb-renk	162
Kırmızı	162
Sarı	163
Pembe	164
Beyaz	165
Mavi	165
Yeşil	165
2.20. TABİAT VE KUŞLAR	166
Hüma Kuşu	167
Bülbül	168
Kumru	169
Güvercin	169
2.21. KOZMİK UNSURLAR	170
Zühre	170
Âlem	171
Dünya	172
Ay	173
Yıldız	174
Feza	175
Güneş	175
SONUÇ	177
KAYNAKÇA	179

BİRİNCİ BÖLÜM

FAİK ESAD BEY'İN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. FAİK ESAD BEY'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ

Mehmed Fâik Esad Bey, Edirne eski kadısı Paşmakçızâde Zühdî Molla Efendi'nin oğludur (Tuman, 2001:708; İbnü'l-Emin, s.159).¹ Rumî 1290 (Miladî 1873-1874) yılında İstanbul'da doğdu. Şairin “Gül Demetleri” isimli eserinde “Bir Söyleniş” başlığı ile neşr edilen dört kıtalık bir şiirinin son kıtasında hayatına ilişkin verdiği malumat esas alınırda doğum tarihini üç dört yıl daha geriye götürmek gerekmektedir. Bu kıta şu şekildedir:

Gam için gelmişim bu dünyâya
Gülmedim hiçbir dem olsun ben
Gülbün-i nâzenîn-i ‘ömrümden
Yigirmi bir gül döküldü ‘ukbâya”
19 Teşrîn-i Evvel Sene 307 / 31 Ekim 1891
(Gül Demetleri, s.113)

Bu kıtadaki malumata göre, şair 31 Ekim 1891 tarihi itibariyle ömründen yirmi bir seneyi geride bıraktığını çok açık bir şekilde beyan etmektedir. Bu durumda 1870 yılında dünyaya geldiği anlaşılmaktadır. Ayrıca şiirin bütününe hâkim olan bir yaşam muhasebesi duygu ve düşüncesi dikkate alınırda şairin bu şiiri doğum günü münasebetiyle yazdığı da ileri sürülebilir. Hâl böyle olunca Faik Esad'ın doğum gününün de 31 Ekim olduğu güçlü bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır. Çok genç

¹ Zühdî Molla'nın babası çok genç yaşta vefat eden Ahmed Eşref Molla'dır. Silsile-i nesebi şu şekildedir:

Anadolu Kadıaskerlerinden İbrahim Molla – Şam Kadısı Abdullah Molla – Rumeli Kadıaskerlerinden Mehmed Molla – Şeyhü'l-İslam Abdullah Efendi – Şeyhü'l-İslam Ali Efendi – Üsküdar Kadısı Mehmed Molla – Meşâyih-i Bayramiyyeden Bursa'da medfün Paşmakçızâde Hüseyin Abdî Çelebi. Bu zatlardan ekseri Edirne Kapısı haricinde Paşmakçızâdeler'e mahsus kabristanda medfündür (İbnü'l-Emin, s.159).

yaşlarda “Fâik”, daha sonra ise “Andelib” mahlaslarını kullandı.² Şair, “Gül Demetleri” adlı eserinde neşr edilen bir şiirine “24 Teşrîn-i Evvel Sene 307/5 Kasım 1891 târîhinden beri ‘Andelîb tahallus etmekteyim.” (s.121) notunu düşmek suretiyle “Andelîb” mahlasını ne zaman kullanmaya başladığı hususunu açıklığa kavuşturmuştur.

Hususî bir surette ilim tahsil ederek Arap ve Fars edebiyatlarını öğrendi. Memuriyet mesleğine heves etmeyerek matbuat mesleğine intisab etti. Resail-i mevkuteye şiirler ve edebi makaleler yazmakla meşgul oldu. Mektep, Hazine-i Fünûn ve İrtika dergilerinin başmuharrirliklerinde bulundu (İbnü'l-Emin, s.159).

Yazdığı manzum ve mensur eserler ile Arap ve Fars edebiyatlarından tercüme ettiği şiirleri, hikmetli sözleri, hikâyeleri ve edebî yazıları içeren “Sabâh-ı Hayatım” isimli kitabı ile edebî ve hikmetli makalelerin ve tercümelerin yer aldığı “Gül Demetleri, Bir Demet Çiçek ve Arabların Hikâyât-ı Şâirânesi” isimli eserlerini yayınladı. Kardeşi Eşref Bey’in rivayetine göre “Hazine-i Maârif” isimli bir ansiklopedi tertip etmeye başlamıştı. Sair maharrirlerden bazıları gibi “eşhâs-ı muzırâ”dan addedilerek nefy suretinde Malatya Tahrirat Müdürlüğüne tayin edildi. Hicrî 1320 (Miladî 1902-1903) yılında Malatya’da vefat etti (İbnü'l-Emin, s.160). Malatya’da medfundur (Tuman, 2001:708).

Mehmed Faik Esad Bey 16 Kânûn-ı Evvel 1304 /28 Aralık 1888 tarihinde kaleme aldığı ve “Gül Demetleri” isimli eserinde yer alan bir beyitte sanki çok genç yaşta vefat edeceğini hissetmiş gibidir: “Neşr-i âsâra başladıktan tahmînen bir buçuk iki sene sonra kadar çıkarttığım resmin arkasına yazmıştım.

Nâm-ı Es’ad pâyidâr olmak için gayret ettim neşr-i âsâr etmeye
Gençliğimde şâyet edersem vefât, bari sen kal şeklim izhâr etmeye
(Gül Demetleri, s.107)

² Ahmed Rasim, Yeni Gün’de 17 Kânunuevvel 1335 (24 Aralık 1919) tarihinde yayımlanan bir makalesinde Faik Esad’la ilgili olarak “Adı Esad idi. Sururî’nin Şeyh Galib merhumu hicvettiği sırada ‘Bilmem ey menhûs adın Es’ad mıdır, Galib midir?’ demesinden ürkerek ‘Andelib’ tahallus ettiğini söylerdi.” diyor (İbnü'l-Emin, s.159).

Mehmed Faik Esad Bey'in 1873-1874 yıllarında dünyaya geldiği hususu ve yukarıda verilen notlar bir arada düşünüldüğünde on üç on dört yaşlarında şiirler ve yazılar kaleme almaya başladığı anlaşılmaktadır.

Mehmed Faik Esad Bey'in hayatına dair önemli bilgiler sunan İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, biyografisini kaleme alırken hayatına dair şairin kardeşinden bilgi talebinde bulunmuş ve kardeşi tarafından kaleme alınarak gönderilen aşağıdaki değerlendirmeleri aktarmıştır (İbnü'l-Emin, s.160):

“Gayet kalender-meşreb ve hürriyet-perver idi. Pederinin hânesinde tahsis edilen daireye, Babiâli Caddesi'ndeki gayr-ı mantazam ve suffi apartman hayatını tercih eder ve serbest bir hayat sürerdi. Eline geçen paraları derhal arkadaşlarıyla birlikte sarfeder, ferdaya kadar saklayamazdı. İç çamaşırlarını bile muhtac arkadaşlarına tevzi ettiğini bilirim... İşrete fevkalâde münhemikti. Sözüünü hiç sakınmadığından hafiyeler daima arkasında dolaşırlardı. Genç yaşında Rauf Paşa nâmında mutasarrıflıktan münfasıl bir zâtın kerimesiyle izdivac etti. Fakat gayet serbest ve kayıtsız bir hayata alışmış olduğu cihetle zevcesiyle imtizac edemeyerek pek çabuk iftirak etti. Evlâdı olmadı.”

“Bahar Çiçekleri” isimli eserde yer alan aşağıdaki beyitler de şairin özellikle ekonomik durumuna ilişkin kardeşi tarafından ileri sürülen düşünceleri destekler mahiyettedir. Bu dizelerde şair fakirlikten şikâyet etmekte, ömrünün borç içinde geçtiğini dile getirmekte ve sonunun ne olacağı konusunda endişelerini yansıtmaktadır.

Bana ‘âşık mıdır bilmem zügürtlük
Ki hiç ayrılmıyor benden o (dâim)
Düÿûn içre mürûr itmekde ömrüm
Nedir âyâ benim encâm-ı hâlim

(Bahar Çiçekleri, s.27)

Ahmed Rasim de Yeni Gün'de 17 Kânunuevvel 1335 (24 Aralık 1919) tarihinde yayımlanan bir makalesinde Faik Esad ile ilgili şu gözlemlerine ve kanaatlerine yer vermektedir (Aktaran: İbnü'l-Emin, s.160):

“... bu zavallı arkadaş da cidden biçâre idi. Tab'ında kendinden büyük bir istigna vardı. Anın için idi iki pederinin bir çin-i cebininden münfail olarak hânesini terk ile Babiâli Caddesi'nde Meserret Apartmanı karşısındaki sucu müteveffa

Yorgi'nin dükkânı üzerinde Müstecabî-zâde ile müştereken bir oda tutmuştu. İşte bu oda envai mudhikat ve hicviyâta, hezeliyât ve siyasiyâta o zaman için pek büyük tehlikelere câlib tefevvühât ve teşniâta masdar olmuştu.”

“Mehmed İhsan” imzasıyla Maârif dergisinin 11 Rebiülevvel 1314 (20 Ağustos 1896) tarihli nüshasında yayımlanan makalede Faik Esad hakkında aşağıdaki değerlendirmelere yer verilmektedir (Aktaran: İbnü'l-Emin, s.160-161):

“... Andelib Bey vaktini daimî surette Bâbîâlî civarındaki kütüphanelerde geçirir. Mütalaâtı, hususiyle Arabî ve Farisîdeki mâlûmâtı vâsidir. Ekseriyet edebiyat-ı kadime tarafdarı olmak üzere tanılırsa da bu fikir pek yanlıştır. Kendi ibtida tarz-ı atikte ibrâz-ı maharet etmek, sonra meslek-i cedid üzere şiir yazmak ister. Gazelleri, gazele misal olarak gösterilebilecek letâfeti haizdir. Eş'arında müsamehât-ı lâfziyyeye pek az tesadüf olunur.”

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal ise Faik Esad hakkındaki gözlemlerini ve düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir (Cilt:1, s.161):

Andelib'in Bâbîâlî civarındaki kütübânelerde dem-güzar olduğu zamanlar, ben de matbu[â]t ile meşgul olurum. Kendine kitabçı dükkânlarında ve sokaklarda ekseren tesadüf ederdim. Fakat bir kerre görüşmedik. Gayet ağır ve durgun görünürdü. Hemdemleri -etrafına bakamayacak derecede- mest-i müdâm olduğunu ve Malatya'ya nefyedilmesi de sarhoşluktan ileri geldiğini söylerlerdi. Memleketin zâdegânından ve erbab-ı dânişinden ma'dûd olan bu zavallı şairin de nice emsali gibi işretle hayatını inha etmesine teessüf olunur.

Bursalı Mehmed Tâhir “Osmanlı Müellifleri” isimli eserinde “‘Andelib Es'ad Fâ'ik Bey: İstânbûlî” başlığı altında Mehmed Fâik Esad Bey'in hayatına ilişkin şunları dile getirmektedir (Bursalı Mehmed Tahir, 2000:337):

Mevâlîden Paşmakcızâde Zühdî Molla'nın mahdûmu olup şehridir. Elsine-i selase edebiyâtına vâkıf erbâb-ı ş'ir ü inşâdan idi. Henüz genç denecek bir sinde iken 1320 târîhinde menfiyen Malatya'da irtihâl eyledi. Âsâr-ı ş'iriyesinden bir mikdârını “Bir Demet Çiçek” nâmındaki risâlesi muhtevîdir. Âsâr-ı sâ'iresinden ba'zıları da vaktiyle sermuharirliğinde bulunduğu “Hazîne-i Fünûn” isimindeki cerîde-i mevkûtede mûndericidir.

1.2. FAİK ESAD BEY'İN EDEBİ ŞAHSİYETİ

Faik Esad'ın şiir ve nesir sahasında ortaya koyduğu edebî faaliyetlerin şu alanlarda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Şiir alanında hem divan edebiyatı geleneği içerisinde değerlendirilebilecek hem de yeni edebiyat anlayışını yansıtan şiirler kaleme almıştır. Bunun yanı sıra Arap ve Fars edebiyatlarından yaptığı manzum çeviriler de bulunmaktadır. Ayrıca yine Fars ve Arap edebiyatlarından bazı manzumeleri düz yazı şeklinde tercüme etmiştir. Nesir alanında ise telif ettiği kısa hikâyelerin yanında anı ve deneme türüne girebilecek yazıları da bulunmaktadır. Yine bu alanda Arap ve Fars edebiyatlarından yaptığı düzyazı şeklindeki çeviriler önemli bir yer tutmaktadır.

Mehmed Faik Esad Bey'in bir yazar ve şair olarak sanatçı kişiliğini daha ziyade şiirlerinde görmek mümkündür. Çevirilerinde ve düz yazılarında daha çok toplumsal kaygıları ön planda tutmuştur. Bu bağlamda, Sabah-ı Hayatım isimli eserinde yayımlanan “Hasta Çocuk” ve “Zulm-i Beşer” başlıklı hikâyelerinde ele aldığı konuları örnek olarak gösterebiliriz. Buna paralel olarak Arapça ve Farsça'dan yaptığı çevirilerde de daha ziyade hikmet ve nasihat içeren şiirlere ve düzyazılara ağırlık vermesi de gösteriyor ki Faik Esad'ın düşünce dünyasında toplum için edebi faaliyette bulunma daha önemli bir kaygıdır.

Mehmed Faik Esad Bey'in Arapçadan ve Farsçadan çevirdiği nasihat içerikli şiirlere bakıldığında bu şiirlerde işlenen konuların yüzyıllar boyunca Türk edebiyatında birçok şiire konu olmasının yanında nasihatname, siyasetname, pendname ve benzeri birçok müstakil eserin de telif edilmesine vesile olduğu söylenebilir. Bu anlamda Faik Esad ne ilktir ne de tek. Kendinden önce bu vadiye oluşturulmuş çok güçlü bir gelenek bulunmaktadır. Faik Esad da yaşadığı dönemde bu geleneğin bir temsilcisidir.

Faik Esad'ın nasihatçı kişiliğinin iki şekilde tebarüz ettiği görülmektedir. Bunlardan birisi kendi yazdığı eserlerde ele aldığı konulardır. Arapça ve Farsça bazı eserlerden yaptığı çevirilerde seçtiği konular da esad Faik Esad'ın nasihatçı kişiliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Burada şu hususu belirtmek yerinde olacaktır: Arapça ve Farsça'dan yaptığı çeviriler dönemin mecmualarında

yayımlanmak üzere yapılmış çevirilerdir. Bu mecmualarda yayımlandıktan sonra da müstakil bir eserde toplanarak neşr edilmiştir. Bu çevirilerde daha ziyade hikmet ve nasihatın öne çıkmasının önemli sebeplerinden biri dönemin okur kitlesinin daha ziyade bu içerikteki yazılara yönelik güçlü isteğidir. Dergiler bir taraftan telif yazılara ve şiiirlere yer vererek edebi faaliyetlerin canlanmasının önünü açmakta, diğer taraftan da farklı sosyokültürel birikimlere sahip okurlara ulaşmak amacıyla tercüme çalışmalarını teşvik etmektedir. Dahası devrin dergi okurlarının Arapça ve Farsçaya belli düzeyde vakıf olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Şairin, divan şiiirinin önde gelen şairlerine nazire yazdığı düşünüldüğünde klasik edebiyata merakının ve ilgisinin olduğu apaçık ortadadır. Tevfik Fikret, Cenab Şehabettin gibi edipleri etkileyen Şeyh Vasfi Efendi, Faik Esad'ı da etkilemiştir. Hatta o dönem içerisinde Şeyh Vasfi'ye nazire yazan şairler halkasına Faik Esad da dahil olmuştur.

Burada yeri gelmişken değinilmesi gereken bir husus da şudur: Aslında gerek Arap ve Fars Edebiyatında önde gelen şairlerin şiiirlerinden çeviriler yapma ve gerekse Türk şairlerin bazı şiiirlerine nazire yazma klasik dönemde şiiir sanatında maharet ve vukuf kesbetmenin yollarından biri olarak görülüyordu. Bu geleneğin yavaş yavaş sönmeye yüz tuttuğu bir devirde neşet eden Faik Esad'ın da bir taraftan önemli edebî diller olan Arapça ve Farsça'yı daha iyi öğrenebilmek diğer taraftan şiiir dünyasını zenginleştirmek ve şiiir sanatında ustalaşmak için böyle bir yöntemi tercih ettiğini söylemek mümkündür. Zira edebiyat sahasında hüner kesbetmenin yolu daha önce hangi konuların nasıl ele alındığını öğrenmekten geçmektedir.

Nazire geleneği Divan şiiirinde önemli bir yer tutmuş ve şairler beğendikleri şiiirlerin veznine, kafiyesine, redifine ve söyleyişine uygun bir şekilde kendi üslûplarıyla şiiirler kaleme almışlardır. Nazire/cevap, en etkin şiiir öğrenim yöntemi olarak görülmektedir. Okuma, araştırma, inceleme, ezberleme gibi teorik çalışmaları tamamlayan şair, bundan sonra taklit ve nazire yoluyla şiiir yazma becerisini geliştirmektedir. Bu faaliyet, bir çeşit şiiir meşkidir. Nazirenin ilk önemli işlevi budur. Nazirenin ikinci işlevi, şiiir meşk ederek belli bir söyleyiş yetkinliğine erişen şairlerin bu becerisini korumak ve geliştirmektir. Nazire bu yönüyle hat sanatındaki karalama

ve talimleri hatırlatır. Nazirenin üçüncü işlevi ise, örnek olarak alınan anıt şiiri aşmaya yönelik iddialı çalışmalar gerçekleştirmektir. Bu yolla edebiyat yeni ve özgün eserler kazanır, yeni açılımlarla zenginleşir (Kurnaz,2003:409-413) .

Osmanlı şairleri, şiir yazmayı nazire veya meşk sürecinde öğrenmektedirler. Nazirecilik geleneği, şairler için hem bir okul hem de bir söz meydanıdır. Şairler, bu şair okulunda batılı ressamın müze çalışmalarına benzer şekilde atölye çalışması gerçekleştirmekte, eski şairleri tanzir ve meşk ederek bir çeşit üslûp temrini yapmaktadırlar (Kurnaz, 2003:419).

Şairin yazdığı nazirelerde oluşturmaya çalıştığı üslubuna bakılırsa Lale Devri şairi Nedîm'den etkilendiği açıkça ortadadır. Aşağıdaki örnekte de görüleceği üzere şairin ilkbahar mevsiminde yaşadığı coşku, heyecan; daha çok şuh bir edaya ve neşeli bir üsluba sahip olan divan şairi Nedim'in heyecanını hatıra getirmektedir.

Geşt ü güzâra çıkdı güzeller taraf taraf
Keklikleri getirmede refâtâre nev-bahâr

Sahrâya çıkdı cümlesi ta'kîb-i yâr ile
'Uşşâk zârî eyledi âvâre nev-bahâr

Ta'cîz ider mesîrede her gün güzelleri
Fursat-ı safâ zamânıdır ağyâra nev-bahâr

(Bahar Çiçekleri, Nev-Bahar, s.19)

Şair devrinin müzisyenlerinden Şevket Gavsî Beyle de irtibat hâlinindedir. “Gül Demetleri” adlı kitabını ona hediye etmiş ve üzerine bir manzume yazmıştır. Şiirin başlığında da belirttiği gibi iki dost arasındaki muhabbetin ölçüsünü bildiren latifeli bir manzume kaleme almıştır.

Gavsî ey dâder-i güzîde-suhen
Ey şeref-neces zümre-i şu'arâ

Seni cidden hulûs ile severim
Yok sözümde benim riyâ aslâ

Yâdigâr-ı uhuvvetim olsun
Sana bu “Gül Demetleri” ammâ

Atma bir köşeye mütâla‘a it
Yoksa hicv eylerim seni sonra
(Bahar Çiçekleri, Kıta-i Latîfe-âmiz, s.46)

Andelîb, hiciv kabiliyetine güvenen ve bununla iftihar edebilen bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır. Şaire göre hicvi dünyaya inmiş bir bela şimşegi gibidir.

Hicvim gibi sen ‘âleme bir berk-ı belâsın
Ammâ yine matlûb-ı ahs-ı şu‘arâsın
(Gülbün, Gazel, s.18)

Şair, şiir kabiliyetine güvenmekte ve bununla iftihar etmektedir. Hatta gazel şeklinde yazdığı bir şiirin sonunda kendini şu şekilde övmektedir: Bu taze şiir kalemin karanlığından şimşek gibi uçtu ve yalnızca şiirde üstad olabilen şairler böylesine bir anda yazabilirler.

Berk-veş uçdu sehâb-ı hâmeden bu şi‘r-i ter
Böyle bir anda yazar eş‘ârını üstâdlar
(Gülbün, Gazel, s.22)

Sevgiliye hitap eden aşağıdaki beyitler, divan şiiri geleneğinde sıklıkla tesadüf edilen şiir sahasında kendini methetme ve yazılan şiirlerin güzelliğinden bahsetme geleneğini Faik Esad’ın da sürdürdüğünün bir işareti olarak okunabileceği gibi bu beyitler aynı zamanda şiir yazma kabiliyeti konusunda kendine güvenen bir şairin hislerini ve iç beğenilerini de yansıtmaktadır.

Ben öyle şâ‘irim eger eylersem arzû
Yüzlerce dâsitân-ı cihân söylerim sana

Dem-beste sanma ‘âşıkını, istesem eger
Bî-imtinân-ı lutf-ı zebân söylerim sana

Açmaksızın dehânımı, ey sâhir-i kulûb!

Bin dürlü şi'r-i sihr-nişân söylerim sana

Yokdur cihânda sen gibi böyle bedîhe-gû

Billâh 'Andelîb! İnân söylerim sana

(Bahar Çiçekleri, s.33)

Şair eskimiş ve zamanı geçmiş mazmunları kullanarak başkalarını benzerini yazmada acze düşürecek güzellikte yepyeni şiirler tanzim ettiğini düşünmektedir.

Biz eylerken kühen mazmûn ile tanzîm-i şi'r-i nev

Bize karşı nev-â-nev nağmeler îcâd eder bir kuş

Bu şi'r-i mu'cizi bildin mi inşâd eyleyen kimdir

O da vasl-ı nigâra 'arz-ı isti'dâd eder bir kuş!

(Gülbün, s. 26)

Çeşmin gibi ben sâhir-i i'câz-nümâyım

Ebkâr-ı hayâlim gibi sen hoş-rübâsın

(Gülbün, s. 19)

Şairin hüznü hâlinin akislerine şiirlerinde sık sık tesadüf edilmektedir. Kendisi de bu durumun farkında olarak şiirlerinin yufka yüreklilikten, incelikten ve hüznünden âdeta gözyaşlarını döktüğünü ve bu açıdan da bir gurbet akşamında inleyen kırık bir gönlü andırıldığını dile getirmektedir.

Rikkat ü hüzn ile giryân düşüyor eş'ârım

Şâm-ı ğurbette enîn dil-i meksûr gibi

Yakıyor dilleri âvâzı bu muharrik sâzın

Nâle-i pür-şerer 'âşık-ı mehcûr gibi

(Gülbün, s. 15)

Şair, söylenmemiş sözleri nazm etmede Nedîm (1681-1730) mahlaslı 18. yüzyıl şairinin bir benzerinin olmadığını söyledikten sonra, kendisinin de güzel sadalı olduğunu belirtmekte ve bu yönüyle de Nedim'e benzediğini dile getirmektedir.

Bir nazîrin yok iken nazm-ı bedâyi'de, Nedîm!

'Andelîb-i hoş-nevâ, şimdi hemâl olmuş sana

(Gül Demetleri, s.115)

Faik Esat'ın şiir dünyasının şekillenmesinde etkili olan önemli şairlerden biri on dördüncü yüzyılda İran'da yaşayan, Farsça şiirler yazan ve Farsçanın en büyük şairlerinden biri olduğu kabul edilen Hafız-ı Şirazi'dir. Hafız-ı Şirazi, fikirlerindeki kuvvet, görüşlerindeki hususiyet ve edasındaki rintlik bakımından bütün şarkın en lirik şairlerinden biri sayılmış ve şöhreti gün geçtikçe doğuya ve batıya yayılmıştır.

"Hâfız okumaya başladığım gün, hâce-i fazîlet-mendim Bekir Efendi Hazretleri: "Hâfızı ezberlersen pek çok istifâde edersin!" buyurmuşlardı, aradan iki üç dakîka kadar bir zamân mürûr etmeden âtideki kıt'ayı Hâce Hâfız Dîvânının kabına yazarak kendilerine takdîm etmiş idim:

Dîvân-ı Hâfız gûyed ki mâ râ:

Hıfzem kunîd ez ser tâ be pâ râ,

Tâ ki be-yâyed feyz-i mü'ebbed,

Ez lutf-ı şî'rem kalb-i şomâ râ!)³

(Sabâh-ı Hayâtım, s.5-6)

1.3. FAİK ESAD BEY'İN YAYIMLANMIŞ ESERLERİ

1.3.1. Sabâh-ı Hayâtım

Sabâh-ı Hayâtım isimli eser 1307/1891-1892 yılında İstanbul'da Bâb-ı Âlî Caddesinde bulunan Karabet Matbaası tarafından neşr edilmiştir. Faik Esad, "Sabâh-ı Hayâtım" isimli eserini hangi maksatla neşrettiği sorusunun cevabını kitabın başında

³ Hafız'ın divanı bana şunları söylüyor: Beni baştan sona ezberle ki benim şiirlerimin ve kalbimin lutfundan ebedi bir feyz bulasın.

“Kârî’ine” başlıklı ön söz mahiyetindeki yazıda çok açık bir şekilde okurları ile paylaşmaktadır. Faik Esat, gazetelerde yayımlanan yazılarının bir kitap hâlinde neşre edilmemesi durumunda unutulmaya mahkûm olacağını düşündüğünden “Sabâh-ı Hayâtım” adı altında yayımlamayı uygun bulmuştur. Yazılarını düşünme gücünün bir evladı ve kaleminin bir ürünü olarak değerlendirmektedir. Vicdan sahibi bir kimsenin çirkin bile olsa evladını terk etmesi nasıl mümkün değilse, yazar da gazetelerde parça parça yayımlanan yazılarını bir kitap şeklinde yayımlamayı uygun bulmuştur.

“Değersiz ve çirkin oldukları için, kendilerine bir nazar-ı nefretle bakmakta olduğum âsâr-ı hakîrânemi, benim gibi herkesin de sevmeyeceği bedîhî ve binâen ‘aleyh, bunlar -gazetelerden kaldırılıp bir mecmû‘aya derc olunmazsa- ‘adem-âbâd-ı nisyanında mahv olup gideceği tabî‘î olduğundan, ve hiçbir sâhib-i vicdân evlâdını -velev ki pek çirkin olsun- terk edemeyeceğinden, ben de zâde-i karîham ve mahsûl-i hâmem olan mezkûr eserlerimi, bir mecmû‘a hey’etine koyarak “Sabâh-ı Hayâtım” nâmıyla tab‘ ve neşre cesâret ediyorum!” İ‘timâd olunsun ki bunları toplarken, ba‘zılarını ‘âdetâ ikrâh ederek yazdım! Yazmayabilirdim, lakin vicdânım kâ’il olmadı!(Sabah-ı Hayatım, s.2-3).

1.3.2. Sabâh-ı Hayatım İsimli Eserin Metni⁴

Kârî’ine:

Değersiz ve çirkin oldukları için, kendilerine bir nazar-ı nefretle bakmakta olduğum âsâr-ı hakîrânemi, benim gibi herkesin de sevmeyeceği bedîhî ve binâen ‘aleyh, bunlar -gazetelerden kaldırılıp bir mecmû‘aya derc olunmazsa -‘adem-âbâd-ı nisyanında mahv olup gideceği tabî‘î olduğundan, ve hiçbir sâhib-i vicdân evlâdını –velev ki pek çirkin olsun – terk edemeyeceğinden, ben de zâde-i karîham ve mahsûl-i

⁴ Faik Esad’ın Sabâh-ı Hayâtım isimli eseri, 1307 yılında İstanbul’da Bâb-ı Âlî Caddesinde bulunan Karabet Matbaası tarafından basılmıştır. Eserin ilk sayfasında müellifin ismi “Paşmakçı-Zâde Hafîdi: Mehmed Es‘ad” şeklinde kaydedilmiştir. Bu eserde Faik Esad’ın şiirlerinin yanı sıra düz yazılarına ve nasihat ve hikmet içerikli bazı Arapça ve Farsça kaynaklardan yaptığı çevirilere yer verilmektedir.

hâmem olan mezkûr eserlerimi, bir mecmû'a hey'etine koyarak "Sabâh-ı Hayâtım" nâmıyla tab' ve neşre cesâret ediyorum!

İ'timâd olunsun, ki bunları toplarken, ba'zılarını 'âdetâ ikrâh ederek yazdım! Yazmayabilirdim, lakin vicdânım kâ'il olmadı!

"Sabâh-ı Hayâtım" da iltizâm ettiğim imlâyâ gelince; kısım-ı küllîsini yazmış olduğum "Fars-ı Kadîm Padişahları" nâm eser-i 'âcizânemin mukaddimesinde dediğim üzere:

"Kalemim -hiçbir kimsenin keyfine ittibâ' etmez, dâ'imâ hakîkatı sever bir hür bulunduğundan- ihtiyâr eylediği imlâca olan kusurlarından dolayı esâtize-i edeb hazerâtının afvlarını ricâ ediyor!"

Fî 1 Muharrem Sene 306 / 7 Eylül 1888

Paşmakçı-Zâde Hafîdi Mehmed Es'ad

Sayfa: 2-3

Münâcât

Ey mübdi'-i her du cihân!

"Dermânde-em feryâd-res!"

Ey mûcid-i kevn ü mekân!

"Dermânde-em feryâd-res!"

Ey sâni'-i bahr u zemîn!

Rızket dehed sîri hemîn:

Hem mâhiyân hem berriyân,

"Dermânde-em feryâd-res!"

Ey râhim-i bîçâregân!

Vey hâmî-i üftadegân!

Leyl ü nehâr gûyem: Emân,

"Dermânde-em feryâd-res!"

Ey muhsin-i bî-imtinân!
Ahsentenî ‘aşk-ı ‘ayân;
Ma‘rûf şudem der nezd-i ân,
“Dermânde-em feryâd-res!”

Ey Es‘ad-ı âvâre-ser!
‘İşket kuned rüsvâ-yı ner!
Subh u mesâ gû: Ey dâver!
“Dermânde-em feryâd-res!”
Sayfa: 4.

Âh

‘Aşkınla senin olmadayım hüzn ile nâlân!
Derdinle senin etmedeyim âh ile efgân!

Etsen ne olur ‘âşıkını vasl ile şâdân?
Hüsnün mü tenâkus eder ey server-i hûbân?
Sayfa: 4-5.

Kıt‘a

Zulmet-i şeb mahv olup döndü sabâhu’l-feyze leyl,
Sen edince matla‘u’l-envâr dîdârın küşâd!
Sîne-i pür-nûrun açsan sevdiğim hiç şübhesiz,
Tûr-ı Sînâya döner bu ‘âlem-i zulmet-nihâd!
Sayfa: 5.

Diğer

Yârimi gördüm bugün, etmiş küşâde sînesin,
Sînesinden nûr akardı gerden-i billûruna,
Ben ta‘accüb eyleyip sordum bu hâlin aslını,

⁵Dedi kim muhtâcdır elbet mâh şemsin nûruna!

Sayfa: 5

Hâfız okumaya başladığım gün, hâce-i fazîlet-mendim Bekir Efendi Hazretleri: “Hâfızı ezberlersen pek çok istifâde edersin!” buyurmuşlardı, aradan iki üç dakîka kadar bir zamân mürûr etmeden âtideki kıt‘ayı Hâce Hâfız Dîvânının kabına yazarak kendilerine takdîm etmiş idim:

Dîvân-ı Hâfız gûyed ki mâ râ:
Hıfzem kunîd ez ser tâ be pâ râ,
Tâ ki be-yâyed feyz-i mü’ebbed,
Ez lutf-ı şî‘rem kalb-i şomâ râ!

Şurasını da unutmayalım, ki mu‘allim-i muhteremim o sözünü, şâ‘ir-i müşârun-ileyhin dîvân-ı belîğinden bir ğazel okuduktan sonra söylemiş, ben de kıt‘a-i bî-mezemi, onun üzerine inşâd etmiş idim.

Sayfa: 5-6.

Hasta Çocuk⁶

Bister-i marazda yatan şu bîçâre ma’sûma bakın! Nasıl âheste âheste mişıldıyor, nasıl dalgın yatıyor! Ara sıra hançere-hırâş bir öksürük çıkıyor, boğazını tırmalıyor.

İşte şimdi, yine öksürmeye başladı; gözlerini açtı, mâderini tecessüs ediyor. Bakın bakın! Dîdelerinden dökülen, inci danelerine müşâbih yaşlar nasıl rîzân oluyor! Şiddetli bir harerât vücûdunu istilâ etmiş, şiddet-i ‘atşâ

(Not: Sayfanın ilk satırı fotokopide çıkmamış.)

nidâsı çıkıyor.

⁵ Bu yolda olan hatâlarım ben de vâkıfım! Ne fâ’ide ki başka türlü yazamıyorum!!

⁶ Bu makâle ilk eserimdir, ki bundan bir buçuk sene kadar evvel yazmış ve Fî 26 Şubat Sene 302 / 10 Mart 1887 târihinde, Hidmet cerîde-i ferîdesine göndermiş idim.

Yine baygın, baygın gözleri kapandı. Of, pek muztarip bir hâlde yatıyor. Kalbi; hafif, hafif çarpıyor; nâzik vücûdundan terler boşanıyor. Allahım! Bu biçâre çocuğun böyle tâkatsûz veca‘larla muztarip olmasına nasıl tahammül edeyim? Of! İşte bu çocuk, dün, inşirâhlı bir hâlde koşuyordu... Oynuyordu... Sıçırıyordu... Mâder-i müşfikinin ağûşuna atılıyordu. Şems-i münîre karşı, tutulan âyinenin tehzîzi ile divâra in‘ikâs edip titreyen ziyâyı, tutmak hevesiyle kovalıyordu... Sıçırıyordu... Bu esnâda pehlûsuna gelen kediyi yakalamak için uğraşıyordu... Nihâyet arkasından koşarak kuyruğundan yakaladı, kucağına alıp mini, mini elleriyle okşadı. Pek sürûrlü idi. Yâ şimdi?. Âh şimfi mahzûn, mahzûn; baygın, baygın yatıyor. Oyuncakları bile hâtırına gelmiyor! Sayfın şiddet-i harâretine tahammül edemeyip solan, sararan çiçekler gibi soldu; sarardı.

Zavallı vâlidesi, ciğer-pâresini böyle cân-güzâr elemeler içinde yatar gördükçe; kendisi de hastalanıyor, o da pek sarardı. Âh vâlidelik muhabbeti!

Bîçâre peder, cân-pâresinin ser-bâlînde; hazîn, hazîn

(Not: Sayfanın ilk satırı fotokopide çıkmamış.)

me’yûsâne bana ediyor, birâderi de çeşmânından girye-i te’[essür] akıtarak bu ahvâli yazıyor.

Ey kâdir-i mutlak! Şu yatan meleğin dünkü hâl-i mesrûrânesi ne idi, bugünkü hâl-i mahzûnânesi nedir?. Yarın ne olacak?.

Bu ma’sûmun hâli, ne için bize mûcib-i intibâh olmuyor?. Dünkü şatâretine nazar eden, bugün bister-nişîn-i maraz olacağımı, hâtırına getirir mi idi? Heyhât!.

Ey feleğin bugünkü ihsânına aldanıp da, ferdâyı düşünmeyen ğâfil insânlar!

Niçin müteyakkız olmayıp da ‘ummân-ı ğaflette boğulup gidiyorsunuz? Niçin bu rû’yâ-yı muvakkati sahîh ve dâ’im, zan ediyorsunuz? Âtiyi niçin düşünmüyorsunuz?

Bir şeb-i bahârda, meserret-hâne-i vahdetimde, pencerenin önünde bir yasdığa ittikâ ederek fezâ-yı nâ-mütenâhide kevâkib nâmını alan lâ-yü‘ad ‘avâlimi, nazar-ı hayretle temaşâ, ve kudret ve ‘azâmet-i bâriyi mülâhaza ediyordum.

Havâ latîf idi, nesîm-i hoş-bû ğâyet sâkitâne vezân oluyordu, mâh-ı cihân-ârâ, rakîk, pamuk gibi beyâz bulutlarla mestûr idi. Kamerin sehâp-pâreler arasında hafîf

ziyâlarla iltimâ'ı ortalığa başka bir letâfet veriyordu. Kevâkib parlıyordu. 'Âlem-i bûhte dalmışdım, kim bilir? Ne vakte kadar böyle bî-hoş kaldım.

Gözlerimi açtığım zamân, kendimi nûr deryâsında zan ettim; çünkü küre-i kamer, bulutların isti'âbından kurtulmuş, neşr-i ziyâ ediyordu. Beni de ikâz eden ayın şu'le-i nevvârisin dîdelerime in'ikâs etmesi imiş!

Semâ reng-i kebûdîden, reng-i nûrânîye tahavvül etmişti. Ara sıra, şehâblar uçuşuyordu.

Yine âlem-i tefekkürâta daldım. Âh! Neler düşünüyordum, zihnimden neler geçiyordu, ne kadar mahzûn idim! Kuvve-i müfekkirem; hep tefekkür ve tahayyül-i cânân ile meşgûl idi. Kendi kendime: "Âh! Şimdi bu 'âlem-i mehtâbdan istifade için kim bilir, ne kadar 'âşık ve 'âşikeler, bağçelerde teferrüc, sandallarla sath-ı deryâda seyerân ederler? Kim bilir biri birlerinden ne kadar pûse-çîn olurlar? Kim bilir beynlerinde ne kadar ma'sûmâne, ne kadar mes'ûdâne, lakırdılar te'âtî olunur? Âh! Benim sevdiğim melek, daha kendisinin mübtelâsı olduğumdan bî-haber!. 'Acabâ kendisinin müştâkı olduğuma vâkıf olsa, o da, bana iltifât eder mi?. Âh 'acabâ bir yevm-i pür-mes'adet olacak da ben de cânânım ile hem-âğûş olabilecek miyim? Çeşmânımızdan sirişk-i muhabbet akıtarak biri birimize derece-i muhabbetimizi i'lâma çalışacak mıyız?" diyerek gözlerimden dümû'-ı döküyordum. Bir müddet sonra ğaşy olup, minder üzerine yığılıyormuşum.

Sayfa: 6-10.

Bir Sevdâ-Zedenin İ'lân-ı Muhabbeti

Ey ğurûbun hazîn, hazîn bükâsıyla; bahârın latîf, latîf tebessümlerinin imtizâcından mahlûk melek!

Âyâ! Saçların hayyât-ı şemsden mi teşekkül etmiş, ki matah-ı enzâr-ı sâhib-dilân olan sîne-i safâ-perverinde temevvüc ettikçe, kulûb-ı nâzirîne, rûhânî nûrlar saçıyor!

Ey nûr-ı şafak!

Mahmûr gözlerin, 'âlem-i lâhûtta hübüv etmiş iki ahter midir, ki ma'tûf olduğu dîdeleri, mümkün olduğu müddetçe kendisinden ayırmıyor!

Meleğim! Dendânların:

“Dişleri nûr-ı beyâz münce mid”

ta‘rîf-i belîğiyle mu‘arref! Yâ leblerin, fasl-ı rebî‘in zîb-i letâfet-perveri olan, ve çend rûz sonra üftâde-i fenâ olacaklarını cezm eyleyen gül-ğoncelerin zıhk-ı me’yûsânelerinden mi halk olunmuş?

“Be-hudây, ki âşikâr u nihân

Bende-i ost âdemî vü perî,”

Ki zi herkes, ki der cihân bînem

Pîş-i men ez heme ‘azîz-terî!”

Ey hûrîlere ğıpta-bahş olan güzel!

Geçen gece ne kadar rûşendi, hâtırında mı? Seninle deniz kenârında oturuyorduk, gözlerini, ufukta bir noktaya ya‘nî kamere ‘atf etmiş idin, ben de senin gözlerine hasr-ı nigâh ederek medhûş kalmış idim!. Bir müddet sonra hazîn bir tebessümle işte diyerek; mini mini elini kaldırdın matmah-ı nazarın olan ufku irâ‘e eyledin, baktım; senin âfitâb gibi nûr-pâş olan cemâlinin karşısında, sönük bir ahter gibi kalan kamer, âheste âheste ufuktan tulû‘ ediyordu; bî-çâre mâh, tal‘at-ı pertev-bârını görür görmez, kemâl-i mahcûbiyetle bir sehâb-pârenin verâsına ihtifâ etti; lakin ihtifâ-gâhında duramadı; çünkü senden ahz-ı nûr etmezse bütün bütün münhasif olacağını, anladı. Sana doğru gelmeye başladı.

İşte o vakit, bârika-i cemâlinden cezb-i şârîka edip parlıyor, parladıkça cihânı müstağrak-ı envârı ediyordu, bu esnâda latîf, latîf hübüd eden bâd hoş-bûnun te’sîriyle sath-ı deryâ mevceleniyor, mevcelendikçe, kamerin saçtığı nurlar da ihtizâz ederek gittikçe letâfeti artıyordu.

İkimiz de bir müddet sükût içinde kaldık, sonra sen nazarını bana çevirdin, bense, zâten sana bakmakta idim.. O baygın gözlerini semâyâ tevcîh ettin, melekleri şâhid tutuyordun. Bunun üzerine bilâ-ihât [ihtiyâr] bir âh çektim, gözlerimden de muhabbet katreleri dökülmeye başladı!

“ ‘Aşk-ı ser-ist ki goften ne-tüvân”

“Be-du sad perde nühüften ne-tüvân”

Sayfa: 10-12.

Harîf

İlk bahâr, bir tıfl-ı nev-sâlenin tebessümleri kadar latîftir. Son bahâr, henüz on yedi, on sekiz yaşlarında ferâş-ı vereme serilmiş bir müteverrimenin, son nefesindeki acı acı tebessümlerini andırır; hüzn-âverdir.

İlk bahârda; rûy-ı zemîn yeşil câmelere, ağaçlar beyâz libâslara bürünürler. Bulutlar da bağçivânlık hizmetini îfâ, ve denizlerden, şelâlelerden göllerden aldıkları sularla hadîka-i tabî‘atı iskâ ederler.

Son bahârda ise, kâ’inât (ki ba‘zı kısmı murâddır) bi’l-‘akis, kuru otlardan ‘ibâret olan elbisesini telebbüs eder, ağaçlar yapraklarını dökerler. Tabî‘at bükâ ider. Hem de o kadar ki fasl-ı rebî‘de bağçivânlık hizmetini îfâ eden bulutlar, kâ’inâtın pûşide-i sevb-harân olduğunu gördükçe ne kadar iktidârları varsa hep ağlamaya hasr u sarf ederler.

Nev-bahârın şafak vakitlerinde; çiçekler açılır, tuyûr terennümât-ı şetâret-bahşâlarıyla teğannî ederler, bâd-ı sabâ hafif, hafif eser; estikçe nefehât-ı fâyahasını her sûya neşr ile, müsteşmimîni mest-i safâ eder, genç ‘âşıklar ma‘şûkalarıyla, meşcerelerde, sahrâlarda geşt ü güzâr ederler.

Son bahârın ğurûb hengâmlarında ise; hayvânât-ı vahşiye inleye, inleye mağaralarına çekilirler, baykuşlar, asvât-ı sâmi‘a-hırâşâneleriyle yayğaralar kopararak vîrânelere kaçarlar, karğalar, şitânın takarrüb-i vürûdundan şikâyet-güne feryâd ederek, - son zevklerini sürmek için – evc-i semâda alay, alay teyerân ederler.

İlk bahâr, şu‘âra-yı tabî‘at-perestânı ezvâka, son bahâr ahzâna ğark eder!

İlk bahârda; kudret-i fâtıra, ravza-i behiştin birer enmuzec-i dünyevîsi olan ormanları, güller, karanfiller, şebbûlar, benefşeler, papatyalar ve sâ'ir dürlü, dürlü çiçeklerle tezyîn eder.

İlk bahâr; bir şâ'ir-i 'acemi temâşâ-yı gülîstân ederken – şu vadîde:

“Demîde mürğzâreş ber cevânib”

“Şüküfte lâlezâreş der nevâhî”

“Zi şebnem lâle-râ hûy der binâ gûş”

“Zi bârân ğonce ramî der sürâhî”

“Ĝarîzü'd-dem' min 'aynü's-sevâkî”

Kesîrü'd-dihk 'an saĝru'l-ekâhî

“İşâret mî-kuned nergis ki mî-nûş”

“Fân

“Hemî teressüm ki ez lutf-ı işâret”

Kuned perhîz kâr-ı ân râ mübâhî”

Terâne-sâz şevk, bir şâ'ir-i Türkîyi de şu yolda:

“Rûh-bahş oldu Mesîhâ-sıfat enfâs-ı bahâr”

“Açtılar dîdelerin h'âb-ı 'ademden ezhâr”

“Tâze cân buldu cihân erdi nebâtâta hayât”

“Ellerinde harekât eyleseler serv ü çenâr”

“Döşedi yine çemen nat'-ı zümrüd-fâmın”

“Sîm-hâm olmuş iken ferş-i harîm-i gülzâr”

“Yine ferrâş-ı sabâ sahn-ı ribât-ı çemene”
“Geldi bir kâfile kondurdu yükü cümle bahâr”

“Leşker-i ebr çemen mülküne akın saldı”
“Turma yağmada yine nitteki bâğî tatar”

“Farkına bir nice per takınır altun telli”
“Hayl-i ezhâra meger zanbak olupdur serdâr”

“Dikti leşkergeh-i ezhâra sanavber tuğun”
Haymeler kurdu yine sahn-ı çemende eşcâr”

“Döşedi mihr-i felek yolları dîbâlar ile”
Etti teşrîf çemen mülkünü sultân-ı bahâr”

İlâ âhire

İnşâd-ı neşâyide sevk eder; lakin son bahâr değil midir, ki üdebâ-yı şarkiye ve ğarbiyeye hüzn-perverâne eş‘âr söyler? Ma‘ahazâ ba‘zı şâ‘irler vardır ki, dâ‘imâ bir hisse tâbi‘ olduklarından neşîdelerini hep bir yolda söylerler, meselâ ba‘zısı gerek ilk bahârda, gerek son bahârda, gerek hengâm-ı vuslatta, gerek zamân-ı hicrânda şî‘irlerini hazîn söyler.⁷ Ba‘zısı şetâret-efzâ olmakla beraber ekser eş‘âr-ı i‘câz-nümâsı hazînâne olan Cenâb Nâcînin, hengâm-ı nevbahârda söylediği bir neşîdeden şu parça, ne kadar hüzn-âlûddur:

Ben açılmam cinâna dönse cihân
Gülistân derûn hazânistân

Mevc mevc çemen gözümde değil
Fevc fevc semen gözümde değil

⁷ Fuzûlî ve emsâli gibi

Kulağında kemâl-i ye'simden

Kuşların savtı nevha-i şîven

Ağlama ey hezâr-ı hoş-nağme

Merhamet yok mu dağidâr-ı gama

Ba'zısı da, hazânda bile olsa şâtîrâne söyler.⁸ Ekser neşâyid-i rûh-perverânesi hazîn olmakla beraber, ba'zısı da, pek şevk-efzâ olan Ekrem Bey Efendi hazretlerinin vakt-i harîfte inşâd buyurdıklarına şübhem olmayan şarkılarının, âtîdeki parçası ne derecelerde efzâyîş-i şevk ü sürûra bâdîdir:

Son bahârın zevki hoştur

Tut elinden yâri koştur

Düşünme âlemi boştur

Tut elinden yâri koştur

Ağaçlar hep ğazellendi

Yer yüzü pek güzellendi

Dîvâne dil emellendi

Yeryüzü pek güzellendi

Bendeniz şâ'ir değilim; lâkin kulûb-ı şu'arâyı hüzn, yâhûd meserret ile müteheyyic edebilecek hiçbir hâlet-i tabî'a yoktur, ki beni, onların hasretiyle mütehassis etmesin! Mesela: Ba'zen mini mini güzel bir ma'sûmcuk görürüm, ki çemenzârda -elvân-ı bukalemun ile mülevven- kelekleri kovalar, kovalar da, tamâm derdest edeceği anda, pây-ı nermînine bir taş parçası ilişir, çayırın içine yuvarlanıp, dudaklarını sarkıtarak, dîde-i ma'sûmânesinden sirişk-i mahzûnânesini akıtır; çocuğun bu hâl-i melekânesi kalbime ilkâ-yı ye's eder.

⁸ Nedîm ve emsâli gibi.

Ba'zen de, bir misâfirhâne-i mihmân-keş olan bu dünyâ-yı denîde, kımât-ı felâket-i istikbâle sarılıp mehd-i vücûda atılan, ve bidâyet-i sabâvetinden bed' ile kûhistân-ı mesâyibi tırmana, tırmana cüst ü cüy-ı zûve-i necât, ve binlerce uçurumlara tesâdüfle, her birinden ahz-ı cerâhât ederek, henüz hedef-i maksad istihlâsına vüsûl-yâfte-i selâmet olacağı anda, sâ'ika-i feleğin latme-i tedmîrine çarpılarak, dahme-i 'ademe ğaltân olan bir ğayûrun, bu hâl-i musîbet-encâmı beni mükedder ve me'yus eder!

Ba'zen de olur, ki 'asâsına itikâ ve ağır, ağır tahrîk kadem pîri, ettiği hâlde, metâ'ib-i dünyâdan bîzâr ve nâtûvân olduğunu îmâ eder bir tavırda, etrâfına nigerân olarak külbe-i ahzânına doğru tevcîh-veche-i 'azîmet eden bir pîr-i sefid-mûyun, füc'eten vefâtı, beni pek 'amîk mülâhazâta daldırır; mâzîmi, istikbâlimi düşündürür, bana damarlarımı (tamarlarımı) açar, göz yaşlarımı isâle eder!

Ba'zen bir murğzârda bulunurum, ki bir tarafından beyâz köpüklerini saçarak, bir çağlayan akar; çağlayanın etrâfındaki gülbünlerin üzerinde bir iki bülbül bulunur, eşlerine karşı şakır, şakır ötüşüp mevki'in nezâhetini, eşvâk-ı tabî'ye ile mezc ederek, mürğzârı, gülşen-i ireme döndürürler, ve ötede beride kendi, kendilerine biten, ezhâr-ı rengârengin revâyih-i 'aşk-efzâsı -nesîm-i nevbahârın hafîf, hafîf hübübiyle- ta'tîr-sâz-ı meşâmım olur, bende, elimde tutmakta olduğum şî'r kitâbını mütâla'a ederek ğarkâb-ı şâdî olurum!

Ba'zı def'a da, bir hafîb-i hazîn-nevânın, okuduğu hutbe-i belîğanın istimâ'ı beni -hüngür, hüngür değilse de- kalben ağlatır! (Ağladır!)

Bazen de olur, ki bir alay gûdegân-ı melek-minşânın koşuşarak top oynadıklarını ve mes'ûdiyet-i kalbiyelerini izhâr eder tebessümler saçtıklarını görür, mütelezziz olurum!

Ba'zı kere de, bir sayyâd-ı hûn-rîzin çantasında, birtakım kuşlar görürüm; zulm-i beşere la'net-h'ân oarak -kalben- ağlarım! İşte böyle hissiyât-ı mütenevvi'a ile mütehasis olan tabî'atımın sâ'ikasıyla, geçenlerde bir gün -sonbahârın

safâsından hisse-yâb olmak üzere- Midillinin, mevâki'-i latîfesinin serfirâzı olan (Hasan Paşa Köşkü)'ne gitmiş, ve orada sâye-endâz-ı letâfet olan çınar ağacının altında, bir sandalyeye oturmuş, idim. Kâ'inât ğunûde-i istirâhat olmuş, denilecek derecede 'umûmî bir sükût hükm sürmekte idi. Hiçbir yaprak kımıldanmıyor, hiçbir sadâ işitilmiyor, idi. Sehâblar; şevheri vefât eden hemserin birkaç gün mütemâdiyen dümû'-efşân-ı firâk olup da bî-mahâl kalınca kesb-i sükûnet ettiği gibi sessiz, sadâsız duruyorlardı.

Güneş memleketin çıplak tepelerini, sath-ı deryâyı hazîn bir surette yaldızlayarak, harengâh-ı ihtifâsına çekiliyordu. Hâric-i mersâda birkaç zevrakçe duruyor, ve süvârilerinin sayd-ı mâhî ile meşğûl oldukları anlaşılıyordu. Deniz, sarı zülüfleri çeşm-i kebûdîsinin üzerine dökülmüş bir dilber-i cânsitânın o hâl-i perîşânîsini andırıyordu!

Ben köşke iktisâb-ı safâ için gitmiştim; lakin heyhât!! Kalbimi o kadar çok bir hüzn istilâ eyledi, ki ğayr-ı kâbil-i ta'rîfdir. Yarım sa'at mikdârı:

“Şûrişî der 'akl bî-hûşem fetâd”

“Âteşî der cân pür-cûşem fetâd”

beytiyle mu'arref bir hâl-i bî-hûşîde geçirdim!

Vaktâ, ki rûzgâr kemâl-i letâfetle vezân, dıraht-ı çınarın kuru yaprakları âheng-sâz-ı hazân, ve bahr mevce-zen-i tûfân olmaya başladı; benim de şevkim yerine geldi.

Nazarımı; yeşil bir çayırılığa inip de otların arasında oraya buraya tekâpû eden yaban kazları sürülerine benzetmek istediğim beyâz dalğaların arkalarına salıvermişim, (Denizin böyle köpükler içinde kalması pek hoşuma gider!) Bu esnâda balık avcılarının telâşları görülmeye sezâ idi: Kimisi demir almaya, kimisi küreklere

sarılmaya, kimisi de bağıırıp, çağırışmaya başladı; bir haylî müddet uğraşdıktan sonra, güç belâ, limâna atılabildiler!

Lakin, Midilli limânı -râkid havâlarda boğaziçimiz kadar latîf olmakla beraber-rûzgârlı havâlarda, Marmara açıklığından nümûne-nümâ-yı dehşet olduğundan, ne hâlde buldukları cây-yı mülâhazadır! Her ne ise bendeniz:

“Av bekler iken av oldu sayyâd”

diyerek nazarımı cihât-ı sâ’ireye çevirdim. ‘İbâbu’l-bahreden limâna doğru -yalpa vurarak -birkaç gemi geliyordu, içlerindeki tâ’ifeler şarkı çağırarak i’lân-ı şâdumânî ve yolcular feryâd ederek Cenâb-ı Erhamü’r-râhimînden istiğâse ediyorlardı.

Bir az müddetde bunları seyr etdim; artık, sular, da kararmaya başlamışdı, şu yolda terennüm ederek hânemizin yolunu tuttum, limuharririhi:

Etdi temevvüc, saçdı köpükler,
Güyâ bulutlar düşmüş zemîne,
Yâhûd ki kazlar üşü[ş]müş zemîne,
Kulzümde seyr et ebyaz çiçekler!

Lakin sefâ’in zahmet çekerler,
Etmek için kat’ şehrâhlarını!
Zenler, çocuklar, feryâd ederler,
Yâd eyleyip haremğâhlarını

Cümle tevâ’if, kapdan da dâhil,
Şarkı okurlar, dürlü nevâdan!
Bilmem olur mu ezvâka hâ’il?
Coşdukca lücce sertce havâdan

Sayfa: 12-20.

Zulm-i Beşer

Sabâh yaklaşıyor!, Artık kalkayım!. Cânım da sıcak döşekden kalkmasını, hiç istemiyor!.. Üşüyorum. Yok, yok kalkayım!. Aman ne kadar da so'uk!..

Ay, ay kar yağmış! Oh, ne kadar da severim, kar değil, sanki nûr parçaları dökülüyor!

Gökde ne kadar bulut varsa, rûy-ı zemîne ferş olunmuş zan edeceğim geliyor!

Hele ağaçların üzerlerindeki berf-pâreler, beyâz güllere benziyor! Hayır, hayır vürûd-ı nev-bahâr ile eşcârın şükufte olan, beyâz çiçeklerini andırıyor!..

Şu pencereden, azacık, tabî'atın kemâl-i inbisâtından saçdığı nûrları seyr edeyim!.

Aman yâ Rabbî! Ne görüyorum? Bir vâlîde, ki birisi kucağında, ikisi yanında, üç çocuğu var; mahzûn, mahzûn düşünüyor, çocuklar da ağlıyorlar, kim bilir nasıl bir felâkete dûcâr olmuşlardır?

Zavallıların sırtlarında, birer pîrâhen-i püser-i mürdeden başka bir şey yok! Baş açık, yalın ayak karların içinde yürüyorlar!...

Ne de güzel atları var! 'Acabâ şu araba kimindir? Dur bakayım!.. Arabacının yanında bir harem ağası, derûn-ı gerdûnede, de iki hanım efendi ile bir pîre-zen var. Arabanın pencereleri kapalı, hanım efendilerin elleri de güderi eldivenlerle muhâfaza olunmuş! Bir şeyler tefevvüh ediyorlar, 'acabâ işidebilir miyim?

Hah, işidiyorum, birisi diyor, ki:

-Bakalım benim buroşumu bitirmiş mi?

Diğeri – Elbette bitirmiştir?... Ben, o küpeleri beğenmedim hem pek büyük, hem de birinin taşı azacık sarımtırak!

Evvelki -sen de “.....”⁹nin dükkânında gördüğümüzü alırsın!..

Zavallı fakîre inleye, inleye arabanın yanına sokuldu dest-i tesâ'ülünü – kemâl-i şermsârî ile- penceresine doğru uzattı.

Arabadan bir sadâ: Â, illallâh artık bu dilencilerin de edebsizliği!... Evde râhat vermezler, sokakta râhat vermezler. Nedir bu?

Diğeri bir sadâ: Ayol! (ey oğul) dilenmeye utanmıyor musun? Pek 'alâ güçlü, kuvvetlisin, çalış da kazan! Haydi, def' ol aradan bakayım!

⁹ Orijinal metinde de sıra noktalar ile belirtilmiş, herhangi bir isim tasrih edilmemiştir.

Arabacının kamçısı kalktı, çat etti, yine yerine vaz‘ olundu: Fakîre karların içine yuvarlandı, araba sür‘atle koşarak savuştu, bî-çâre yetîmler de üçü birden nevhaya başladılar!

Gözlerinden, inci dâneleri gibi yaşlar döküyorlar, dahâ yüzlerinden aşağı yuvarlanmadan incimâd ediyor! Vâlideleri kalktı, cân-pârelerini de kaldırıp, birini kucağına aldı, ötekilere de, kendisini ta‘kîb etmelerini, söyledi. Acı acı gülerek yürümeye başladı.

Haydi şu bî-çâreyi ta‘kîb edeyim!

Kendisini ta‘kîbimden haberdâr değil! Epeyce yanına takarrüb edebildim. Beni hâlâ görmüyor, bir şeyler mırıldanıyor. Hah sözlerini, ben de işitmeye başladım, diyor, ki: “İlâhî! Sen bilirsin, ki dört gündür, ağzıma bir lokma ekmek girmedi... Âh! Ne ise ben, şiddet-i cû‘a tahammül edebileyim, yâ, bu yetîmler nasıl tahammül edebilirler?... Yâ Rabbî! Bir hafta evvel ihtiyâr zevcem, -dün de, henüz iki yaşında bir kızım açlığa tâkat getiremeyerek- vefât eyledi! Bu gün de bunlar ölecekler!...

Allahım! Allahım! Deminden beni tahkîr ile red eden, buna da kâni‘ olmayıp, tâziyâne-i ğarîb sözleriyle, beni ve çocuklarımı karların içine yuvarlatan zâlimelerne gibi muhassenâtta bulundular ki, nâ’il-i ikbâl oluyorlar?... Ne diyorum? Âh küfr ediyorum! ‘Afv et Allahım, ‘afv et!. Başıma bu felâketlerin gelmesi için bundan büyük sebep, bundan büyük kabâhat mi olur, ki senin her birinde hikmet-i hafiyen mündemic bulunan, takdîratına ta‘rîzâtta bulunuyorum!... ‘Afv et, ey pâdişâhlar pâdişâhıolan Allah! Âh! Kim bilir, gerek bilerek gerek bilmeyerek bunun gibi nice küfürler de buldum!. Ne kadar günâhlar işledim...” Kucağındaki çocuğa bakdı, da: Eyvâh! Bu da mı gitti?... Ey felek! Yeter, artık yeter!... Bu kadar mesâ’ibe tahammül edemeyeceğim.” diyerek vefât eden çocuğuna sarıldı, yüzü üstüne düşdü, dehânından: Allah! Nidâ-yı istimdâdkârânesi çıkararak teslîm-i rûh eyledi, küre-i arz şiddetle sarsıldı! Buradan mürûr eden iki ihtiyâr zât, ölülerin yanında tevakkuf eylediler. Biri diğere diyor, ki: “Bu bî-çâre kadın “.....”¹⁰ efendinin zevcesidir.

¹⁰ Orijinal metinde de sıra noktalar ile belirtilmiş, herhangi bir isim tasrih edilmemiştir.

Bunlar vaktiyle haylice mutlu idiler, emlâklarının¹¹ ba‘zısı harîk ile, ba‘zısı zelzele ile, ba‘zısı da birtakım hâ’inlerin dest-i iğfâlleriyle mahv olur! Zavallı adamcağız derece-i nihâyede sıkılır; bir i‘âne eden de bulunmaz, nihâyet açıklıkla telef olur.”

“Bu tâli‘siz kadın da, şefkat-i mâderânesinin tahrîkiyle –cân pârelerini beslemek için- ‘âkıbet züll-i su’âli irtikâb eder!”

“E‘azz-ı ehibbâmdan olan müteveffânın derece-i ğâyedeki fakr u zarûretini işitdiğimden, iki hafta mukaddem¹² den vapura binip, ancak dün gelebildim; fakat heyhât, ki ben daha yolda iken bî-çâre bu hüzn-âbâd-ı fenâdan çekilmiş.”

“Bârî bî-çârenin ‘ıyâl ü evlâdına, mu‘âvenetde bulunayım, diyerek, dünden beri bu bed-baht kadını taharrî eyliyordum, şimdi buldum, ama pek geç!”

“Haydi, birâder, gel, vâlidelerinin yanında yatan şu iki öksüzü olsun, seninle alalım da, kendimize evlâd edinelim!”

Bu sözleri söyledikten sonra eğilip çocukları kaldırmak istedi,

Heyhât, ki onlar da pençe-i mevte teslîm-i zimâm-ı hayât eylemişler!

“Ey âfitâb-ı fazl! Çünîn rûz yâd kun,”

“Z’ân bî-nevâ, ki hest ki’nûn mîzbân beref”

Sayfa: 20-25.

¹¹ Mülk’ün cem‘i olan emlâk’ın tekrâr cem‘ilenerek emlâklar sûretinde telaffuz ve tahrîri, fakat böyle yerlerde câ’izdir.

¹² Orijinal metinde de sıra noktalar kullanılmış, herhangi bir yer ismi belirtilmemiştir.

1.3.3. Gül Demetleri

Mehmed Esad Fâik Bey'in "Gül Demetleri" isimli eseri Hicrî 1308/1892-1893 yılında İstanbul'da Ahter Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Yüz yirmi sekiz sayfadan oluşan kitabın girişinde muhtevasına dair okurlara şu bilgiler takdim edilmektedir (Gül Demetleri, 1308:1):

Fâ'ik Es'ad Beyin bir çok âsâr-ı manzûme ve mensûresiyle 'Arabın 'Acemin en mu'teber eserlerinden tercüme ettiği eş'âr, hikemiyât, hikâyât-ı şâ'irâne, fikarât-ı edebiye, letâ'if, makâlât-ı fenniye ve târîheyi ve eserlerini tercüme ettiği zevâtan ekserisinin muhtasarca tercüme-i hâllerini ve husûsiyle "'Arablar ve 'Arabların ba'zı me'âsiri" 'üvânlı bir makâleyi hâvîdir.

Faik Esad Bey'in Bahar Çiçekleri isimli eserinde "Gül Demetleri'nin tab'-ı sânîsinde kabına yazılmak üzere söylemişim." açıklamasından sonra kıta nazım şekli ile kaleme alınan aşağıdaki şiirinden anlaşıldığı üzere Gül Demetleri isimli kitabının ikinci baskısı da neşr edilmiştir.

Gülşen-i tab'ım ile sâir nice gülşenlerin
Pür tarâvet güllerinden toplayıp birkaç etek
Öyle rengîn desteler yaptım ki hep yaprakları
Neşr-i nûr-ı feyz ider manend-i ezhar-ı felek

(Bahar Çiçekleri, s.6)

Faik Esad Gül Demetleri isimli eserini devrin çok önemli şairlerinden Hersekli Arif Hikmet Bey'e de takdim ettiğini belirtmektedir: "Sertâc-ı ibtihâc sanâdîd-i şu'arâ yegâne mâbihi'l-iftihâr-ı büleğâ Hersekli 'Ârif Hikmet Beyefendi Hazretlerine takdîm ettiğim Gül Demetleri'nin üzerine 'ale'l-'acele yazmış olduğum kıt'adır:

'Arz edip enmûzec-i 'aczim kemâl-i şerm ile
Hâk-i pâ-y-i hazret-i üstâd-ı 'âli-himmete
Müstefîd-i lem'a-i irşâdı olmak istedim
Eyler elbet Es'adı mazhar füyûz-ı hikmete

(Gül Demetleri, 76. Bölüm)

1.3.4. Gül Demetleri İsimli Eserin Metni¹³

Eser-i Hâme-i Fâ'ik Es'ad

Cild-i Evvel

Fâ'ik Es'ad Beyin bir çok âsâr-ı manzûme ve mensûresiyle 'Arabın 'Acemin en mu'teber eserlerinden tercüme ettiği eş'âr, hikemiyât, hikâyât-ı şâ'irâne, fikarât-ı edebiye, letâ'if, makâlât-ı fenniye ve târiheyi ve eserlerini tercüme ettiği zevâtın ekserisinin muhtasarca tercüme-i hâllerini ve husûsiyle "'Araplar ve 'Arapların ba'zı me'âsiri"' ünvânlı bir makâleyi hâvîdir.

Sayfa: 1.

Faik Es'ad Bey'in Âsâr-ı Sâiresi

Sabah-ı Hayatım

Üç yüz yedi sene-i hicriyesinde tab' olunmuştur. Her kitapçıda bulunur. Fi'atı üç kuruştur.

Hazîne-i Ma'ârif

Gâyet mufassal ve mükemmel Osmanlı dâ'iretü'l-ma'ârifî (ya'ni ansiklopedisi) olup lügât-ı 'Osmâniyeyi de hâvîdir. Füzelâ-yı 'asırdan birçok zevât-ı 'âliyenin mazhar-ı takdîr ve tahsîni olmuştur. Tahrîrine 5 Teşrîn-i Sânî sene 305 ve gurre-i rebî'u'l-âhir sene 307 târîhinde başlamış ise de gavâ'il-i gûnâgûn-ı dehr-i bukalemûn sebebiyle o vakitten beri ancak birkaç ay hem de bin türlü meşâğil arasında yazabildiğinden daha henüz birinci cildini bile yarı edememiştir, ma'amâfih inşâllâh karîben malizme malizme (forma forma) neşrine başlanacak ve musavver olacaktır. Me'hazleri bin cildi mütecâvizdir.

¹³ Faik Esad'ın Gül Demetleri isimli eseri Arap harflerinden Latin harflerine aktarılırken, 1308 yılında İstanbul'da Ahter Matbaası tarafından basılan nüshası kullanılmıştır. Bu eserde Faik Esad'ın şiirlerinin yanı sıra düz yazılarına ve nasihat ve hikmet içerikli bazı Arapça ve Farsça manzum ve mensur eserlerden yaptığı çevirilere yer verilmektedir.

Miftâhu'l-Misbâh

Dâ'iretü'l-Ma'ârif sâhibi meşhûr mu'allim Batru'l-Bestâni Hazretlerinin sarf ve nahv-i 'Arabiye dâ'ir gâyet müfid ve mu'teber bir eseri olup medâris-i Mısriyede tadrîs olunmaktadır. Bunun da yakında malizme malizme neşrine başlanacaktır.

Gunyetü't-Tâlib ve Münyetü'r-Râgıb

El-Cevâ'ib Cerîdesi sâhibi İmâmü'l-Lügat ve'l-'Arabiyye 'allâme-i merhûm Ahmed Fâris Efendi hazretleri tarafından te'lif buyurulup, Mısır, Beyrut, Suriye, Musul, İstanbul efâzıl-ı 'ulemâ ve üdebâsının mazhar-ı takdîr ve takrîzi olmuş olan eser-i meşhûrun sarf kısmının tercümesidir.

Miftâhu'l-Misbâhı ta'kîben neşrine başlanacaktır. Nahv kısmı mukaddemâ Şükrü Bey Efendi tarafından tercüme buyurulmuştur.

Hıfz u Dâd

Sade ve latîf bir roman olup Beyrut 'ulemâsından mu'allim Şelfun hazretlerinin te'lif-gerdeleridir. Karîben malizme malizme neşrine başlanacaktır.

Vay!... Demek ki Firenk Olmamışım

Beyrut ecille-i üdebâsından Halîl Efendi El-Hûrî Hazretlerinin gâyet güzel bir romanı olup, Hıfz u Dâd'ın hitâm-ı tab'ından sonra neşrine başlanacak ve müşârun ileyhin bir kıt'a resmini hâvî bulunacaktır. Mütercim mezkûr romana bir de zeyl yazmak tasavvurundadır.

Sayfa: 2-4.

Şarkı

Ser-bâlîn-i cânânda

Niyâz-ı 'âşıkâne

Kapladı âfâkı envâr-ı seher,

Bâd-ı subh olmakda hoş hoş cilveger,

Cümle âsâr-ı tabî‘at handever;
Çeşm-i mahmûrun açıp et bir nazar,
Sevdiğim! Canım! Bu hâb artık yeter!

Bak şafak söktü tulû‘ etmekte hûr,
Her taraf olmuş gülistân-ı sürûr,
Andelibân nağme-perdâz-ı hubûr;
Çeşm-i mahmûrun açıp et bir nazar,
Sevdiğim! Canım! Bu hâb artık yeter!
Fî 8 Ağustos Sene 306 / 20 Ağustos 1890.
Sayfa: 5-6.

Kıt‘a

Ğurresi doğdu o mâhın ki anım,
Hâlesi hûn-ı hüseyin-i mazlûm,

.....
.....¹⁴
.....

Fî 1 Muharrem Sene 308 / 17 Ağustos 1890.
Sayfa: 15.

Düşünürüm

Vaktâ ki dağdağa-i medeniyetden tahassül eden gürültüler -halk-ı kârubâr-ı nehârîden dest-keş-i ferâ‘at olup, âşiyâne-iistirâhate çekilmeye başladığı zamân – tadrîcen mübeddil-i sükût olarak, her tarafda derin bir sükûnet hüküm sürmeye ve mezâyık-ı mekâtibden âzâd olup, kemâl-i sürûr ve fart-ı neşât ile handân handân, şefkatli vâlîde veya veliyyelerinin âğûş-ı nevâzişlerine doğru şitâbân olan etfâl-i melâ’ik-hisâlin âvâze-i inbisât u şâdumânîlerinden ve eydî-i zulm-i beşerde muztarib ü nâlân oldukları hâlde vürûdlarına muntazır bulunan yavrularının yanlarına ‘avdet etmekte olan mevâşînin meleyerek etdikleri feryâdlarla, bunları sürüp gelmekte olan râ‘îlerin hay u hûlarından başka hiçbir ses, hiçbir sadâ işitilmemeye başlar.

¹⁴ Orijinal metinde de iki mısra yerine sıralı noktalar konmuş.

Ve o esnâda yavaş, yavaş ihtifâhâne-i gurûba çekilmekte olan mihr-i münkesirü'ş-şu'â'nın eşi'a-i za'îfesiyle penbeli, sarılı renklere giren sehâ'ib-i hüzn-engîz, ve zalâm-ı şebîn istilâsıyla girdikçe kararıp sararmakta olan âfâk, gülzâr-ı 'aşk u sevdâda hırâmân iken, rîh-ı sempaş-ı veremle nevbahar-ı 'ömürlerinde -bir sarsar-ı nâgeh-zuhûra tutulan nev-demîde gülbenler gibi- üftâde-i hâk-i helâk olan bîçârelerin hazân yapraklarına dönen ve arasına hafif bir şu'le-i ümîd ile peydâ-yı ahrâr eden rûy-ı keder-nümâlarını andırır.

Ser-be-kef-i ittikâ olduğum hâlde mahzûn mahzûn düşünürüm.

Sene-i Rûmî 1304.

Sayfa: 23-24.

Mâh-ı tâbân melâhatime demişdim ki:

Etmesin âzurde Allâh 'aşkına aç sineni,
Nûr-ı mah u bûy-ı gülden giydiğin pirâhenin!

Fî 12 Ağustos Sene 305 / 24 Ağustos 1889.

Sayfa: 30.

Yine bir gün demişdim ol mâha¹⁵

Hem melekler, hem perîler ğıpta-keşken hüsnüne,
Cân fedâ etmez miyim ben hiç cânânım sana?

Sene 1305 / 1889-1890.

Sayfa: 31.

Bir Mektûbum

Rodos Fî 25 Mart Sene 305 / 6 Nisan 1889

Cüdâ düşdü vatandan şimdi gurbetde enîn eyler,
Bu tâli'siz, bu bîçâre, bu âvâre garîb Es'ad

¹⁵ Mevzûndur.

Kardeşim!

Vatan-ı ‘azîzimden infikâk edeceğim o rûz-ı menhûsda şeref-i mülâkâtınızla bi’t-teşerrûf vedâ’ etmek üzere sâ‘at dokuz râddelerinde vapurdan çıkıp hala-zâdem Bahâ’eddîn Bey bendenizle mektebinize geldim. Kapıcıdan, “Daha dersdeler, ancak yarım sâ‘ate kadar çıkabilirler.” cevâbını alınca hezâr teessûf ki o kadar bekleyecek vaktim olmadığından hemân kurşun kalemlle iki satırcık bir tezkire yazarak, melûl, mahzûn ‘avdet etdim. Bir taraftan eşyâmızın anbara yerleşdirilmesiyle uğraşıyor bir taraftan da elimde dûr-bîn sefinemize doğru gelen sandallara bakıyordum. Heyhât! Heyhât ki hiç birinde “Cemîl’i”¹⁶ göremiyordum.

Eşyâ işi hitâm bulduktan sonra gügerte üzerinde bir kanepa çekerek, artık nazarımı bütün sandallara nasb etdim. Bir hayli müddet geçti. Sular tâli‘im gibi kararmağa, sandalların arkası kesilmeğe başladı. Ben hâlâ bakıyorum. Çünkü ihvân-ı kirâmım da benim gibi va‘dlerinde hulf etmezler, zann-ı saf-dilânesinde bulunuyordum!..

Vaktâ ki gereği gibi akşam oldu. Kamaraya indim. Ta‘dîl-i ekdâr için elime -beş on kitâbı hâvî- bir mecmû‘a aldım. Lâ-‘ale’t-ta‘yîn bir cihetini açdım. Na‘îm Bey Efendinin “Tahayyülât”ından “Vedâ” ser-levhalı neşîde zuhûr etdi. Güya ki o şâ‘ir-i belîğ, vicdânımın o andaki hissiyâtına -ondan birkaç sene mukaddem- tercümân olmuş. İşte o manzûme:

Elvedâ‘ ey dostânım! Elvedâ’!

Elvedâ‘ ey dâderânım, elvedâ’!

Elvedâ‘ ey deşt ü kûh u rûdbâr!

Ey zemîn, ey murğzâr, ey sebze-zâr!

Ey semâ, ey âfitâb, ey ahterân!

Ey vatan, ey rûz, ey şeb, ey zaman!

Nev-bahârâ! Ber-zemîn lutfet beyâr

Mer-merâhim yâd kun, ey nev-bahâr

¹⁶ Mürsel-i ileyhin ismi. Vapura geleceğini va‘d etmişti.

Bülbülâ! Derd-i dil-râ, tu begû!
Bâzbân u lahn u dil efrûz-ı tu!
İlâ âhir

Bu şi'ri okurken gözlerim sirişk-i hüzn ve elemle dolmuşdu. Âlâmımı daha ziyâde tezyîd etdiği için kitâbı kapayıp şöylece bir tarafa yaslandım. Epeyce bir zaman bir istiğrâk hâlinde kalmışdım.

Sa'at bir buçuk sularında vapur tahrîk-i çarha başladı. Biraz sonra gügerteye çıktım. Kemâl-i sükûnetle yolumuza devâm ediyorduk.

Sefâ'in-i sâ'ireden ve sevâhilden şu'le-nümâ olan kanâdil -zulümât-ı şeb arasında- gâyet gam-fezâ bir renk almışdı. Böyle gitdikçe tebâ'üd ederek nazarımdan nihân olan o sönük sönük ziyâları temâşa etdikçe zâten hümûm-ı iftirâk ve ğumûm-ı iğtirâb ile pür-hûn olan kalbime *-fevka mâ yetasavveru* .- bir ye's müstevlî oldu. Ah, vatanımdan günlerce uzak olan bir cezîreye gidiyordum. İhvânımdan evdâ-yı vicdânımdan mübâ'adet ediyordum. Bilmem nereden geliyordu. Yoksa sâmi'am vâhimeme mi uymuşdu? O esnâda simâhıma çirkin çirkin bir baykuş âvâzesi geliyor zannediyordum.

Nihâyet kandîllerin ziyâları bütün bütün gözümde gâ'ib oldu. Yıldızlara bakdım, onlarda da her vakit müşâhede etdiğim o latîf, o parlak nûrları göremedim. Her tarafda bir garîplik, bir vahşet hissediyordum. İstanbul'a doğru bir daha nazar-endâz-ı tahassür olup nâlân, nâlân âtîdeki mesnevîyi okuyarak kamaraya indim.¹⁷ (Bundan aşağısı -ba'zı mevânî' zuhûriyle yazılamamış ve binâen-'aleyh gönderileceği mahalle gönderilememiştir.)

Sayfa: 37-41.

Bir 'Âşık-ı Matrûd Tarafından Sevdiğine Mektûb

(Ki ihvân-ı kirâmdan birinin ricâsı üzerine yazılmışdır.)

Merhametsiz, beni etdin mahzûn!

¹⁷ Bu cümleden sonra yedi beyitten oluşan Farsça bir şiir yer almaktadır.

‘Âkıbet eyleyeceksin mecnûn!

Hiç ‘âşık kovulur mu öyle?
Buna râzî mı Hüdâ? Sen söyle!

Beni ağlatdı o bârid sözler!
Ah, kan dökmede şimdi gözler!

Nice yıllar senin ‘âşkın ile ben,
Ağlayıp, eyledim ah u şîven!

Eylemezdim bunu senden ümîd!
En nihâyet beni etdin nevmîd!¹⁸

Ah, ‘aşkın sonu hıramân oldu;
Gayrı dünya bana zindân oldu!

Etme artık bana sen rahm ü vefâ,
Öleyim eyleyerek âh u bükâ!

Ah, gençlikde mezâra gireyim!
Toprak altında murâda ereyim!

Sevinip sen de hına koy eline!
Süslenip benze yeni [bi]r geline!

Lâkin ama sonunu sen de düşün!
Ayın on dördü gibiysen de bugün,

¹⁸ Bu mısra’ın aslı şöyle idi: Eyledin sen beni artık nevmid! Fâ’ik Es’ad.

On sene sonra bu hüsnün kalmaz;
O zaman bûseni kimse almaz!

Belki herkes sana bin la‘net eder:
Şu ‘acûze yıkılıp gitmedi, der!

O zaman âh u figân eylersin;
Onu öldürmeliydim, dersin!

Bense, hûrîler ile subh u mesâ,
Sürerim cennet-i a‘lâda safâ!

Ah, yok sevdiğim etmem bunu ben!
Yüreğim oynamada söylerken!

Hiç mümkün mü ki senden sonra,
Başka hûrî seveyim ben?.. Asla!...

Etme gel böyle bana cevri ü cefâ,
Rahm u şefkat ederek, eyle vefâ;

Ta ki seb eyleyerek eflâke,
Girmeyim genç yaşımda hâke,

Ben de ‘âlem gibi mes‘ûd olayım!
Cevher-i zevk-i hayâtı bulayım!

Haydi gel, nazlı melek! Meh-pâre!
Gidelim, durmayalım gülzâre,

İdelim kesb-i sūr u şâdî,

İnlesin nağmelerinle vâdî!

Seher Vakti 2 Hazîrân Sene 1307 Pazar Günü / 14 Haziran 1891.

Sayfa: 65-67.

Bir Büyük Şâ'irin Sûret-i Vefâtı

Şâ'irlerin, edîblerin, feylesofların ve bâhusûs bunların e'âzımının her tavırları her hareketleri şâ'irâne olduğu gibi ekserisinin ölümleri bile şâ'irânedir.

Siz diyeceksiniz ki adam sen de, hiç ölümün de şâ'irânesi olur mu?

Evet, hakkınız var; fakat aşağıda 'arz edeceğim fikrayı mutâla'a buyurursanız o vakit o müdhiş şeyin de şâ'irânesi olduğunu tasdîk de tereddüd etmezsiniz.

Yalnız şunu ihtâra mecbûrum ki her şâ'irâne olan şey, arzûya şâyân olamayacağından mevtin de kısm-ı şâ'irânesinin pek heves edilmeğe değeri yoktur. Ancak insan sahâyif-i kütübde gördüğünü veya birisinden istimâ' ettiği hâlde telezzüz kesb edebilir. Husûsan sûret-i vefâtını hikâye etmek istediğim şâ'irinki gibi hazîn bir manzara teşkîl ederse; mütâla'asına, istimâ'ına doyum olmaz.

Bu şâ'ir-i celîlü'l-kadrin dünyâ-yı fânîyeye ne sûretle vedâ'ettiğini beyândan evvel kim olduğunu bildireyim. Eğer edebiyât-ı 'arabiyye ile tavağğul buyuruluyorsa bendenizin bildirmeme de hâcet yok. Elbette kendisiyle âşinâlığınız vardır. Seyyâh-ı nazarınız dîvân-ı kemâlâtında cevelân-nümâ olmuştur. Çünkü bundan birkaç sene mukaddem dîvân-ı edebinin bâb-ı kabûlü 'umûm edebiyât-ı 'arabiyye meraklılarına küşâde olundu. Her nazar-ı edeb-cû, şerefyâb-ı duhûl olmağa başladı. Hâlâ da derûnu, seyyâhîn-enzâr-ı erbâb-ı ibtisârdan hâlî değildir. Hem de ile'l-ebed hâlî kalmayacaktır.

Duhûliyesi, topu topu "on bir" guruşdan 'ibâretidir. Lâkin bir kere içine girildi mi görülür ki câ-be-câ dünyâlar diğere cevâhir-i nefise, şa'sa'a-pâş-ı 'uyûn-ı ashâb-ı temâşâ olmaktadır. Ba'zı hayır sâhiblerinin delâletlerine mürâca'at edilecek olursa, duhûliye i'tâsına da hâcet kalmaz. Binâ'en 'aleyh eğer tam'a-kârlık edip de şimdiye kadar girmedinizse fırsatı ganîmet bilerek duhûle şitâb etmenizi ve yanlış

girilmemesi için kapısının üstündeki levhaya dikkat buyurulmasını tavsiye ederim. Üzerinde şu yazı varsa hemen “destûr” deyip girin.

Dîvânu Ebi'l-Fadl
El-'Abbâs İbn'ül-Ahnef
1298

Ha, bak unuttuyordum. Dîvân-ı 'Abbâsın her tarafı dolaşıldıktan sonra bir ara kapısı görülür ki levhası şudur:

Dîvânu
Es-Sâhib Cemâleddîn Yahyâ
İbni Matrûh
1298

Bu kapı kendi kendine açılır; bekçisi filan yokdur, duhûlünüze ferd-i vâhid mûmâna'at etmez, hiç durmayın, hemen girmeğe bakın; bu da bir takım zî-kıymet cevâhirlle mâlâmâldir. Korkmayın, istediğiniz kadar alın enbâne-i hâfızanızı doldurabildiğiniz kadar doldurun; ne kimse mâni' olur, ne de o cevâhir-i girân-bahâdan bir zerresi eksilir, aldığınızı kimseye göstermezseniz, belli bile olmaz!

Feyyâz-ı kudret; şâ'ir, edîb, feylesof, müellif, muharrir, tabîb nâmlarıyla yâd olunan zevât-ı fezâ'il-ittisâmın dîvân-ı faziletlerine o kadar feyz, o kadar bereket ihsân buyurmuşdur ki, dünyânın ahâlisi toplansa da, muhtevî buldukları cevâhiri târâca kalkışsa, yine tüketemez; hattâ bir zerresini bile eksiltemez!

Yalnız sâhib-i dîvâna mu'âsır bulunan muktedir sârikların çeyre-destî-i sirkati dokunacak olursa; ah, işte o zaman eksilmeğe başlar; fakat buna da, değme sârik muvaffak olamaz!

Artık bu sözleri bırakalım da dîvân-ı evvelin sâhibi 'Abbâs Bin Ahnef Hazretlerinin kim olduğuna bakalım:

Bu zât-ı kerîm, 'Arabın medâr-ı iftihârı olan fuhûl-ı buleğâdan bir şâ'ir-i mazharu't-tekrîmdir, eş'ârı, rikkat ü ceyâdet gibi iki hâssa-i fâhire-i mütemâyizeyi hâvîdir. Birçoğu, tercümeleriyle beraber “Hazîne-i Ma'ârif”de görülecektir. Onun için burada îrâdına lüzûm görmedim. Asıl maksadım, sûret-i vefâtını 'arz etmek olduğundan; işte sadede girişiyorum:

Müşârunileyhin hikâye-i vefâtı, beş kitâbda manzûr-ı ‘âcizânem olup, bunlardan yalnız, İbni Halkân “İmâm Mes‘udî”den ‘aynen nakl ederek; mâ‘adâsının tarz-ı ifâdece yekdiğerlerinden cüz‘î olsun -farkı olduğu cihetle her birerlerini zamân sırasıyla derc ederek ayrı ayrı tercüme edeceğim:

İmâm Mes‘udî Hazretlerinin “Mürûcu’z-Zeheb ve Me‘âdinü’l-Cevher” ‘üvânlı târîh-i ‘umûmîlerinin cild-i sânisinden:¹⁹

“Riyâşî”den rivâyeten, “Ebû Halîfetü’l-Fazl Bin El-Hubâbu’l-Cemî” nakl etdi, Riyâşî demiş ki:

Basra ahâlîsinden ba‘zı zevât hikâye edip dediler ki: Ziyâret-i beytullâh kasdıyla çıkmışdık. Bir yerden geçerken bakdık ki bir delikanlı cadde üzerinde durmuş, “Hey!... Baksanıza!.. İçinizde hiç Basra ahâlîsinden kimse var mı?” diye bağıyor. Kendisine teveccüh ederek “Ne istiyorsun?” dedik.

-Efendim- kendisine bir hâl olduğundan- size vasiyet etmek istiyor” dedi.

Beraber gittik. Yoldan uzak bir yerde bir ağaç altına indirilmiş bir zât gördük ki bîçâre öyle söz söyleyebilecek bir hâlde değildi. Etrâfına oturduk. Vürûdumuzu hiss etmesi üzerine gözünü -kemâl-i za‘findan- güç hâl ile açıp şu şi‘ri söyledi:²⁰

Ey olup gam-çeşîde-i gurbet,
Derdine kendi ağlayan mahzûn!
Ah kim her ölüşde dem‘a feşân,
Marazın arttı; oldı böyle füzûn!

Sonra bir hayli müddet bîhûş kaldı. Biz etrâfında oturuyorduk. O aralık bir kuş geldi, ağacın tepesine kondu; ötmeğe başladı.

Marîz gözlerini açdı; kuşun ötmesini dinlemeğe başladı. Sonra:²¹

Şu ğusûn üzere ağlayan tâ‘ir,

¹⁹ Bu cümleden sonra bahsi geçen Arapça eserin orijinal metninden yapılan alıntıya yer verilmekte, daha sonra ise Faik Esad’ın yaptığı Türkçe çevirisi kaydedilmektedir. Latin Harflerine aktarırken yazının bütünlüğünün bozulmaması için Türkçeye yapılan çeviriler aynen muhafaza edilmiş ancak Arapça ifadeler aktarılmamıştır. Ancak metnin hangi bölümlerinde Arapça alıntılarının olduğu dipnotlarda belirtilmiştir.

²⁰ Bu cümleden sonra dört mısradan oluşan Arapça bir şiir bulunmaktadır.

²¹ Bu cümleden sonra dört mısradan oluşan Arapça bir şiir bulunmaktadır.

Kalbimin derdin eyledi efzûn!
O da olmuş dûcâr-ı hicr-i vatanı,
Yâd-ı mevtinle ben gibi dil-hûn!

diyerek derin bir nefes aldı. Tesellüm-i rûh etdi. Biz kendisini gusl edip, kefenleyip, cenâze namazını kılıncaya kadar yanından ayrılmadık. Defninden fâriğ oldukda delikanlıya o zâtın kim olduğunu sorduk. “Abbâs Bin El-Ahnef” olduğunu söyledi. Bu fıkrayı bize Ebû İshak Ez-Zücâcî En-Nahvî de “Mâzenî”nin “Ebul ‘Abbâs El-Müberred” ve onun kendisine naklinden zıkr ettiğimiz vech ile “Basra ahalisinden ba‘zı zevât hikâye etdi ki... ilâ âhir” diye rivâyet etdi.

“İbn Manzûr” Hazretlerinin “Nisârul-Ezhâr Fi’l-Leyli Ve’n-Nehâr”larından.²²

Kabîle-i Kureyşden bir zât rivâyet etmiş, demiş ki: Hacca gitmişdik. ‘Avdet ederken indiğimiz bir menzilde hayme-nişîn bir hatuna uğradık. Çadıra duhûl için kendisinden ruhsat istedik. Kadın, “Baksanız, içinizde hiç Basralı var mı?” diye sordu.

-Evet! dedik. Dedi ki “Burada birisi var, kendisine bir hâl olduğundan birinize vasiyet etmesini ve vefâtına şâhid olmanızı arzû ediyor.”

Kalkdık, yanına girdik bakdık ki ümîdsiz bir hâlde birisi yatıyor. Bize bakmaya başladı. O esnâda bir kuş geldi. “Çadırın karşısındaki” ağaca kondu, ötmeğe başladı. Marîz, kuşa nazar edip ağlayarak şu kıt‘ayı inşâd etdi.²³

Ey olup gam-çeşîde-i garîb!
Derdine kendi ağlayan mahzûn!
Yâd-ı mevtinle ağlayan hâtif,
Kalbinin derdin eyledi efzûn!

Ba‘dehu kendisine baygınlık geldi. Biz “öldü” dedik, biraz sonra gözlerini açdı, kuş hâli üzere ötüyordu, Bu def‘a şu kıt‘ayı söyledi:

Ah kim her ölüşde dem‘a-feşân,
Derdin artıp seni tebâh ediyor.

²² Bu cümleden sonra bahsi geçen Arapça eserin orijinal metninden yapılan alıntıya yer verilmekte, daha sonra ise Faik Esad’ın yaptığı Türkçe çevirisi kaydedilmektedir.

²³ Bu cümleden sonra dört mısradan oluşan Arapça bir kıta yer almaktadır.

Şu garîb kuş da sen gibi dil-hûn

O da yâd-ı vatanla ah ediyor!

Sonra bir nefes aldı, yine bî-hareket kaldı. Biz yine bayıldı zannetdik; bir de baktık ki ölmüş. Hatuna kim olduğunu sorduk: “Abbâs Bin El-Ahnef” dedi. Bunun üzerine yıkayıp, defn etdik.

Şeyh Bahâeddîn El-‘Âmilî” Hazretlerinin “Keşkül”lerinden.²⁴

Edîb-i meshûr “Savli Şatrenci” kendisine nakl iden zâtdan rivâyet ider: Nâkıl dimiş ki: Hacca gidiyorduk, esnâ-yı râhda edâ-yı farîza-i salât için yoldan çıkmışdık; o sırada yanımıza bir delikanlı geldi: “İçinizde hiç Basra âhâlisinden kimse var mı?” diye sordu.

-Hepimiz Basra âhâlisindeniz” dedik.

-Benim efendim de oradandır, hasta olduğundan sizi istiyor” dedi. Kalkdık yanına gittik, bir peykâr başına inmişti. Bizim vürûdumuzu hissedince, başını -kemâl-i za’findan- güç hâl ile kaldıırabilerek, şu kıt’ayı okudu:²⁵

Ey olup gam-çeşîde-i gurbet!

Derdine kendi ağlayan mahzûn!

Ah, kat’-ı merâhil etdikce,

Marazın arttı oldu böyle füzûn!

Sonra bir hayli zaman bîhûş kaldı. O aralık bir kuş geldi, sâyesine ilticâ ettiği ağacın üzerine kondu; ötmeğe başladı. Marîz gözlerini açdı, Bir müddet kuşun terennümünü dinleyerek, şu neşîdeyi inşâd etdi.²⁶

Şu ğusûn üzre ağlayan tâ’ir,

Kalbimin derdin eyledi efzûn!

O da olmuş dûçâr-ı hicr-i vatan;

Yâd-ı mevtinle ben gibi dil-hûn!

²⁴ Bu cümleden sonra bahsi geçen Arapça eserin orijinal metninden yapılan alıntıya yer verilmekte, daha sonra ise Faik Esad’ın yaptığı Türkçe çevirisi kaydedilmektedir.

²⁵ Bu cümleden sonra dört mısradan oluşan Arapça bir kıta yer almaktadır.

²⁶ Bu cümleden sonra dört mısradan oluşan Arapça bir kıta yer almaktadır.

Ba‘dehu derîn bir nefes alarak, teslîm-i rûh eyledi. Bî-çâreyi gusl edip, kefenleyip, defn etdik. Köleye kim olduğunu sorduk: “‘Abbâs Bin El-Ahnefdîr” dedi.

Müşârunileyhin vefâtı, yüz doksan üç senesinde vukû‘ bulmuşdur.

Latîf tabî‘atlı, sebük-rûh, hoş-meşreb, ahlâk-ı hamîde sâhibi, güzel yüzlü, tatlı dilli, kesîru’n-nevâdir “bir zât-ı nâdirü’l-emâsil” idi.

Şeyh Ahmed Yümnî-i Şîrvânî Hazretlerinin “Hadîkatü’l-Efrâh Lâzâhatül-Etrâh” ‘ünvânlı te’lif-i ‘âlîlerinden.²⁷

Ebû Bekr Es-Savlî, Ebû Zekeriyâ El-Basrîden rivâyet eder: Ebû Bekir Zekeriyâ demiş ki Kureyş kabîlesinden bir zât nakl etdi. Dedi idi ki, ba‘zı arkadaşlarımla hacca gidiyordum. Esnâ-yı râhda namaz kılmak için yoldan çıkmışdık. O sırada yanımıza bir delikanlı geldi. İçinizde hiç Basra ahalisinden kimse var mı? diye sordu.

-Hepimiz Basra ahalisindeniz, dedik.

-Benim efendim Basra ahalisindedir. Sizi yanına çağırıyor, dedi. Kalkdık, yanına gittik. Bir peykâr başına inmişdi. Etrâfına oturduk. Bizim vürûdumuzu his etmesi üzerine gözünü za‘findan güç hâl ile açabilerek şu kît‘ayı inşâd etti.²⁸

Ey olup gam-çeşîde-i gurbet!

Derdine kendi ağlayan mahzûn!

Ah, kat‘-ı merâhil etdikce,

Marazın arttı oldu böyle füzûn!

Sonra bir hayli zaman bîhûş kaldı. Biz de etrâfında oturuyorduk. O aralık bir kuş geldi. Altında bulunduğu ağacın tepesine kondu. Ötmeğe başladı. Bunun üzerine marîz gözlerini açarak bir müddet kuşun zemzemesini dinledi. Sonra şu kît‘ayı söyledi.²⁹

Şu gusûn üzre ağlayan tâ‘ir,

Kalbimin derdin eyledi efvân!

²⁷ Bu cümleden sonra bahsi geçen Arapça eserin orijinal metninden yapılan alıntıya yer verilmekte, daha sonra ise Faik Esad’ın yaptığı Türkçe çevirisi kaydedilmektedir.

²⁸ Bu cümleden sonra dört mısradan oluşan Arapça bir kıta yer almaktadır.

²⁹ Bu cümleden sonra dört mısradan oluşan Arapça bir kıta yer almaktadır.

O da olmuş dûçâr-ı hier-i vatan;

Yâd-ı mevtinle ben gibi dil-hûn

Ba‘dehu derîn bir nefes alarak telsîm-i rûh eyledi. Bîçâreyi gusl edip kefenleyip cenâze namazını kılıncaya kadar yanından ayrılmadık. Defninden fâriğ olduktan sonra köleye kim olduğunu sorduk. “Abbâs bin el-Ahnefdîr” dedi. Müşârun ileyhî vefâtı yüz doksan üç sene-i hicriyesinde vukû‘ bulmuşdur.

Yukarıda mezkûr beyitler “Tezyînül-Esvâk”da şöyle mestûrdur:³⁰

Sayfa:78-96.

Tesellî

Hücûm u şiddet-i emvâc-ı bahr-ı ekdâre,

Tahammül etmeli Es‘âd! Ne çâre, yok çâre

Fî 8 Ramazân Sene 308

Sayfa: 96.

Bir Müteverrim Lisânından:

Soldum, sarardım, ‘aşkınla ey mâh!

Yevmen fe-yevmen olmaktayım zar!

Göğsümde vardır dehşetli bir mâr,

Ya‘nî veremdir, eyvâh!.. Eyvâh!..

Sene-i Hicriye 305 / 1887-1888.

Sayfa: 105.

Neşr-i âsâra başladıktan, tahmînen bir buçuk, iki sene sonra kadar çıkarttığım resmin arkasına yazmıştım.

Nâm-ı Es‘ad, pâydâr olmak için,

Gayret ettim neşr-i âsâr etmeye!

Gençliğimde şâyet eylesem vefât,

Bari sen kal şeklim izhâr etmeye.

Fî 16 Kânûn-ı Evvel Sene 304 / 28 Aralık 1888.

³⁰ Bu cümleden sonra Arapça iki kıta yer almaktadır.

Sayfa: 107.

Bir Zât Tarafından Yazdığım Bayram Tebriknâmesi:

Şa‘şa‘a-nisâr-ı ufk-ı intizâr olarak; cilâ-bahşâ-yı ‘uyûn-ı ibtihâc-ı ümmet, safâ-efzâ-yı ef‘ide-i inşirâh-ı millet olan ğurre-i garrâ-yı ‘îd-i sa‘îd, takdîm-i ‘arîza-i meveddete olan iştiyâkımı tezyîd ettiği ve tebrîk gibi bir râsime-i bedf‘a-i fâ‘ika, bu emelimi îfâya bir zerf‘a-i râ‘ika olduğu cihetle; hemân tahrîk-i hâme-i ihlâsa ibtidâr olunduysa da; vefret-zivâr-ı enâmil-i bend-i tahrîr ve mûmâna‘ât-nûmâ-yı arzû-yı kesret-i tastîr olduğundan; bu kadarcıkla iktifâya mecbûr ve daha doğrusu, bu kadarcık olsun yazabildiğimden dolayı kendimi bahtiyâr ‘adederek mesrûr oldum. Hemân cennât-ı mes‘adü’l-‘ukalâ, hakîkaten bir nâdire-i zekâ olan zât-ı mahmûd³¹ es-sıfâtü mestecmi‘ul-kemâlâtlarını idrâk-i emâsil-i gayr-ı ma‘dûdesiyle, müstağrak-ı meserrât-ı gayr-ı mahdûde buyursun, âmîn bâkî...

Fî 1 Şevvâl Sene308.

Sayfa: 110.

Sevdâ

Yâ Rab, ne bu ızdırâb-ı sevdâ?

Yâ Rab ne bu iltihâb-ı sevdâ?

Âteşler içinde kaldım Allâh!

Yakdı beni âfîtâb-ı sevdâ!

Bârâna bedel, âteş-i gam,

Yağdırmakda sehâb-ı sevdâ.

Ben bezm-i elestde eyledim nûş,

Sâğar, sâğar şarâb-ı sevdâ!

Hengâm-ı sabâvetimde hattâ,

³¹ Mürsel-i ileyhin ismine telmîhdir.

Pek çok okudum kitâb-ı sevdâ!

Eyvâh, artık teverrüm ettim:

Geldi dem-i insilâb-ı sevdâ!

1304 Sene-i Rûmî / 1888-1889.

Sayfa: 111.

Birâder-i Vicdânım “Tevfîk LâmiH”in Bir Gazeline Nazîre:

“Tûr-ı kalbim nûra gark etdi bütün mevlâ-yı ‘aşk

Bir tecellî eyledi, etti deli şeydâ-yı ‘aşk

Feylesoflar gerçi pek çok sarf-ı ezhân etdiler

Kaldı mestûr kuvve-i idrâkden ma‘nâ-yı ‘aşk

Öyle muhrik bârikaymış kim serâpâ cismimi

Eyledi sûzân-ı feyzi, nûr-ı ateş-zây-ı ‘aşk

Şâ‘ir-i mu‘ciz-dem ü mu‘ciz-edâyım öyle kim,

Cümle eş‘ârımda LâmiH pertev-i havrâ-yı ‘aşk

‘Aşka ‘âşık olmayan ‘âşık bulunmaz Es‘adâ

Yalnız sende fûrûzân olmadı sevdâ-yı ‘aşk.”

Fî 2 Şevvâl Sene 1306 / 1 Haziran 1889.

Sayfa: 111-112.

Bir Söyleniş³²

Daha bir tıfl-ı heşt-sâle idim

Âteş-i cân-güdâz-ı ‘aşk u hevâ

Beni râhatdan eylemişdi cüdâ

³² Bu neşîde sekiz kıt‘ayı hâvî idi, dördüncü, altıncı, yedinci, sekizinci kıt‘aları tayy idildi.

Rûz u şeb vakf-ı âh u nâle idim

Cümle etfâl-i müttetik-ârâ
Gülüp oynar, sürerdi zevk ü safâ
Bense dûzah-nişîn-i cevri ü cefâ
Girye efsân-ı ye's idim, hayfâ!..

Hâsılı tâ âvân-ı tıflıden
Nâr-ı sevdâ içinde sûzânım
Hüzn ile, ğamla böyle giryânım
Gerçi herkes beni sanır pek şen

Ğam için gelmişim bu dünyâya
Gülmedim hiçbir dem olsun ben
Gülbün-i nâzenîn-i 'ömrümden,
Yigirmi bir gül döküldü 'ukbâya
19 Teşrîn-i Evvel Sene 307 / 31 Ekim 1891.
Sayfa: 113.

Gazel

Âteşin ruhsârı mahcûb eyliyor nev-gülleri
Gonce-i la'li nevâ-sâz eyliyor bülbülleri

Zülf-i müşgîni hübûb-ı bâd-ı 'işveyle gehî
Ser-nümâ oldukça hayrân eyliyor sünbülleri

Eyliyor gülzârı müstağrak safâ-yı bûyına
Cilveler etdikçe dûşunda siyeh kâkülleri

Çeşm-i mahmûr-ı sühan-perdâzı mest-i nâz olup
Eyliyor 'uşşâkına işrâb-ı köhne mülleri

Fî 24 Teşrîn-i Evvel Sene: 307

Sayfa: 114

Hazret-i Nedîm'in:

“Haddeden geçmiş nezâket yâl u bâl olmuş sana
Mey süzölmüş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş sana”
matla‘lı gazellerine nazîre-i ‘âcizânem:

Nûr-ı sîmâ-yı sabâhat yâl ü bâl olmuş sana
Şu‘le-i gül-gonce rûy-ı âl âl olmuş sana

Nûr-ı esved tâli‘-i ‘uşşâk ile hem-renk olup
Gerden-i pür-nûruna düşmüş de hâl olmuş sana

Sevdiğim, mahlûksun nûr-ı sabâh-ı feyzden
Hûrîler reşk etmemek vallâh muhâl olmuş sana

İbtisâm-ı gonca, bûy-ı yâsemen, nûr-ı safâ
Toplanıp gül-gonceye gunc u delâl olmuş sana

Subh-dem ezhâra revnak-bahş olan gül jâleler
Hep sirişk-i şâdî-i feyz-i visâl olmuş sana

Bir nazîrin yok iken nazm-ı bedâyi‘de, Nedîm
‘Andelîb-i hoşnevâ, şimdi hemâl olmuş sana

Fî 25 Şubat Sene 307 / 8 Mart 1892.

Sayfa: 114-115.

**Meşâhir-i Şu‘arâmızdan Beylikçi ‘İzzet Bey Efendi Merhûmun Bir Gazellerine
Nazîre-i ‘Âcizânem:**

Hübûb etdikçe bâd-ı cân-fezâ âheste âheste

Temevvüc etmede bahr-ı safâ âheste âheste

Kızardı cânib-i maşrık serâpâ lâle-renk oldu,
Tulû' etmekde şems-i pür-ziyâ âheste âheste

Cihân müstağrak-ı feyz-i safâ olmakda gittikçe
Tecellî etmede nûr u ziyâ âheste âheste

Terennüm etmede mürgân-ı hoş-âvâz-ı gûnâgûn
Açılmakda çiçekler câ-be-câ âheste âheste

Hurûş u cûşa geldi çağlayanlar da safâsından
Olur emvâcî yer yer rû-nümâ âheste âheste

Cenâb-ı 'İzzeti de irticâlen eyledim tanzîr
Tezâyüd eylese sîtim becâ âheste âheste

Fî 21 Şubat Sene 308 / 5 Mart 1893.

Sayfa: 116-117.

Şâ'ir-i Meşhûr Keçecizâde 'İzzet Molla Efendi Merhûmun:

“Sermâye etdi ebr-i kehribâra, nevbahar
Kâdir mi feyz-i eşkimi inkâra nevbahar”
matla'lı gazellerine nazîre-i 'âcizânem.³³

Bahş-ı letâfet eyledi gülzâra nevbahar
Verdi hayât cümle-i ezhâra nevbahar

Penbe, beyaz, ma'î şükûfeler ile
Zînet vermede bütün eşcâra nevbahar

³³ Nazîremin beş beyti mahzûfdur. Fâ'ik Es'ad

Müstağrak etdi ‘âlemi envâr-ı feyzine
Feyz-âver oldu neyr-i nevvâra nevbahar

Cûş u hurûş ile çağlar hazîn hazîn
Vecd-âver olmada enhâra nevbahar

Şâ‘irleri getirir vecde feyz-i nefhası
Revnağ verir doğrusu eş‘âra nevbahar

Sehbân dahi gıpta eder irticâlîme
Kuvvet-res oldu bu dîlzâra nevbahar
Fî 22 Şubat Sene 307 / 5 Mart 1892.
Sayfa: 117-118.

Nazîre-i Gazel-i Nâ‘ilî-i Kadîm³⁴

Gönül kim pek mukaddes mehbût-ı ilhâm-ı Yezdândır
Füyûz-ı âteş-i ‘aşk-ı safâ-âverle sûzândır

Garîk-ı bahr-i âteşzâr-ı cûşâcûş-ı ‘aşk olmuş
Meded-hâh-ı cenâb-ı nâhudâ-yı vasl-ı cânândır

Gelir bir gün, olur müstağrak-ı envâr-ı vasl-ı hak,
Gönül kim sûz-ı ‘aşkıyla hurûşândır, fûrûzândır
Fî 12 Kânûn-ı Evvel Sene 137
Sayfa: 118.

Nazîre-i Gazel-i Sabrî-i Şâkir³⁵

Firâkınla sirişkim renk-bahş-ı erguvân oldu
Senî dâ’im düşünmekden vücûdum nâ-tüvân oldu

³⁴ İki beyti çıkarıldı.

³⁵ Üç beyti çıkarıldı.

Eder efkende gayr-ı ‘Andelîbi lahd hırâmâna,
Bu nesr-i za‘f u gam kim mübtelâ-yı ‘âşıkân oldu

Sürüşân-ı semâ, pervâz eder iken evc-i bâlâda,
Şitâb etdi ser-i bâlînime tehlîl-hân oldu

Tehiyye eylemek-çün orda olsun bir safâ kasrı,
Çoğu hîşânımın Firdevs-i a‘lâya revân oldu

Zavallı şâ‘irin ihzâr için tâbût-ı hicrânın,
Bütün ihvânı gitdi cümlesi gözden nihân oldu

Ecel geldi başım üzre nigâh etmekte dehşetle,
Seni bir kerre olsun görmedim haylî zamân oldu
Fî 18 Kânûn-ı Sâni Sene 137

Sayfa: 118-119.

Üstâdü’l-Bülağâ Hazreti “Nef‘î”nin Meşhûr:

‘Ukde-i serrişte-i râz-ı nihânîdir sözüm
Silk-i tesbîhdîr seb‘u’l-mesânîdir sözüm
matla‘lı kasîde-i na‘tiyesine nazîre-i ‘âcizânem:³⁶

Vâsıf-ı peygamber-i âhir-zamânîdir sözüm
Gıpta-bahş-ı şî‘r-i hallâk-ı me‘ânîdir sözüm

Kân-ı pür-yâkût-ı tab‘-ı mehbit-ı ilhâmımın
Bir münevver dahme-i cevher-feşânîdir sözüm

Kâ‘inâta yağdırır envâr-ı kudsî renk renk

³⁶ Nazîre-i ‘âcizânem kırk altı beyit idi.

Neyr-i nevvâr-ı na‘tî âsmânîdir sözüm

Mâh-ı pertev-bâr endîşem tulû‘ etse ne dem
Reşk-i nûr-ı subh-ı feyz-i nev-civânîdir sözüm

Hazreti feyyâz-ı mutlakdır beni intâk eden
Kibriyâ-yı zü’l-celâlin tercümânıdır sözüm

Gevher-i tâbende-i vâsf-ı şeh-i levlâk ile
Mazhar-ı feyz-i bekâ-yı câvidânîdir sözüm

Dâ‘imâ ezber ederler şevk ü cehd-i tâm ile
Nükte-dânân-ı cihânın yâr-ı cânıdır sözüm

Ol kadar revnak-pezîr-i nûr-ı yezdân oldu kim
Rûz [u] şeb vird-i zebân-ı kudsiyânıdır sözüm

‘Âlem-i müstağrak-ı feyz-i safa-yı hak eder
Nûr-ı cevval-ı hudânın nâvidânıdır sözüm

Tâb-ı pâkim bahr-ı ‘ummân-ı bedâyî‘-i mevcdir
Lücce-i mevâcinin dürr-i girânıdır sözüm

‘Âşıkânı eyliyor dilsîr-i hikmet dem-be-dem
Ravza-i ‘aşk-ı Hudâ âb-ı revânıdır sözüm

Gösterir bin cevher-i i‘câz çeşm-i ‘âleme
Kenz-i feyz-â-feyz-ı ‘aşkın pâsbânıdır sözüm

Hem şitâb-ı berk-ı hâtıfıdır feyzâ-yı ‘aşkda
Bikr-i ma‘nâ ‘âşık-ı der-pey devânıdır sözüm

Gûş edenler hep güle endâz olup raksân olur
Bâ'is-i şevk ü safâ vü şâdumânîdir sözüm

Şâhid-i zîbâ-yı şî'rin kadrini efzûn eder
Hüsn-i 'aşkın bâ'is-i a'lâ-yı şânıdır sözüm

Kâ'inâtı ser-te-ser müstağrak-ı hikmet eder
Hikmetin kân-ı füyûz-ı bî-girânıdır sözüm

Ben nasıl fahr eylemem ki şah-ı levlâk-efserin
Rûz [u] şeb vassâf-ı şânı na't-hânıdır sözüm

Ol habîbi ekremin nûr-ı kadîm hikmetin
Vakf-ı tavsîf kemâl-i hüsn ü ânıdır sözüm

Yâ Rasûlallâh, yâ mahbûb-ı zî-şân-ı Hudâ
'Âşık-ı zârım sana işte nişânıdır sözüm

Andelîbi³⁷ kıldı 'aşkın şah-ı iklîm-i sühan
Bak belâğat rezminin berk-i cihânıdır sözüm

Hâmemi aldım ele ceffe'l-kalem yazdım bunu
İrticâl-i mizmârînin sâhib-kırânıdır sözüm

10 Şubat Sene 307 / 22 Şubat 1892.

Sayfa: 119-121.

Sertâc-ı ibtihâc-ı sanâdîd-i şu'ârâ, yegâne mâbihi'l-iftihâr-ı bulâgâ, Hersekli 'Ârif
Hikmet Bey Efendi Hazretlerine takdîm ettiğim "Gül Demetleri"nin üzerine 'ale'l-
'acele yazmış olduğum kıt'adır:

³⁷ 24 Teşrîn-i Evvel Sene 307 / 5 Kasım 1891 târîhinden beri "Andelîb" tahallus etmekteyim.

‘Arz edip enmûzec-i ‘aczim kemâl-i şerm ile,
Hâk-i pâ-y-i hazret-i üstâd-ı ‘âlî-himmete,
Müstefîd-i lem‘a-i irşâdı olmak istedim,
Eyler elbet Es‘adı mazhar-füyûz-ı hikmete!

15 Teşrîn-i Sâni Sene: 307

Sayfa: 122.

Hazreti Hassân İbni Sâbit

Ahsenü'l-Beşer Efendimiz Hakkında:³⁸

Hiçbir göz görmedi senden hasen!
Hiçbir mâder de tevlîd etmedi!
Halk olundun cümle noksandan beri,
Her nasıl ister isen güya ki sen!

Sene 1305 Rodos

Sayfa: 123.

Eyvâh

Tâ sabâvetden beri ‘ömrüm dirîğ,
Geçti hep efgân u istimdâd ile!
Etmedi bir dem tulû‘ mihr-i emel,
Ben ufûl etmekdeyim feryâd ile!

Sene-i Rûmiye 1304 / 1888-1889.

Sayfa: 124.

Pend

Kizb söylemekden eyle hazer,
Ey birâder! Cihân-ı fânîde!

³⁸ Bu başlığın altında Arapça bir kıta, daha sonra da Faik Esad'ın yaptığı manzum çeviri yer almaktadır

Neye lâzım dürûğ-ı bî-ma'nâ,

Nakl-i ahbâr u kıssa-hânîde

Fî 5 Nîsân Sene 1305.

Sayfa: 124.

1.3.5. Bahar Çiçekleri

Mehmed Esad Fâik Bey'in "Bahar Çiçekleri" isimli kitabı 1310/1894-1895 senesinde İstanbul'da yayımlanmıştır. Kırk sekiz sayfadan müteşekkil olan bu eserin tamamında Mehmed Esad Fâik Bey'in şiirlerine yer verilmektedir.

1.3.6. Bahâr Çiçekleri İsimli Eserin Metni³⁹

Hilâl-i Seher

Egerçi itmede meftûn beni cemâl-i seher
Egerçi kalbimi pür-nûr ider visâl-i seher
Diriğ kim beni mahzûn ider melâl-i seher
İder dü çeşmimi pür-giryeye hep meâl-i seher
Sana da itdi mi te'sîr söyle hâl-i seher
Benim gibi niye mahzûnsun ey hilâl-i seher

Yegâne zîneti senden leyâl-i deycûrun
İderdi dehri münevver cemâl-i pür-nûrun
Kıldardı 'âlemi pür-neş'e hâl-i mesrûrun
Zebûn-ı kahrı mısın şimdi 'aşk-ı pür-zûrun
'Ukûl vâlihidir hep bu emr-i mestûrun
Neden bu rütbe za'îf oldun ey hilâl-i seher

N'olur su'âlîme virsen benim cevab-ı sevab

³⁹Bahar Çiçekleri Faik Esad'ın şiirlerinden oluşmaktadır. Bu eserde yer alan şiirler, kitabın 1310 senesinde İstanbul'da Bâb-ı Âlî Caddesinde bulunan A. Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası tarafından basılan nüshası esas alınarak Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır.

Keder mi virdi sana yoksa itdigim bu hitâb
Safâ bulur seni itdikce rûhum isticâb
'Aceb benim gibi çekdin mi dürlü dürlü 'azâb
Nedir nedir seni bu rütbe eyleyen bîtâb
Neden sarardı yüzün böyle ey hilâl-i seher

Kimi arar da gezersin sipihr-i mînâda
Niçün neden dolaşırsın cihân-ı bâlâda
Semâda mı 'acabâ sevdiğin ya ğabrâda
Dil-i hazîn ü garîbin senin ne sevdâda
O şuh-ı (dil-keşe mi) yoksa oldun üftâde
Nedir bu tavr-ı elem-nâkin ey hilâl-i seher

Neden kızardı ufuk böyle oldu âteş-zâr
Tulû'a başlamış eyvâh neyyir-i nevvâr
Dimek ki geldi zamân-ı vedâ'ımız nâ-çâr
Ne hoş da dalmış idik hasb-i hâle her iki yâr

Yarın idince telâkî seninle biz tekrâr
Bu yolda söyleşelim bâri ey hilâl-i seher
7 Hazîrân Sene 309 / 19 Haziran 1893.
Sayfa: 1-3.

Gözlerin

Kimden öğrenmiş bu sihri lâübâli gözlerin?
Öyle baygın baygın itdikce nazar etrâfına
Eyliyor meshûr-ı 'aşkı ehl-i hâli gözlerin
Ah mest oldukça ser-mest eyliyor şâ'irleri
'Âkıbet mecnûn ider ehl-i hayâli gözlerin
Çıldırır billâh 'uşşâkın senin mahzûn güzel
Böyle mahzûnâne saçdıkça le'âli gözlerin
Gâh oldukça sühan-perdâz-ı 'işve mest iken

Eyliyor dem-beste erbâb-ı makâli gözlerin
Kılmada mahrûm-ı nevm-i istirâhat (‘âşıkı)
Kalmıyor cevr ü ezâdan hiç hâlî gözlerin

‘Andelîb-âsâ nice şâ‘irleri cezb eyledi
Olmada gitdikce cezzâb elâ-i âlî gözlerin
24 Kânûn-ı Sâni Sene 308 / 5 Şubat 1893.
Sayfa: 3-4.

Andelîbin Bülbüle Hitâbı

İder te’sîr ‘uşşâka bütün mişvarın ey bülbül
Olurlar âh idüp dâim senin gam-hârın ey bülbül

Seni de çünkü mecbur eyleyen feryada sevdâdır
Olur sevdâ ile ah eyleyenler yarın ey bülbül

Şebistan-ı safâda hâba dalmışken cihân yekser
İder ‘uşşâkı giryân böyle âh u zârın ey bülbül

Leyâlî-i sükûtı eyleyen ihyâ sürûndur
Sürûndur yegâne zîneti gülzârın ey bülbül

İder şâ‘irleri mecbûr-ı istihsan u itrâya
Kulûb-ı nâsı meshûr eyleyen eş‘ârın ey bülbül

Zarâfet bülbüli itlâk olunmuş şâ‘ire ammâ
Anunkinden müesserdir senin güftârın ey bülbül

Senin kalbin dahi habbe (çemenle) pür-te’essürdür
(Onun çündür) senin de âh-ı âteş-bârın ey bülbül
10 Eylül Sene 308 / 22 Eylül 1892.

Sayfa: 4-5.

Dağlar

Bu dağlardır beni müstağrak-ı envâr iden dağlar
Bu dağlardır cihânı çeşmime gül-zâr iden dağlar

Bu dağlardır tecellâ-yı cemâliyle idüp sermest
Beni fart-ı meserretle perestiş-kâr iden dağlar

Bu dağlardır idüp vâsıl safâ-yı vasl-ı cânâne
Bana zevk-i cinânın sırrını izhâr iden dağlar

Bu dağlardır şu‘a‘-ı şems-i irfân-ı hakikiyle
Beni hâb-ı girân-ı cehlden bîdâr iden dağlar

Bu dağlardır ki itdi ‘Andelîbi vâsıl-ı maksûd
Bu dağlardır onu ‘âşıklara serdâr iden dağlar

28 Mayıs Sene 309 / 9 Haziran 1893.

Sayfa: 5.

Kıt‘a

Gül Demetleri’nin tab‘-ı sânisinde kabına yazılmak üzere söylemişdim.

Gülşen-i tab‘ım ile sâir nice gülşenlerin
Pür-tarâvet güllerinden toplayıp birkaç etek
Öyle rengîn desteler yaptım ki hep yaprakları
Neşr-i nûr-ı feyz ider manend-i ezhar-ı felek

26 Mart Sene 309 / 7 Nisan 1893.

Sayfa: 6.

Yedi Kıt‘ayı Hâvî Bir Neşîdemden

Geçdi ‘‘ömrüm muzîka-i gamda

İderim böyle dâimâ şîven
Âh rabbim n'olurdu 'âlemde
Bir gün olsun safâ süreydim ben

Yine bir zühre-i bedî' -i cemâl
Kalb-i mahzûnum eyledi teshîr
Fikrimi 'aşkı eyliyor iş'âl
Yok rehâ bulmama benim tedbîr

Mütesâdif olunca yolda bana
Olarak şöyle bir nazar-endâz
Oluyor gül-nisâr-ı istihzâ
Gülerek hâlîme o gülbün-i nâz

Ne için sen güzelleri ya Rab
Böyle hep taş yürekli eylersin
Olsa da 'âşık âh, cân ber-leb
Merhamet itmegi görürler şeyn⁴⁰
17 Teşrîn-i Sâni Sene 309 / 29 Kasım 1893.
Sayfa: 6-7.

Nazm

Cânâne didim ki: Ey perî-zâd!
Yetmez mi bana bu rütbe bî-dâd?
Cânân didi: 'Âşıkım olaydın;
Cevrimle dahi olur idin şâd!
1 Şevval Sene 310 / 18 Nisan 1893.
Sayfa: 8.

⁴⁰ Eylersin ile şeyn yekdiglerine kâfiye olamaz gibi görünüyor ise de eş'âr-ı 'Arabiye ve Fârisiye ile tevağğul idenler bu bâbda hatâ itmedigimi teslîm buyururlar zann iderim. 'Andelib

Güllere

Şâ'ir-i hoş-gû Şeyh Vasfî Efendi Hazretlerine nazîredir.

Eylemiş urdı behişt bahş-ı letâfet güllere
Görmege şâyestedir gelmiş ne hâlet güllere

Bâd-ı gülbîz-i sabâ oldukca hoş hoş cilve-ger
Feyz-i te'sîri ne hoş virmiş tarâvet güllere

Böyle cevherler nisâr itdikce ebr-i nev-bahâr
Gark idüp şebnemlere virmekte zînet güllere

Toplamış dilberlerin envâr-ı hüsn ü ânını
Sonra bahş itmiş ânı feyyâz-ı kudret güllere

Güller olmuş feyz-yâb-ı iltifât-ı akdesin⁴¹
Reşk iderse vechi var ezhâr-ı cennet güllere

Rû-nümâ olsan tenezzül eyleyüp gülşende sen
Kimseler billâh itmez hiç dikkat güllere

Sevmeseydin gülleri sen, şübhesiz olmaz idi
'Andelîbin nağme-perdâz-ı belâgat güllere

23 Teşrîn-i Evvel Sene 308 / 4 Kasım 1892.

Sayfa: 8-9.

Bir Gazelimden

İzdiyâd-ı nâlişim handân ider cânânımı
Handesi cânânımın giryân ider çeşmânımı

Âh bilmem kim ne zevk almakda istihza ile

⁴¹ Cenâb-ı risâlet-penâh efendimize hitâbdır.

Böyle pür-hûn eylemekden bu dil-i sûzânımı

Merhamet kıl sevdiğim! Rûhum! Perîşân hâlîme

Yakma, yakma âteş-i cevrinle gayrı cânımı

Hazz idersin ‘Andelîbi böyle giryân itmeden

Bilmiyorsun, bilmiyorsun âh sen vicdânımı

2 Kânûn-i Evvel Sene 308 / 14 Aralık 1892.

Sayfa: 9-10.

Takriz

Mustafâ Reşîd Bey Efendinin “Şükûfe-i İstiğrak” ‘unvânlı mecmû‘a-i eş‘ârlarınadır.

Yevm-i neşrinde yazmıştım.

Bu öyle bir şükûfedir

Ki reng-i pür tarâveti

Füyûz-ı nûra ğark ider

Bahâr-ı şî‘r ü hikmeti

Leyâlî-i bahârda

Safâ içinde beslemiş

Ziyâ-yı zühre-i hayâl

Bu zehre-i belâğati

İder cemâli ğıpta-keş

Bu nûr-ı zî-letâfetin

Perîleri, melekleri,

Bütün zevi’l-melâhati

25 Mayıs Sene 309 / 6 Haziran 1893.

Sayfa: 10.

Kıt‘a

Bir büt-i nev-resteye oldum yine dil-beste kim
Bî-haberdir ‘aşk u sevdâdan henüz ol gül-beden
Kahkahayile gülmede zann eyliyor hayfâ beni
Eyledikce âteş-i ‘aşkıyla âh u nâle ben
24 Kânûn-ı Sâni Sene 308 / 5 Şubat 1893.
Sayfa: 11.

Dokuz Beyti Hâvî Olan “Gönlüme Hitâb” ‘Unvânlı Neşîdemden

Böyle mahzûn oluyorsun niye her gâh gönül
Eriyüp gitmedesin hüzn ile eyvâh gönül

Ne içün kendini beyhûde üzersin dâim
Âteş-i ‘aşk ile sûzân olarak âh gönül

Hâb-ı nûşine dalar akşam olunca ‘âlem
Âh idersin sen ise tâ be-sehergâh gönül

Şu‘le-i âhını peyveste-i eflâk itsen
Eylemez zerre kadar merhamet ol mâh gönül

‘Andelîbi idiyor hâl-i hazînin me’yûs
Ona bâri acı da eyleme gül ah gönül
28 Ağustos Sene 308 / 9 Eylül 1892.
Sayfa: 11-12.

Bir Tezkîreciğimden

Eyâ şâ‘ir-i pâk ‘azbü’l-beyân!
Edîb-i lebîb fâsîhü’l-lisân!
Hani nerde kaldı sizin va‘diniz?
Daha beklesin mi bu şâkirdiniz?
3 Muharrem Sene 310 / 28 Temmuz 1892.

Sayfa: 12.

Bir Gazelimden

Bu Şeb neden yine gönlüm hazn  giryândır?

Neden mi? h dr-ı ‘azâb-ı hicrândır

‘Azâb-ı hicie dr olmamış da olsam ben

Dirĝ! Gönül yine mahzûn, dilim pr-efĝndır

Nedir ‘aceb sebebi böyle h u sziŐimin

Fss baht-ı rakîb  cefâ-yı cânândır

Rakîbe virmese yüz râzıyım firkına ben

Ne re h rakbim visâle Őyndır

O ‘Andelîb-i garbim ki h u ferydım

Duyan sanır ki Őehidn-ı ‘aşk-ı nlndır

16 Teşrîn-i Evvel Sene 308 / 28 Ekim 1892.

Sayfa: 12-13.

Yatakta

Yine uykum daĝıldı v hayfâ

Uyumak gayrı mümkin olmaz h

Ta sabha kadar iki cihete

Dönmeli yatmalı aman Allâh

9 Hazrn Sene 309 / 21 Haziran 1893.

Sayfa: 13.

Sözlerime D’ir Bir Söz

Ciĝara yapmadan kolay geliyor

Bana bir kt’a ya gazel yapmak

KaŐki ben de g yapaydım da

Düşmeyeydi bu rütbe bî-revnağ
9 Hazîrân Sene 309 / 21 Haziran 1893.
Sayfa:14.

On Altı Beyti Hâvî Bir Nazîremden

İderse gıpta revâ mâhitâb hüsnünüze
Perestiş eylemede âfitâb hüsnünüze

Görünce böyle sizi nûr-ı feyze müstağrak
Perîler itmede hep incizâb hüsnünüze

Gariptir güzelim kim bu ğâze-i enver
Daha ziyâde virir âb u tâb hüsnünüze

O şems-i ufk-ı sabâhatsınız ki billâh
Tehâ'il eyleyemez bin sehâb hüsnünüze

Muhâl-i sabr iderek böyle gülmemek cûşa
Bakup da reşk ile simab-ı nâb hüsnünüze
6 Ağustos Sene 308 / 18 Ağustos 1892.
Sayfa:14-15.

Kıt'a

În'itâf-ı pertev-i hüsnün ile
Nûra ğark oldı bütün bahr-ı safâ
Böyle bir leylü's-sürur u vuslata
Bin sabâh-ı pür füyûz olsun fedâ
19 Hazîrân Sene 309 / 1 Temmuz 1893.
Sayfa: 15.

Şâ‘ir-i meşhûr Sâbitin Zafer-Nâmesini mütâla‘a itdigim esnâda kabına yazmışdım.

Zafer-nâme-i Sâbit hoş mesel
Egerçi ser-a-ser degildir güzel
Nice ebyâtı vardır ammâ belîğ
Malı latîf lafzı bedi‘
1 Eylül Sene 308 / 13 Eylül 1892.
Sayfa: 16.

Kıt‘a

Ehibba-yı kirâmdan birine takdîm itdigim resmimin üzerine yazmışdım.

Severem ben seni cidden ‘Ârif
Buna kalbin de şehâdet eyler
Eylesen resmime ‘atf-ı dikkat
Sana ibrâz-ı uhuvvet eyler
15 Kânûn-ı Sâni Sene 308 / 27 Ocak 1893.
Sayfa: 16.

Leyle-i Cülûs

Bu şeb zıll-ı ilahi sâye-bahş-ı taht-ı ‘adl oldu
Mesâbih-i meserretle donandı ser-te-ser dünyâ
Olup Sultân Hamîdin mün‘atîf envâr-ı ikbâli
Füyûz-ı nûra ğark oldu bütün dünyâ vü mâfiha
19 Ağustos Sene 308 / 31 Ağustos 1892.
Sayfa: 17.

Yine Yatakda

Yâ rabbî nedir bu uykusuzluk
Rahat yüzi görmeyem mi aslâ
Rü‘yada görür iken anı ben
Rü‘yada hasretim diriğa

17 Hazîrân Sene 309 / 29 Haziran 1893.

Sayfa: 17.

Gönlümden Şikâyet

Nerde bir câzibe-i hüsne tesâdüf itse
Müncezîb olmada eyvâh dil-i mahzûnum
Âh yâ rabbî niçün sen beni şâ‘ir itdin
Böyle yansın diye mi kalb-i elem-meşhûnum

21 Şubat Sene 308 / 5 Mart 1893.

Sayfa: 18.

Nev-Bahâr ⁴²

Bahş-ı letâfet eyledi gülzâra nev-bahâr
Virdi hayât-ı nev bütün ezhâra nev-bahâr

Penbe, beyâz ve mâ’î çiçeklerle ser-te-ser
İlbâs-ı hil‘at eyledi eşcâra nev-bahâr

Müstağrak itdi ‘âlemi envâr-ı feyzine
Feyz-âver oldı neyyir-i nüvvâra nev-bahâr

Ağsân içinde kuşlar olurlar terâne-sâz
Mahzûnları getirirmedi güftâra nev-bahâr

Dest-i safâda kahkaha eyler papatyalar
Hande-nisâr-ı zevk olur ekdâra nev-bahâr

Hoş u hurûş-ı feyz ile çağlar hazîn hazîn
Vecd-âver olmada bakın enhâra nev-bahâr

⁴² Bu neşîde “Gül Demetleri”nin sekizinci malizme (forma) sinde de münderic ise de; pek yanlış ve nâkis dizilmiş olduğundan bi’t-tashîh “Bahar Çiçekleri” ne nakli münâsib görüldü.

Geşt ü güzâra çıkdı güzeller taraf taraf
Keklikleri getirmede reftâre nev-bahâr

Sahrâya çıkdı cümlesi ta'kîb-i yâr ile
'Uşşâk zârî eyledi âvâre nev-bahâr

Ta'cîz ider mesîrede her gün güzelleri
Fursat-ı safâ zamânıdır ağıyâra nev-bahâr

Lebrîz-i şevk ider şu'arânın kulûbını
Bir başka şa'sa'a virir eş'âra nev-bahâr

Sahbâda olsa gıpta ider irticâlîme
Bir başka feyz virdi dil-zâra nev-bahâr
22 Şubat Sene 308 / 6 Mart 1893.
Sayfa: 18-19.

"Feryâd-ı 'Andelîb" 'Unvânlı Neşîdemden

Nerde görsem latîf bir dil-ber
Olurum bir bakışda meftûnı
Eylemekçün esîr ü (mahzûnı)
Bir niğâh nazar-ı rübâsı yeter
29 Kânûn-ı Sâni Sene 307 / 10 Şubat 1892.
Sayfa: 20.

Nazîre

O nahl-i tûr-ı tecellâyı böyle bilmezdim
O âfet-i dil-i şeydâyı böyle bilmezdim
Şehir mihnet-i 'aşk itdi 'âkıbet beni de
O tayf-ı 'âlem-i ma'nayı böyle bilmezdim

Garîk-i âteş-i ‘aşkım hâmûş-ı hayret-i dil
Hurûş-ı âteş-i sevdâyı böyle bilmezdim

Nihâyet itdi beni telh-kâm hicri anın
Heves didikleri rüsvâyı böyle bilmezdim

Bu şi‘r-i dil-keş-i garrâyı yazdı mürtecela
O ‘Andelîbi o şivâyı böyle bilmezdim
27 Ramazân Sene 309 / 25 Nisan 1892.
Sayfa: 20-21.

Kıt‘a

‘Ud muhrik nağmeni her dinleyen
Mest olur içmiş gibi sahbâ-yı ‘aşk
Kardeşim bin yıl seni itsün hudâ
‘Afiyetle böyle bezm-ârâda ‘aşk
16 Kânûn-ı Sâni Sene 307 / 28 Ocak 1892.
Sayfa: 21.

Müfred

Gark-ı envâr oldı dünyâ pertev-i hüsnün ile
Yoksa mâhım! Menşe-i envâr-ı ‘âlem sen misin?
Sene 1304
Sayfa: 21.

Gönlüm

Ebr-i âteş-nisârdır gönlüm
Su-be-su şu‘le-bârdır gönlüm

Berk urur lem‘a lem‘a nûr-ı safâ
Tûr-ı didâr-ı yârdır gönlüm

Saçar etrâfa renk renk âteş
Dâimâ pür-şerârdır gönlüm

Feyz-i te'sîr-i 'aşk-ı cânânla
Ser-te-ser lem'a-zârdır gönlüm

Hoş ider sad hezâr nağme-i hakk
Gülşen-i pür-hezârdır gönlüm

Solmaz ezhârı bir zamân asla
Dâimi bir bahârdır gönlüm

Nerde dil-ber görürse mâil olur
Sanki bir cûy-bârdır gönlüm

Hep hayâlat ile geçer vakti
Her zamân gam-kârdır gönlüm

'Andelîb-i hezâr destanım
Ötmede bî-karârdır gönlüm
21 Şubat Sene 307 / 4 Mart 1892.
Sayfa: 22-23.

Hicrânın ile rûz u şeb efgân iderim ben
Efgân iderek eşkimi rîzân iderim ben
Rîzân olan eşkim ider 'âlâmımı efzûn
Efzûnî-i 'âlâm ile efgân iderim ben
16 Kânûn-ı Sâni Sene 307 / 28 Ocak 1892.
Sayfa: 23.

Yirmi Kıt'ayı Hâvî Bir Neşîdemden

O ne subh-ı safâya döndi cihân
Gâlibâ çıkdı şems-i şa'sa'dâr
Evet! Olmakda ebrler pûyân
Oluyor işte nâşir'ül-envâr

Oldı bade-i inşirâh bana
Denizin kesb-i safvet eyleyişi
Eyledi def'-i hüzn ü gam hakka
Güneşin ref'-i zulmet eyleyişi

În'itâf eyledikce mihr-i münîr
Bahr u ber oldı nûra müstağrak
İtdi âfâk-ı 'âlemi tenvîr
Neyyir-i lutf-ı kâdir-i mutlak

Çıkdı kuşlarda lâne-i gamdan
İtdi âhının hepsi zemzemeye
Onlar oldukca şevk ile demzen
Başladı dalğalarda demdemeye

Nahl-i zâr içre cümleten eşcâr
Nağamât-ı tuyûra dem tutuyor
Bir tarafda çağlıyor cûybâr
Bütün orman garîk-i nûr-ı sürûr

Ben de mest-i şarâb-ı şevk oldum
Olmam artık mükedder vü dil-hûn
Lücce-i peymâ-yı bahr-ı zevk oldum
Kalbim olmakda nûr ile meşhûr

Oh yâ rab hava yine açıyor

Dindi bârân bihişte döndi cihân
Yine etrâfa bûylar saçıyor⁴³
Bûs-ı ezhâr ile nesîm-i vezân
Sayfa: 23-25.

Bir söyleniviriş ki hiç beğenmem.

Şâ'ir–‘Aşk

Şâ'ir

Bilmem neden melâl-i derûnum benim bugün
Bilmem niçün bu çeşm-i hazîn eşk-bârdır

Gönlüm yanup tutuşmada çeşm-i hazîn ise
Teskîn için o âteşi girye nisârdır

Bilmem ki sen misin yine kalbim yakan benim
Bilmem seninle mi bu gönül pür-şerârdır

Ey ‘aşk ey beni bedbaht iden belâ
Gönlüm neden sana böyle dûçârdır

Sayfa: 26.

‘Aşk

Ey şâ'ir ey zavallı ki kalbin senin müdâm
Âteşler içre mahv olarak zâr zârdır

Sen çekdiğin cefâyâ beni sanma hep sebeb
Tab‘ın senin o hâle büyük bir medârdır

Zîrâ ki ‘aşkı da‘vet iden müstedâm odur

⁴³ “Nefhalar saçıyor” da denilebilir.

Bâdî bu hâle cümle o tab‘-ı figârdır

Bir çehrede görünce sabâhat o bî-karâr

Sür‘atle incizâbda bî-ihiyârdır

13 Kânûn-ı Sâni Sene 308 / 25 Ocak 1893.

Sayfa: 26-27.

Bir Romanımdan

Zevcemin terbiyesi olsa idi

Karşılık virmez idi böyle bana

İtmeseydi bana dâim çehre

Kaşımı çatmaz idim ben de ona

2 Teşrin-i Sâni Sene 308 / 14 Kasım 1892.

Sayfa: 27.

Kezâ

Bana ‘âşık mıdır bilmem zügürtlük

Ki hiç ayrılmıyor benden o (dâim)

Düyûn içre mürûr itmekte ömrüm

Nedir âyâ benim encâm-ı hâlim

Sayfa: 27.

Kıt‘a

Bir zâta takdîm itdigim “Gül Demetleri”nin üzerine yazılmışdır.

Eyledi takdîm birkaç deste gül⁴⁴

‘Arz-ı ihlâs eylemekçün, ‘Andelfb

Mazhar-ı hüsn-i kabûl eylerseniz;

Şübhesiz mesrûr olur, mîr-i edib!

12 Ağustos Sene 308 / 24 Ağustos 1892.

Sayfa: 28.

⁴⁴ Desteden maksad malizme (forma) dır.

Nazm

Sana yârdım diyorum; âh degilsin yârım
Bana cevır itmedesin çünkü cefâ-girdârım!
Sevdiğimçün seni, yârım diyürem ben ammâ;
Sevmiyorsın beni sen zerre kadar dil-dârım!

3 Mart Sene 308 / 15 Mart 1892.

Sayfa: 28.

Bir Romanımdan:

Şiddet-i ‘Aşk

Pîş-gâh-ı kütübhânedede ben
Beklerim dâimâ seni ammâ

Oradan sen mürûr iderken âh
Bakamam gül cemâline aslâ

Ba‘zı def‘a cesâret eyleyerek
Bakabilsem de göz ucuyla sana

Bir nigâh eyleyince çeşmime sen
Kendimi gâib eylerim hayfâ

29 Mayıs Sene 309 / 10 Haziran 1893.

Sayfa: 29.

Kıt‘a

Fevk‘al-‘âde mütâla‘a meraklısı olduğı hâlde ba‘d‘e‘t-teehhül o sa‘âdetden kısmen
mahrûm idilen bir genc şa‘ir lisânından:

‘Âlem-i ‘uzletde geçen demleri
Yâd iderek âh iderim dâimâ

Kimse karışmazdı benim keyfime

Hücre-i vahdetde sürerdim safâ

20 Ağustos Sene 308 / 1 Eylül 1892.

Sayfa: 29-30

Diğer

Bu da o genç şâ'ir lisânından:

Zevk-i safâ ile geçen günleri

Yâd ile efgân iderim dâimâ

Ben de ser-âzâde idim bir zamân

İstedigim yirde sürerdim safâ

20 Ağustos Sene 308 / 1 Eylül 1892.

Sayfa: 30.

Bir Gazelimden

Ârzû-mend-i vüsûl-i bezm-gâh-ı kurb olan

Kûçe-gerdân-ı hevâ-yı nefse hem-râh olmasın

Tâlib-i seyr-âbî-i hum-hâne-i vahdet olan

Teşne-i sahbâ-yı vasl-ı mâsivâllâh olmasın

‘Âkıbet ğaltîde-i ka’riçe hüsrân olur

‘Andelîb-âsâ cihânda kimse gümrâh olmasın

6 Mart Sene 309 / 18 Mart 1893.

Sayfa: 30-31.

Keşke Şâ'ir Olmasa İdim

Kâşkî bir har olaydım şâ'ir olmakdan ise

Böyle olmazdım mukîm-i dûzah-ı gam dâimâ
Hep şu'ûrumdur beni me'yûs-ı cevri-i dehr iden
Bî-şu'ûr olmuş olaydım ben de itmezdım bükâ⁴⁵
24 Şubat Sene 308 / 8 Mart 1893.
Sayfa: 31.

Nazîre⁴⁶

Ey mâh-ı 'işve-bâzım aman söylerim sana
İtme su'âl o sırrı nihân söylerim sana

Dikmiş kulaklarında bizi dinliyor rakîb
Tenhâ kalır isen o zamân söylerim sana

Billâh fâş olur ise sonra fenâ olur
Zann itme sevdiğim ki yalân söylerim sana

Râzı isen şüyû'una sen anın eger
İtmem ben ihtirâz 'ayân söylerim sana

Sabr it biraz hele gitsin rakîb de
Nazlım üzülme hiç hemân söylerim sana

İsrâr ider itsen yine ey şuh fitne-kâr
Nâ-çâr ben de yalanla dolan söylerim sana

Bahş-ı kanâ'at eyleyemezsin bana dime
Seyr eyle kim ne sihr-i beyân söylerim sana

⁴⁵ Yâhûd: "Böyle itmezdım bükâ"

⁴⁶ Şâ'ir-i meşhûr Nedîm'in:

"Gör kadd-i yâri serv-i çemân söylerim sana

Bak ol dehâna râz-ı nihân söylerim sana" matla'lı gazelinedir.

Sihri beyân da fâ'ide itmez mi hiç didin
Gelsin zamânı bakma ne yaman söylerim sana

Ben öyle şâ'irim eger eylersem arzû
Yüzlerce dâstân-ı cihân söylerim sana

Dem-beste sanma 'âşıkını istesem eger
Bî-imtinân-ı lutf-ı zebân söylerim sana

Açmaksızın dehânımı ey sâhir-i kulûb
Bin dürlü şî'r-i sihr-nişân söylerim sana

İşte rakîbimiz gidiyor gayrı gel beri
Hepsin anın yegân yegân söylerim sana

Yokdur cihânda sen gibi böyle bedîhe-gû
Billâh 'Andelîb inân söylerim sana

1 Temmûz Sene 308 / 13 Temmuz 1892.

Sayfa: 32-33

Musavver Kaşı

Eger çü şîr ser-â-pây hîş pençe kunem
Mürüvvetem ne-güzâred ki mûr rence kunem

Dimek istiyor ki:

Arslan gibi baştan ayaga pençe kesilse

Bir mûrı bile incidemez ehl-i mürüvvet

6 Mart Sene 309 / 18 Mart 1893.

Sayfa: 34.

“Bu da Bir Söyleniveriş” ‘Unvânlı Neşîdemden⁴⁷

Âh yâ rab nedir bu hâl-i ‘acîb?
Bu ne sırr-ı garîb ye’s-i efzâ?
Yârım oldukca iltifât-nümâ;
Ağlarım hüzn ile garîb garîb

Bilirim çünkü iltifatı bana
Neş’et itmekde hep nezâketden
Anlasam ki gelir muhabbetden
Çeşmim olmazdı böyle vakf-ı bukâ

O zamân ben olurdum mesrûr
O zamân ben olur idim handân
Bana dârü’s-safâ olurdu cihân
Berk ururdu gözümde nûr-ı sürûr
19 Teşrîn-i Evvel Sene 307 / 31 Ekim 1891.
Sayfa: 34-35.

‘Andelibin Bülbüle İkinci Hitâbı

Nedendir dâimâ böyle figân u zârın ey bülbül
Senin de bî-vefâ nâ-mihribân mı yârın ey bülbül

Bu rütbe nâle eylerken anın ‘aşkıyla sen her dem
Terahhum etmiyor mu hâline dil-dârın ey bülbül

Acır elbette hâl-i rikkat-efzâna senin bir gün
İder te’sîr ona da âh-ı âteş-bârın ey bülbül

O lâhûti sadânı ref’ idüp her şeb semâvata

⁴⁷ Bu neşîdeyi Gül Demetleri’nde münderic olan “Bir Söyleniş” ‘unvânlı neşîdem’in ‘akabinde inşâ ettiğim için bu nâmı vermişdim.

İdersin encüme tevdi‘ hep esrârın ey bülbül

Degilsin yalnız meftûnı vird âteşin rengin
Pür-sitişkârisındır sen umûm-ı ezhârın ey bülbül

Senin şi‘rindeki te’sîr yoktur başka şâ‘irde
Bütün şâ‘irleri meftûn ider eş‘ârın ey bülbül

Müesserdir kulûb-ı ‘âşıkına muhrik âvâzın
İder ‘uşşâkı nâlende senin güftârın ey bülbül

Benim de rûz u şeb kârım bu yolda nâle itmekdir
Olup giryende ‘aşkıyla o gül-ruhsârın ey bülbül

Benim derdim beni mahv itmege kâfi iken hayfâ
Niçün oldum niçün bilmem senin gam-hârın ey bülbül

Egerçi ben dahı bir ‘Andelîb-i nağme perdâzım
Senin nağmendir ancak zîneti gül-zârın ey bülbül

6 Hazîrân Sene 309 / 18 Haziran 1893.

Sayfa: 35-36.

Ârzû-yı Ekber Âbâdî

‘Andelîb-i nevha-ger çün men kocâst?

Âşiyân ber-nahl-i mâtem beste-em

Tercemesi

Nerde vardır ben gibi bir ‘Andelîb-i nevha-ger?

Nahl-i mâtem üstüne kurdum dirîğâ âşiyân

5 Mart Sene 309 / 17 Mart 1893.

Sayfa: 37.

Nazîre⁴⁸

Dem-be-dem olmakda kalb-i girye-hâhım âteşin
Âteş-i ‘aşkınla oldı âh u vâhım âteşin

Mürğ-ı rûhum çırpınır pervâz için gül-zârına
Âteşindir sîne-i sevdâ-penâhım âteşin

Hicr-i tâkat-sûzun itdi âh bir volkan beni⁴⁹
Sînem âteş-zârdır feryâd u âhım âteşin

Şu‘le-i âh seher-gâhımı mı te’sîr eyledi
Bak senin de ruhların olmakda mâhım âteşin

‘Âkıbet sûzân olur cismim ser-a-pâ ‘Andelîb
Sâlik-i şeh râh-ı ‘aşkım şahrâhım âteşin

3 Mart Sene 308 / 15 Mart 1892.

Sayfa: 37-38.

Bir Tezkirecik

Dâder-i ‘azîzim Giridli ‘Azîz Beg Efendiye yazılmışdır.

Gönderüp âdemde tebşîr itdirüp teşrîfni
Sonradan dönmek sözünden söyle hiç câ’iz midir
İntizâr itmekdeyiz teşrîfine mîrim senin
Haydi lutf it bizleri böyle bırakma muntazır

9 Kânûn-ı Evvel Sene 307 / 21 Aralık 1891.

Sayfa: 38.

⁴⁸ Üstâz merhûm Mu’allim Nâcî Efendi Hazretlerine.

⁴⁹ “İtdi hicrân âteşi seyyâr bir volkan beni”
Mu’allim Nâcî

Nazîre

Bir zamân ben de o mâh-peyker ile hemdem idim
Kimseler olmaz idi dâhil-i bezm-i vaslı
Cümle esrâr-ı dil-ârâsına ben mahrem idim
Böyle zehr içmez idim bâde-i hicrânda
Dest-i lutfundan anın şarâb-ı câm-ı cem idim
Gıpta eylerdi bana pîrehen-i nâzı bile
Hâlesiydim o mehin hâsılı pek hurrem idim
İtdim inşâ bu güzel şi‘rimi de mürtecelen⁵⁰
Ben ki evvelleri pek sâmit idim ebkem idim

27 Ramazân Sene 309 / 25 Nisan 1892.

Sayfa: 38-39.

Yine Nazîre⁵¹

Bu gice ‘atf-ı nazar eyledi cânân gözüme
Merhamet eyledi hicrân ile giryân gözüme

Hüzn-i hicrânı ile gelmiş iken kan gözüme
Gözleri gıpta ider şimdi dirahşan gözüme

O kadar nûr-ı meserretle dür-i hışândır kim
Necm-i tâbân-ı seher olmada hayrân gözüme

Bir zamânlar ne idi âh amân yâ rabbî
Rahm iderken bana kim baksa hurûşân gözüme

Şâd u raksân olarak kahkahalar eylerdi
Bakarak karşıdan ol kebk-i hırâmân gözüme

⁵⁰ Bu nazîremi, yirminci sahîfedeki nazîremin ‘akabinde yazmışdım.

⁵¹ ‘Alî Rûhî Beg Efendi merhûmun:

“Bakıyor mu diye dil-haste-i hicrân gözüme
Bakıyor cân alıcı gözleri yan yan gözüme”
matla‘-ı ğarrâsını hâvî olan gazeline.

Hamdulillah bu şeb gayrı gelüp insâfa

Acıdı hâl-i perîşânıma, cûşân gözüme

5 Kânûn-ı Sâni Sene 307 / 17 Ocak 1892.

Sayfa: 39-40.

Kâânî

Leff ü neşr-i müretteb san'atını hâvî bir kasîdesinden:

Ne-yâred hamd ü medh ü şükr ü tavsîfet gürîş bâşed

Muhît âme, şecer hâme, felek nâme, cihân defter

Tercemesi

Yine 'âciz kalırdım medh ü hamd ü şükr ü vasfından senin olsa;

Ağaçlar hep kalem, deryâ mürekkebe, gök yüzü nâme, cihân defter

30 Teşrîn-i Evvel Sene 308 / 11 Kasım 1892.

Sayfa: 40.

Şarkı

Ey zühre-i melâhat! Eyâ şûh-ı 'işve-bâz

Nâdim olursın itme bana gel bu rütbe nâz

Bir gün gelir ki eylemem artık sana niyâz

Nâdim olursın itme bana gel bu rütbe nâz

Zann itme sevdiğim ki bu hüsnün devâm ider

Vakt-i şebâb cûy misâli geçer gider

Çağın geçince kimseler itmez sana nazar

Nâdim olursın itme bana gel bu rütbe nâz

29 Hazîrân Sene 309 / 11 Temmuz 1893.

Sayfa: 41.

Nâ'îli-i Kadîm'e Bir Nazîremden:

Garîk-i bahr-ı gam olsam şinâ nedir bilmem

Garîb-i şeh-r-i gamım âşinâ nedir bilmem

Kadem-nihâde-i ğabrâ-yı pür-mihen olalı
Cefâ-yı ‘aşkdan aslâ rehâ nedir bilmem

O şu‘le nûş-ı cahîm-i gamım ki ‘ömrümde
Şarâb-ı nâb-ı sürûr u safâ nedir bilmem

Benim o bülbül-i âteş-safir-i ‘irfân kim
Şakır şakır öterim i‘tinâ nedir bilmem

6 Kânûn-ı Evvel Sene 307 / 18 Aralık 1891.

Sayfa: 41-42.

Sevgili Meleşimiz İçün

Dâder-i ‘azîzim Giridli ‘Azîz Beg Efendinin daha bir buçuk iki yaşında bir melek,
ta‘bîr-i âherle henüz açılmamış bir çiçek iken pençe-i pür-zûr-ı ecele düşen
kerîmeleri ‘Atıyye Hanım Efendinin yevm-i irtihâlinde sâ‘ika-i te’essürle bi’l-irticâl
söylediğim mersiye-i sûz-ı şemâ’il, daha doğrusu bilâ-ihdiyâr çektiğim âh-ı âteş-
nisârdır.

Bilmem ecel nasıl kıyabildin ‘Atıyyeye
Hiç görmedin mi çehresini sen o gül-tenin

Bir nâ-şükufte goncayı soldurdun âh sen
Solsun ilâhî zühre-i ‘ömrün, ecel senin!

31 Kânûn-ı Evvel Sene 308 / 12 Ocak 1893.

Sayfa: 42-43.

Tahmîs-i Gazel-i Nedîm

Leylet’ül-bedr-i safâda görse ger tûbâ seni
Zann ider nahl-i tecellâyı cihân-ârâ seni

Gösterir nûr-ı sabâhat ol kadar zîbâ seni
“Mest-i nâzım kim büyütü böyle bî-pervâ seni”
“Kim yetişirdi bu gûne servden bâlâ seni”

Nûr-ı berk-i yâsemînden olsa da pirâhenin
İncinir nazlım o hoş-bu dil-rübâ cismin senin
Cismine reşk eyler ezhârı ser-a-pâ gülşenin
“Bûydan hoş renkten pâkizedir nâzik tenin”
“Beslemiş koynunda gûyâ kim gül-i ra‘nâ seni”

Ey perî-peyker melek rûh-ı revân-ı ‘işveger
İncitirken cismini nur-ı safâ-bahş-ı seher
Renciş-âver olmasından itmeyüp aslâ hazer
“Güllü dîbâ giydin ammâ korkarım âzâr ider”
“Nâzenînim! Sâye-i hâr-ı gül-i dîbâ seni”

Yan gelüp yatmış idim şevkinle şöyle bir yana
Bir de bakdım karşıdan bir gelin oldı rû-nümâ
Sen imişsin sen meger ol gülbin-i bağ-ı safâ⁵²
“Bir elinde gül bir elde câm geldin sâkiyâ”
“Hangisin alsam güli yahûd ki câmı yâ seni”

Böyle bir şebdi yine pür-nûr idi hep kâinât
Ben seni birden bire gördükde ey hûrî-simât
“Sandım olmuş ceste bir fevvâre-i âb-ı hayât”
“Böyle gösterdi bana ol kadd-i müstesnâ seni”

26 Şubat Sene 307 / 9 Mart 1892.

Sayfa: 43-45.

⁵² Bağ, lisân-ı edebde hadîka ma‘nâsında kullanılır:

Bu dipnotun devamında Saydî-i Tahrânî isimli şaire ait olduğu belirtilen Farsça bir beyit yer almaktadır.

Nedîm'e Bir Nazîremden:

Dâ'imâ yan yan bakup şûhum bana bin nâz ile
Vaslımı te'hîr idersin (müşkilât) ibrâz ile

Âh (şûhum) âh kim tenhâ bulunsak da beni
Ağlatırsın bin bahâne serdîne âğaz ile

Ben darılsam da sana mecbûr idersin 'âkıbet
Pâyına yüz sürmege bir nazre-i mümtâz ile

Sen ne itdiysen bana itdin melek-rû sevdiğim
Hep (o sâhir) çeşm-i fettân u suhen-perdâz ile

Terk-i nâz it gel çıkup gül-zâr-ı vasla sevdiğim
Nâğme-perdâz olalım murgân-ı hoş-âvâz ile

'Andelîb! Olsan dahi i'câz-gû mümkün midir:
Hem-'inân olmak Nedîm-i şûh u bî-inbâz ile?

2 Mart Sene 308 / 14 Mart 1892.

Sayfa: 45.

Kıt'a-i Latîfe-Âmîz

Nûr-ı seydgânımızdan Şevket Gavsî Bege ihdâ eyledigim Gül Demetleri'nin üzerine
yazmışdım:

Gavsî ey dâder-i güzîde-suhen
Ey şeref-bahş-ı zümre-i şu'arâ
Seni cidden hulûs ile severim
Yok sözümde benim riyâ aslâ
Yâdigâr-ı uhuvvetim olsun
Sana bu "Gül Demetleri" ammâ

Atma bir köşeye mütâla‘a it
Yoksa hicv eylerim seni sonra
16 Ramazân Sene 309 / 14 Nisan 1892.
Sayfa: 46.

Kıt‘a

Girîzân olma benden sen bu rütbe
Zarar gelmez sana benden civânım
Kıyâs itme beni diğerlerine
Hakîkîdir benim ‘aşkım figânım
27 Eylül Sene 308 / 9 Ekim 1892.
Sayfa: 46.

Bir Mektûbum

Bin vefâlî zann iderken ben seni
Hayf kim itdin ferâmuş sen beni

Böyle yapmak şânına ihrâ mıdır
Yokdı evvel yoksa nev-peydâ mıdır

Sen degil miydin mukaddem dâderâ
Eyleyen irsâl-i nâme dâ’imâ

Şimdi aya eyledim mi bir kusûr
Kim beni itdin gönülden böyle dûr

En ziyâde sevdiğim bir zâtdan
Nâ’il olmazsa eger mektûba ben

Söyle mahzûn olmamak mümkün midir
Hiç dil-hûn olmamak mümkün midir

Altı aydır intizâr itmekdeyim
Dîdeme dünyâyı dar itmekdeyim

İtmedi eyvâh bir nâmen vürûd
Tâ kıyâmet intizâr itsem çe sûd

Hâtırından çıktım artık âh âh
Bî-vefâsın gayrı itmem iştibâh
8 Mart Sene 306 / 20 Mart 1890.
Sayfa: 47-48.

Bir Mukaddimecik

Lutf-ı Hakka şükr için ey hâme-i sihr-âferîn
Durmayup seccâde-i evrâka it vaz'-ı cebîn
Hâk-i pâ-yi hazret-i üstâza 'arz-ı hâl için:
Eyledi böyle seni mecrâ-yı envâr-ı mübîn
4 Temmûz Sene 308 / 16 Temmuz 1892.
Sayfa: 48.

Kıt'a

Takdîme sezâ değil kitâbım,
Ey şâ'ir-i sâhib-fazîlet!
İnfâz için emrin işte lakin
Takdîmine eyledim cesâret
12 Ağustos Sene 309 / 24 Ağustos 1893.
Sayfa: 48.

1.3.7. Bir Demet Çiçek

Mehmed Esad Fâik Bey'in "Bir Demet Çiçek" isimli eseri 1314/1898-1899 senesinde İstanbul'da Âlem Matbasında neşr edilmiştir. Mehmed Esad Fâik Bey'in şiirlerinin bir kısmını ihtiva eden bu eser on yedi sayfadan oluşmaktadır. Bu şiir kitabı Zemzeme-i Tevhîd, Terâne-i Muhabbet, İ'tilâ-yı Rûh, Nesin Allah için söyle bana ey nâz-perverde ve Ey Mâh başlıklı şiirleri içermektedir.

1.3.8. Bir Demet Çiçek İsimli Eserin Metni ⁵³

Zemzeme-i Tevhîd

Nedir bu perde-i pindâr çeşm-i âdemde
Nedir bu zulmet-i hayret-füzûd 'âlemde

Nasıl hazîz-i cehâletde kalmasın insân
Muhât-ı zulmet-hîçî fezâ-yı bî-pâyân

Bu zulmet içre o nûr-ı kadîm şa'şâ'adâr
Olur derîçe-i kalb-i selîme pertev-bâr

'Ukûl-ı tâ'ire işkeste-bâl-i hayretdir
Nükûl-ı kâsıra hayret-fezâ-yı fikretdir

Makâm-ı hayrete geldikde 'ârif-i âgâh
Zemîn-i acze düşer hemçü sâlik-i nev-râh

Nedir bu sâha-i fesehat-nümâ-yı nâsûtî
Nedir fesîha-i bî-intihâ-yı lâhûtî

⁵³ Bir Demet Çiçek isimli eser, Faik Esad'ın şiirlerinden oluşmaktadır. Bu eserde yer alan şiirler, kitabın 1314 senesinde İstanbul'da 'Âlem Matba'ası tarafından basılan nüshası esas alınarak Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır.

Nedir bu reng-i teceddüd şu'ûn-ı 'âlemde
Nedir bu feyz-i ilâhî vücûd-ı âdemde

Olur o zerre-i nâçîz dest-gâh-ı şuhûd
Bu hâk-dân-ı fenâda bekâ-pezîr-i vücûd

Olur bu sahâda pûyân kurûn-ı nâ-ma' dûd
Yine o zerre-i nâçîzi eylemez nâbûd

Kemâl-i kudret-i bâriye işte bir bürhân
Kılıp sâfiye hep "lâ-şerîke leh" gûyân

Dühât nâmını almakla bir takım mecnûn
Diler ki eyleye efkâr hâlık-ı bî-çûn

Daha habîr değilken vücûd-ı insândan
Revâ mı bahs ide esrâr-ı zât-ı Yezdândan

Cehâlet! Âh cehâlet veren bu cür'eti o
Girîve-gâh-ı ma'âside etdiren tek ü pû

Nedir bu cilve-pezîr ü cûd olan âsâr
Nedir bu rû'yeti hayret-füzûd olan âsâr

Nedir semâda uçan ebr o zâde-i deryâ
Nedir zemîne düşen nûr-reng reng-i semâ

Nedir şu pertev-i elvâna gark olan ezhâr
Nedir o sîne-i ezhâra serpilen envâr

Nedir bu cûşîş-i feyz-i bahâr rengârenk
Nedir o hüzn-i ‘amîk-i hazân ye’s-i ahenk

Nedir tulû‘ deminde o reng-i şa‘şa‘a-zâ
Perîde reng-i levh-i gurûb-ı hüzn-efzâ

Nedir o nûr-ı letâfet-nisâr mevcâmevc
O nûr içinde uçan tâ’irân fevcâfevc

Nedir o zemzeme-i dil-küşâ-yı murg-ı bahâr
Nedir o nevha-i sevdâ-fezâ-yı kumrı-ı zâr

Şühûd hestî-i zât Hudâ-yı zî-şândır
Zebân-ı hâl ile “sübhâne mübdi‘î” h’ândır

Cihât-ı âleme bir kerre eyle ‘atf-ı nigâh
Nükûş-ı safhası hep “lâ ilâhe illallah”

13 Mart Sene 311 / 25 Mart 1895.

Sayfa: 3-5.

Terâne-i Muhabbet

Ey şems-i muşa‘şa‘ terâ’if⁵⁴

Ey neyyir-i matla‘-ı letâ’if

Ey ebr-i bahâr hüsn ü ânı

Enzârıma nâsirü’l-tarâ’if

Oldukça şihâb-ı tayf-ı hüsnün

⁵⁴Kavâfî râ lüğat bâyed, lüğat râ men nîm vâzı‘

Ki rânem tab‘ râ ki in lafz şâyeste-est be-güzîneş

Füşhat-gede-i kulûbı tâ'if

Âteş-gede-i muhabbetinde
Haşyetle tavâf eder tavâ'if

Bir şu'le-i vâ-pesîne benzer
Pîş-i nighinde cânn-ı hâ'if

Rahm eyle bu cân-fedâ-yı 'aşka
Ağyârına ey hemîşe râ'if

Gönlümde tükendi gayrı tâkat
Rahm etmez isen muhâl ifâkat

Ey 'aşkı bekâ-yı nâma kâfil
Ey zikri terâne-i mehâfil

Ey bende-i kemterîn bâbı
Sâlâr-ı güzîde-i kavâfil

Pâ-germ-i taharrî-i vücûdun
Vâdî-i zemînde merd-i gâfil

Ey zill-ı latîf-i gîsuvâni
Hemreng-i şu'â-ı mihr-i âfil

Uşşâk-ı bekâ-perest-i hüsne
Me'vâ olamaz bu cây-ı sâfil⁵⁵

⁵⁵ dünya

Zîrâ olamaz o zümre-i pâk
Hem-mesken-i zümre-i esâfil

Ref` eyle beni bu hâk-dândan
Berter olayım şu fark-dândan

Ey kadd-i reşîki bâne Fâ'ik
`Uşşâka cefâ olur mu lâ'ik

`Uşşâkı bu cevri-bî-nihâyen
Gird-âbe-i intihâra sâ'ik

Ammâ ki ne rütbe cevri idersen
Gönlüm de o rütbe vasla şâ'ik

Tâb-âver-i `aşk-ı `ârifândır
Hüsündeki âb u tâb-ı râ'ik

Mahv-ı leme`ât-ı rûy-ı âlin
Elvân-ı latîfe-i şakâ'ik

`Uşşaka olur hemîşe `aşkın
Keşşâf-ı hakâ'ik ü dekâ'ik

Be'nşînem ü ser be-pîş-i pâyet
Ber-hîzem ü cân kunem fedâyet

Bilmem ki o dil-ber-i girâmî
Dil-dâdesinin olur mu râmî

Âşûb verir cihân-ı ‘aşka
Füşatine dilde bir harâmî

Ağyârı safâ rehîn edişden
‘Uşşâka cefâ mıdır merâmî

Mümkün mü o nâzenîn perîden
Ser-dâde-i ‘aşkın insıramı

Gittikçe olur rehîn-i şiddet
Gönlündeki âteşin ğarâmî

Takbîl ile kesb-i rif‘at eyler
Şehrâhını çeşm-i ihtirâmı

Bir rütbededir ki vechi şârık
Envârına ğark olur meşârık

Ey zâtı nühüfte, nûru zâhir
Ey ma‘kes-i tal‘atı mezâhir

Sergeşte-revân-ı câzibendir
Göklerde kevâkib-i zevâhir

Pür-nefha-i zehre-i cemâlin

Gabrada safâ-fezâ mezâhir

Müşâtak-ı nesîm-i iltifâtın
Her zehre-i nâzenîn-i zâhir

Cevlân ediyor fezâ-yı dilde
Bir berk-i şerâre-pâş-ı kâhir

Kâhir mi dedim o berke? Hâşâ!
İşte buna bir delil-i bâhir

Etti dilimi gerçi⁵⁶ tenevvür
Ammâ ki dü çeşmim oldu pür-nûr

Çıktım seni cüst ü cûya, ey yâr
Çıktı yoluma hatarlı bir yar

Râhında şikeste-bâl kaldı
Fikrim gibi bir hümâ-yı tayyâr

Bilmem neden ihtifâ edersin
Yok dârda senden özge deyyâr⁵⁷

Şevkinle fezâ-nevred-i 'aşkım
Her leyl misâl-i necm-i seyyâr

'Uşşâk tarîd-i dergehindir
Gülçîn-i safâ-yı vaslın ağyâr

⁵⁶ Metinde "egerçi" kelimesi yazılmış, ancak vezne uymuyor.

⁵⁷ Leyse fi'd-dâr ğayruhu deyyâr

Bâlin-i safâya ser-nihâde
Bezminde rakîb şûh u 'ayyâr

Lâyık mı bu cân-fedâya bîdâd
Sen etmez isen kim eyler imdâd

Şâ'irdir o nâzımu'l-me'âlî
Kim 'arşa deĝin eder te'âlî

Lerzende eder cihân-ı 'aşkı
Bir nazre-i çeşm-i infî'âlî

Tefsîde eder kulûb-ı zârı
Gönlündeki 'aşkın işti'âlî

Elbette olur o merd-i 'aşkın
Âsârı gibi hisâli 'âlî

Müstağrak-ı iltifâtı eyler
Gördükde rakîb-i bed-fi'âlî

Pâ-bûsı ile olur mübâhî
Meftûn-ı kemâl olan e'âlî

'Ünvânı yâ 'Andelîb olur, yâ
Sertâc-ı efâzıl-ı berâyâ

3 Temmuz Sene 311 / 15 Temmuz 1895.

Sayfa: 6-11.

İ'tilâ-yı Rûh

Sepîde-dem konarak bir nihâle murğ-ı seher
Olunca 'âlem-i lâhûtta peyâm-âver

Duyar zezeme perdâz fasl 'aşk u niyâz
Sadâ-yı şevk ile doldurdu meşceri yekser

Olurdu çehre-nümâ sad hezâr bint-i rebî'
Hıyâm ahdar evrâkı çâk edip yer yer

Cenâh-ı nâzı ile rûh serpip ezhâra
Uçardı hemçü kebûter nesîm-i cân-perver

Tanîn-i bank-ı nevâkîs-i deyr-i 'İseviyân
Kudûm-ı şems-i cihân-tâbdan verince haber

Zuhûra başladı âsâr-ı dil-şikâr tulû'
Kızardı gül gibi gittikçe cânib-i hâver

Semâda safvet-i manzar, ufukda cûşîş-i renk
Denizde cünbüş-i mevc-i kebûd nûr-ı seher

Ederdi nâtıkayı ğark-ı lücce-i hayret
Bu dil-pezîr-i bedâyi' bu dil-küşâ-yı manzar

Misâl-i nur-ı zekâ başladı tulû'a güneş
Ğarîk-i pertev-i nûr oldu şark ser-tâ-ser

Saçardı dâye-i nâzı o nevber-i hüsnün
Güzârgâhına gûyâ ki penbe sünbüller

Açardı yâhûd o penbe, latîf kollarını
O şûhı almaya âğûşa hâver-i dilber

Hayâl-i hûn ile âğâşte dîde-i ğazabı
Zuhûr edince ufukdan o bâz-ı âteş-per

Birer birer per açıp ettiler hemân pervâz
Kebûterân-ı kebûd u sepîd-i sîmîn-ber⁵⁸

Yayıldı cevvi-i havaya talî'a-i envâr
Fezâda kalmadı cünd-i zalâmdan bir eser

Hezâr renge büründü misâl-i ebr-i bahâr
Bütün sehâ'ib peyker-nümâ-yı hâkister

Uçuk cemâlli bir nâzenîni andırdı
Ziyâ-yı mihre mukâbil gelince vech-i kamer

Hezâr kavs-ı kuzahla tezeyyün eylerdi
Semâya doğru uçarken o gül-nümâ sisler

Sükûta vardı cihân lîk gûş-ı cân u dile
Gelirdi ğulğul-ı tekbîr hâlık-ı ekber

O dem 'alâ'ik-i nâsûtta tecerrüd edip
Fezâ-yı lâ-yetenâhîye açtı rûhum per

14 Mayıs Sene: 311 / 26 Mayıs 1895.

Sayfa: 12-14.

**

⁵⁸ Kevâkib

Nesin? Allah İçin Söyle Bana, Ey Nâz-Perverde!-

Yağarken subh-dem cev-v-i havâdan âb-renk envâr
Ederken mâ'î sislerle tezeyyün dâmen-i kûhsâr
Olur âheste âheste tabî'at h'âbdan bîdâr
Yeşil bir nûr içinde ihtizâr eyler bütün eşcâr

Hurûş-ı şevk ile başlar horos i'ân-ı şâdiye
Nesîm-i âvâzını nakl eyle etrâf-ı bevâdiye

Eder bâd-ı sabâya nakl-i sevdâ nâzenîn ezhâr
Saçar etrâfına ma'î köpükler cûy-ı hoş-refitâr
Konar ağsân-ı eşcâra tuyûr-ı âteşîn minkâr
Çıkar tâ 'arş-ı a'lâya hurûşân bang-ı istiğfâr

Bu âsâr-ı safâyı seyr için hûrşîd-i gül-ruhsâr
O dem nâzende nâzende ufukdan 'arz eder dîdâr

Olur pûyân ufukda gül gibi sad ebr-i reng-ârâ
Temevvüc-yâb olur bir penbe nûr-ı âsumân-pîrâ
Bütün dağlar, bayırlar penbe, hatta penbedir deryâ
Olur bir penbe nûr içre nümâyân ser-te-ser eşyâ

O dem yâd eyleyip rûyun olur dil vakf-ı istiğrâk
Tecellîgâh-ı dîdârın olur âyîne-i âfâk

Ne dil-berdir senin, ey verd-i ra'nâ! Penbe dîdârın
O mevcâmevc penbe nûr serpen reng-i ruhsârın
Nesîm-i reng-i 'ismettir tecellîgâh-ı envârın
Hayâlâtım gibi nâzendedir ezhâra etvârın

Benim gülzar-ı tab'imdan mı koptun subh-ı enverde?

Nesin? Allah için söyle bana, ey nâz-perverde!

18 Mayıs Sene: 311 / 30 Mayıs 1895.

Sayfa: 14-15.

Ey Mah!..

Nedir bu reng-i hazîn melâl-i çehrende?

Nedir bu hüzn-i ğarîbü'l-me'âl çehrende?

Nedir... Nedir bana söyle bu hâl çehrende?

Bu dâ'imî eser-i infi'âl çehrende?

Güzel yüzün niye berg-i hazân gibi solgun?

Niçin uçuk nazarın böyle dâ'imâ mahzûn?

Şu meşcer âh ne hoş ğark-ı nûr ser-tâ-ser

Bütün çiçekler nâzân birer perî-peyker

Nesîm-i cilveger eşcâra, cûy-bâra raks-âver

Şakır şakır ötüyor her cihette bülbüller

Bütün bu hâle sebep iltimâ'-ı hüsnün iken

Yine rehîn-i elem, dil-figâr-ı gamsın sen.

Senin de gönlüne sevdâ mı oldu âteş-bâr?

Nedir bu tavr-ı hazînânen âh leyl ü nehâr?

Cefâ mı etmede üftade olduğun dil-dâr?

Belâ-yı hicri mi yosa eden bu hâle duçâr

Seninle ben dahi hem-hâl-i zucretim, ey mâh!

Ġarîb gönlüme bak işte eyliyor yine âh

Zalâm dalgalanırken leyâl-i yeldâda

Bu ye's-hâne-i vahşet-fezâ-yı tenhâda

Başım almada dü çeşmim fezâ-yı zulmâda
Gehî hazîn nazarım hâk-i ye'se üftâde

Yetimler gibi âh eylerim hamûşâne
Düşer sirişk-i melâlim zemin-i hicrâna

Bu ıztırâbına pâyân verip dil-i rencûr
Olunca cism-i nezârem lahd-güzîn-i huzûr
Leyâl-i nâr almada misâl-i çeşm-i fütûr
Olursa şem'a-i kabrim sönük sönük menzûr

Görün görün de yine dâmen-i ufukdan sen
Zalâm-ı vahşeti ref' et civâr-ı kabrimden

19 Mayıs Sene: 311 / 31 Mayıs 1895.

Sayfa: 16-17.

1.3.9. Nağamât

Faik Esad'ın şiir kitaplarından bir diğeri de Nağamât ismiyle 1314/1898-1899 yılında İstanbul'da Ahter Matbaası tarafından basılmıştır. Faik Esad'ın bu şiir kitabında gazel şeklinde yazılmış şiirlerin aynı sıra, "Zemzeme-i Ğarâm, Nesîm-i Bahâr, Köy Muâşakalarından, Kuşlar, Tahassür, Te'vih, Feyz-i Seher, Tebessüm, Gönlüme Hitab ve Nağme" başlıklarını taşıyan şiirleri yer almaktadır.

1.3.10. Nağamat İsimli Eserin Metni⁵⁹

Zerrât-ı beyyinât vücûd-ı mukaddesin
Her zerre bir cihân tecellâ-yı akdesin

⁵⁹ Faik Esad'ın Nağamât isimli eseri şiirlerinden oluşmaktadır. Bu eserde yer alan şiirler, kitabın 1314 senesinde İstanbul'da Ahter Matbaası tarafından basılan nüshası esas alınarak Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır.

Zemzeme-i Ğarâm

Sad çâk idiyor sîne-i ârâmi nigâhı
Mahmûr gözünden saçılır âteş-i sevdâ
Tutsam bile ben barka-i âhımı gâhi
Çeşmimden olur şu'le-i te'sîri hüveydâ
İtmekde nigâhı beni bir 'âşık-ı şeydâ

Ahterleri de cezb idiyor nûr-ı nigâhı
Fahr eylese şâyeste vücûduyla bir aya
Bûs itmek için rûy-ı kamer-tâbını gâhî
Müjgânına saf saf dizilir necm-i Süreyyâ
Eyler bu temâşâ beni hem-cûşiş-i deryâ

Birden yayılır rûyuna toz penbesi bir nûr
Örter yüzünü şerm ile ol ğonçe-i 'ismet
Eyler dilimi hasreti hem sûziş-i tenevvür
Sînemde kopar ğulğul-ı âşub-ı kıyâmet
Hâlim o dem eyler beni şâyân-ı melâmet

Ol ğonçe gülü açmak için itse de nîreng
Olmaz ebedâ murĝ-ı hevâ nâ'il-i âmâl
İtmez mi melâ'in onu ârayış-i evreng
Meryemler olur reh-güzer-i nâzına rûmâl
Her hasletini onda Hûdâ eylemiş icmâl

Parlak yüzünün nûrudur ey necm-i mu'teber
Revnağda ezhâr-ı dil-âra-yı hayâlim
Ferş-i kademin olsun, ayâ zühre-i dilber
Ezhâr-ı ter şa'sa'a-pîrâ-yı hayâlim
Pervîn gibi hep encüm-i ğarrâ-yı hayâlim

Sayfa: 3-4.

Nesîm-i Bahâr

Sepîde-dem ki olur pür küşâ nesîm-i bahâr
Gezer mezâhiri ser der hevâ nesîm-i bahâr

Bakınca cünbüş-i ağsâna fart-ı şevkenden
Çemende raksa ider ibtidâ nesîm-i bahâr

Görünce nûr-ı letâfet içinde 'işve-fürûş
Öper çiçekleri ser-tâ-be-pâ nesîm-i bahâr

Olursa böyle hem-âğûş o nâzenînlerle
Cünûn-ı 'aşka olur mübtelâ nesîm-i bahâr

Kılar fezâyı telâtum-sitân nefha-i 'aşk
İdince bahr-ı çemende şinâ nesîm-i bahâr

Şemîm-i nâzın ezhâr-ı zühre-peykerle
İder kulûbu ğarîk-i safâ nesîm-i bahâr

Füyûz-ı 'aşk ile leb-rîz-i şevk idüp koymaz
Gönülde şâ'ibe-i mâsivâ nesîm-i bahâr

Cenâh-ı vecd ile pâ-ber-ferâz-ı 'arş eyler
Hümâ-yı rûhu sürûş i'tilâ nesîm-i bahâr

28 Teşrîn-i Evvel 311 / 9 Kasım 1895.

Sayfa: 5.

Gazel

Virmiş mesâğ-ı cevre dil-i âhenîn sana

Te'sîr ider mi hîç bu âh u enîn sana

Çîn-i sûretinde olmak için gül-fürûş
Olmuş fûrûğ-ı mihr-i tecellâ cebîn sana

Sad âh-ı âteşin ile ref'-i niyâz ider
Kânûn misâl bu dil âteş-nişîn olmuş sana

İsbât ider kemâlini ye's-i derûnumun
Dalgın bakışlarımla bu âh-ı hazîn sana

Zehrâbe-i sitemle ider telh-i 'akıbet
Sâkî-i dehr sunsa da mâ'-i ma'în sana

21 Hazîrân 311 / 3 Temmuz 1895.

Sayfa: 6.

Köy Mu'âşakalarından

Tecellî-i Hayâl

Nesîm-i mevce-pîrâ her sehergâh
Kenâr-ı cûya serirken çiçekler
Olurdu pür-küşâ-yı 'işve nâgâh
Kebûterler gibi birçok melekler

Temevvüc-yâb olurdu bir yeşil nur
Nesîme cilve-gâh oldukça vâdî
Çiçekler renk renk oldukça manzûr
Uçardı ruhlarından nûr-ı şâdî

Koşar, oynardılar mânend-i etfâl
Çiçek toplar gezerlerdi çemende

Görünce onları mesrûr u hoş-hâl
Olurdum hande-rîz-i neş'e ben de

Tulû'-ı necm-i mahmûr-ı seher-hîz
Olunca ruhlarında lem'a-pîrâ
Semâvî gözlerinden neşve-âmîz
Uçardı renk renk envâr-ı sevdâ

Ufukdan âteşin envâr-ı tâbân
Kudûm-ı neyyiri tebşîr iderken
Olup ebr-i bahârân ğark-ı elvân
İderdi iktisâb-ı reng-i gülşen

Ne hoşdur reng-i pûşî-i sehâ'ib
Bahâr eyyâmı hengâm-ı seherde
Sanırsın pür-küşâ olmuş kevâ'ib
Uçarlar saf-be-saf nûr-ı kamerde

Olurken şems-i tâbân maşrık-ârâ
Hıyâbândan zuhûr eylerdi bir genc
İder de onları birçok temâşâ
Olurdu fart-ı şâdîden nağam-senc

Koşardı içlerinden bir güzel kız
Olurdu genç ile der-ân hem-âğûş
Hezârân buselerle pür-emel kız
İderdi 'âşık-ı mes'ûdu bî-huş

Yine bir gün o kızla genc-i 'âşık
Te'âtî-i niyâz u nâz iderken
Apansız kopdu bir şiddetli çığlık

Bütün etrâfa oldu dehşet-efken

Onu gördün ki bir dehhâş-ı su'bân

Zavallı 'âşıkı sermiş türâba

İderdi kızcağız feryâd u efgân

O yerler şimdi meskendir ğurâba!

Sayfa: 6-9.

Kuşlar

Olur tulû' deminde perîde-hûş-ı tuyûr

Kılar meşâciri dâru't-tarab hurûş-ı tuyûr

Kalenderâne olur kûşe-gîr-i ğusn-ı tarab

Hezâr, o rind-i benâm palâs-pûş-ı tuyûr

Olur sürûd-ı safâsı tuyûra vecd-âver

Hezâra dinse becâ nağme-zen sürûş-ı tuyûr

Hezâra pey-rev olurlar hezâr nağme ile

Olunca nağme-i rengîni zîb-i ğûş-ı tuyûr

Perî-i Zühre likâ-yı bahârı alkışlar

Konup ğusûn-ı tere câ-be-câ cüyûş-ı tuyûr

Sadâ-yı 'aşk ile çımlar cibâl ser-te-ser

Gelince vecde kılup neşât cûş-ı tuyûr

Safîr-i dil-keşe 'Andelîb! Ğıbtâ ider

Gürûh-ı zezeme-sincân dem-i fûrûş-ı tuyûr

9 Teşrîn-i Evvel 311 / 21 Ekim 1895.

Sayfa: 9-10.

Tahassür

Mağmûm nazar, ğarîk-i hayret
Her nazresi pür-şehâb-ı hasret

Karşında fenâdan âh iderken
Âh itme degil, ölüp giderken

Ondan kaçıyorsan âh dâ'im
Kalmaz mı zavallı böyle hâ'im

İtdin beni sen dûçâr-ı sevdâ
Sevdâ beni kıldı böyle şeydâ

Âvâre-i bî-karârın oldum
Müstevcib-i iğbirârın oldum

Mahzûn bakışın, urdu zerdin
İtdi dilimi esîr-i derdin

Allah için, ey ğazâl-i dil-ber!
Artık bana durma böyle muğber

Dil sidre-nişîn-i i'tilâ-ken
Âşkın ona oldu sûziş-efken

Nâgâh zemîne düşdü ğâfil
Meşğûl onunla hep mehâfil

Yok yok bu sözüm revâ değildir
Dil mürtebit-ı hevâ değildir

Olmaz onu kimse levme kâdir
Zîra bu düşüş bir i'tilâdır

Sen vâkıf-ı hâl-i dilsin, ey yâr!
İster ise ta'ne kılsın ağyâr

'Aşkınla gönül ider te'âlî
Dirler bana mefhari'l-e'âlî

Ammâ ki ğarîb tâli'im var:
Ümmîd-i hayât ğayrı düşvâr!

Allah için, olsun itme böyle!
Vâdî-i cefâya gitme böyle!

Hâkistere döndü kalb-i zârım
Ağuş açıyor bana mezârım

Rahm eyle bu nâ-tuvâna kıyma
Bir bağı yanık civâna kıyma

Zan itme visâle tâlibim ben
Berhem-zede-i metâlibim ben
Sayfa: 10-12.

Te'vih

Vâ veyletâ ki eyledi âğaşte hûn ile
Ser-pençe-i peleng-i kazâ dil-sitânımı
Tâk-ı sipihre baksa bulur ehl-i ibtilâ
'Unvân-tıraz-ı levh-i belâ dâsitânımı

Sayfa: 12.

Feyz-i Seher

Eyler hurûş nağme-i bülbül dem-i seher
İtmez hücûm-ı şevke tahammül dem-i seher

Ezhâr-ı renk renk ile eyler nihâller
Mânend-i nev-'arûs tecemmül dem-i seher

Her birini bir Süheyl-i Yemendir sanır gören
Oldukça nûr-pâş-ı safâ gül dem-i seher

Kandîl renk renk tecellâ misâl olur
Pervîn-i fûrûğ jâle-i sünbül dem-i seher

Oldukça bûse-çîn-i visâli nesîm-i şûh
Titirer misâl-i sünbül ona gül dem-i seher

Öpdükçe l'al-i nâbını envâr-ı âfitâb
Olmuş o penbe ruhları gül gül dem-i seher

Olmaz mı gülistân-ı hayâlim ğarîk-i nûr
İtdikçe hüsn-i yâri tahayyül dem-i seher

Bir kerre eylemez mi o mest-i sabûh-ı nâz
Âğûş-ı 'Andelîbe temâyül dem-i seher

17 Hazîrân Sene 311 / 29 Haziran 1895.

Sayfa: 12-13.

Gazel

Nâz ider pervâz-ı mevc l'al-i nâbından senin

İbtisâm-ı işve peydâdır itâbından senin

Sen o Meryem-rûh-ı iffetsin ki, ey reşk-i betûl!

Verd-i ismet renk alır nûr-ı hicâbından senin

Âh sen bir neyyir-i gül-pûşesin kim, sevdiğim!

Nûr-ı hüsnün cûş ider ebr-i nikâbından senin

Mest-i hâb-ı nâz iken, tıfl-ı perî-zâd-ı hayâl

Yâsemîn çîn-i safâdır câme-hâbından senin

Dâye-i nâz-ı keder ebkâr-ı hayâl 'Andelîb

Bûse-çîn olmaz mı rûy-ı Zühre tâbından senin

22 Hazîrân Sene 311 / 4 Temmuz 1895.

Sayfa: 13-14.

Gazel

Cûş ider nûr-ı seher sîne-i sîmîninden

Renk alır berg-i semen bister ü bâlîninden

Niçe bin ğonçe-i pür-nûr açılır tab'ımda

Bûse-çîn olsa hayâlim leb-i rengîninden

Ruh-ı pür-nûrunu tezyîn iden eşk-i şâdî

Fark olunmaz feleğîn hûşe-i pervîninden

Men'-i tûfân-ı belâ-hîz-i cünûndur kasdı

İstitâr itmeden 'uşşâk-ı cefâ-bîninden

Şâ'irin maksadı tahsînini celb itmektir

Dürr-i evsâfî ile şî'rini tezyîninden

‘Andelîb eylese âğâz ne dem zemzemeye

Rûhlar raksa gelir nağme-i şîrîninden

19 Hazîrân Sene 311 / 1 Temmuz 1895.

Sayfa: 14-15.

Tebessüm

İtdikçe o nâzenîn tebessüm

Eyler dil-i pür-enîn tebessüm

Vecd-âver-i rûh-ı ‘âşıkândır

Rûyundaki dil-nişîn tebessüm

Ervâhı ider ğarîk-i envâr

İtdikçe o meh-cebîn tebessüm

Gülberg-i terakkum u ruhundan

Gönlüm gibi bûse-çîn tebessüm

Şevkından ider görünce rûyun

Güller gibi yâsemîn tebessüm

Firdevs-i muhabbetinde eyler

Mânende-i hûr-ı ‘în tebessüm

Dünya kesilir tebessüm-âbâd

İtdikçe o ğam-güzîn tebessüm

Müstağrak-ı hüzn ider cihânı

Eylerse hazîn hazîn tebessüm

Tavsîfini görse, gülün şûhum!

Eyler sana âferîn tebessüm

Eyler beni nağme-i senc i'câz

İtdikçe o nâzenîn tebessüm

25 Hazîrân 311 / 7 Temmuz 1895.

Sayfa: 15-16.

Gazel

Dil pençe-i 'aşkında senin zâr u zebûndur

Feryâd-ı hazîni eser-i dâğ-ı derûndur

Her rîze-i elmas-ı şafak-tâb-ı sirişkim

Fevvâre-i dilden saçılır reşha-i hûndur

Dil mahşer-i emvâc-ı felâketde bunaldı

Çokdan beri hasret-keş-i mersâ-yı sükûndur

Raks-âver-i erbâb-ı sükûndur nağamâtım

Zîrâ eser-i feyz-i tarabgâh-ı cünûndur

Her şu'le-i âhım ki açar şehper-i hasret

Şâhîn-i hayâlim gibi pervaz-nümûndur

Tab'im ki ider 'âlemi dem-beste-i hayret

Çeşmin gibi bir mu'cize-perdâz-ı füsûndur

Sayfa: 16-17.

Gönlüme Hitâb

Gönül! 'Aceb neye meyyâl-i iğtirâb oluruz

Niçin leked-hor-ı emvâc-ı ıztırâb oluruz

Şarâb-ı neyl ile memlû iken sebû-yı emel
Fırîb-horde-i yek tâbiş-i serâb oluruz

Hayâl-i 'ömre virirken şitâb berk-i sehâb
Esef ki biz yine hâ[h]işger-i şarâb oluruz

Zebûn-ı nefis-i cünûn-âzmâ kalırsak eğer
Misâl-i kasr-ı emel pek çabuk harâb oluruz

Nedir bu nahvet-i Nemrûd-ı nefis-i emmâre
Değil mi en sonu bir kabzacık türâb oluruz

Yorulma anlamayız, 'Andelîb! Nağmenden⁶⁰

Temâyül-âver-i âvâze-i ğurâb oluruz

27 Hazîrân Sene 311 / 9 Temmuz 1895.

Sayfa: 17-18.

Nağme

Tutuşur mağz-ı serim âteş-i idrâkimden
Sînem âteş kesilir âh-ı şerer-nâkimden

Murğ-ı pâ-beste-i cân tâb-ı lehîb-i dilden
Çırpınır uçmak için sîne-i sad-çâkimden

Ben o mahrum-ı emel şâ'ir-i mehcûrum kim
Berk-ı hasret saçılır hâme-i çâlâkimden

Öyle yandım tef-i hicrinle ki mânend-i şihâb

⁶⁰ Yâhûd:

Terennüm eyler iken 'Andelîb zemzeme-senc

Âh uçar ahker-i hâkister-i hâşâkimden

Öyle dil-sûhte-i âteş-i hicrim ki ider
Şu'le-i âh-ı tahassür feverân hâkimden

Seni ser-tâ-be-kadem ğarka-i envâr eyler
Neye bilmem sakınırsın nazar-ı pâkimden
26 Hazîrân 311 / 8 Temmuz 1895.
Sayfa: 18-19.

Kıt'a

Niçe pür-zûr-ı 'aşkın sînemi çâk eyliyor
Titriyor rûhum görünce tâbiş-i dîdârını
Cismimi hâkister itsin de halâs itsin beni
Berk-veş parlat yine şimşîr-i cevher-dârını
Sayfa: 19.

1.3.11. Gülbün

Mehmed Esad Faik Bey'in şiirlerini içeren bu kitap Asr Matbaasında 1318/1902-1903 yılında basılmıştır. Kitabın kapağında "Gülbün" başlığının altında şu ithaf cümlesine yer verilmektedir (Gülbün, 1318:1): "Dâder-i vicdânım, H. Sabrînin nâmına bir yâdigâr-ı nâçîzimdir. Bu ifadeden şairin kitabını H. Sabri isimli çok yanın bir arkadaşına ithaf ettiği anlaşılmaktadır." Yirmi yedi sayfadan oluşan bu şiir kitabının ismini ise Esad Faik'e en yakın arkadaşlarından Şeyh Vasfî Efendi ile Müstecabizâde İsmet Bey teklif ettiği ikinci sayfada şu şekilde belirtilmektedir (Gülbün, 1318:2) : "Mecmû'a-i nâçîzimin 'üvânı ma'nevî birâder-i muhtemlerim Şeyh Vasfî Efendi Hazretleriyle Müstecâbîzâde 'İsmet Bey Efendinin birer yâdigâr-ı 'irfândır."

Gülbün isimli şiir kitabında Zemzeme-i Tazarru, Tecellî-i Dildâr, Sayf-ı Muhtazar, Fertûte, Bir Akşam Âlemi, Yâd-ı Mâzî, Küşâyîş-i Rebî'î, Tarz-ı Atık,

Ezhâr-ı Perrân, Hazân, Temâşâ-yı Tulû'-ı Nev-Bahârî, Ondan Ona Eylerim Şikâyet, Bir Kuş, Bir Şerefdır Peyrev Olmak Lâmiḥ'e başlıklı şiirlerin yanı sıra gazel başlığı altında bu nazım şekliyle yazılmış şiirler bulunmaktadır.

1.3.12. Gülbün İsimli Eserin Metni⁶¹

Zemzeme-i Tazarru'

Tutmuş âfâkı fûrûğ-ı ruh-ı pertev-bârın

Cûşîş-ârây-ı tecellî oluyor esrârın

Mevce-zen cân u dile şa'sa'a-i envârın

“Sanadır zemzeme-i şevki dil-i bîdârın”

“Sanadır nâle-i dil-sûzı hezâr zârın”⁶²

'Aks-i ruhsâre-i per lem'a-i tasvîrindir

Lem'a-i tahaccüm-i ruh bârika-i tenvîrindir

Âteşîn pertev-i la'l leb-i takrîrindir

“Mevce-i nûr tecellî-i cihângîrindir

Şu'le-i rengi gülistânda açan ezhârın”

'Aks eder mihr-i ruh şa'sa'a zâ-yı ümîd

⁶¹ Gülbün isimli eserde, Faik Esad'ın şiirleri yer almaktadır. Bu şiirler, söz konusu kitabın 1318 yılında İstanbul'da Asr Matbaasında basılan nüshası esas alınarak Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır. Eserin ilk sayfasında aşağıdaki Farsça beyit yer almaktadır:

“Şâdem zi ta'n-ı halk ki mürğân-ı bâğ-ı 'aşk

Şâhî ki seng-i mîrsedeş âşiyân nehend”

Bu beytin altında ise şu ifadeye yer verilmiştir: “Dâder-i vicdânım, H. Sabrînin nâmına bir yâdigâr-ı nâçizimdir.”

Eserin ikinci sayfasında bu kitabın isminin nasıl konduğu ile ilgili olarak şu cümle kaydedilmiştir: “Mecmû'a-i nâçizimin 'ünvânı ma'nevî birâder-i muhteremlerim Şeyh Vasfi Efendi Hazretleriyle Müstecâbîzâde 'İsmet Bey Efendinin birer yâdigâr-ı 'irfânıdır.”

⁶² Müstecâbîzâde 'İsmet Bey Efendindir.

Görünür şâhid-ârâ murabba-yı ümîd
Serpilir dillere envâr-ı safâ-yı ümîd
“Rûh olur seyr ile lebrîz ziyâ-yı ümîd
Âsumân bir ezeli âyine-i dîdârın”

Maşrık-ı subh-ı ezel şa‘şa‘a-pîrâ görünür
Cümle zerrât birer neyyir-i ma‘nâ görünür
Rûhlar şevk ile hep vakf-ı temâşâ görünür
“Çeşm-i hak-bînime envâr-ı tecellâ görünür
Hangi kûhsârına baksam bu tecellî-zârın”

Esti bin sarsar-ı bîh-efken-i gül-nahl-i hayât
Eyledim ben yine gülzâr-ı muhabbetde sebât
Geliyor gûşuma âvâz-ı hazîn: Heyhât!
“Eyle yâ Rab! Bana tevfikini hâdî-i necât
Tutmasın râhımı dâm-ı fiteni eşrârın”
Sayfa: 3-4.

Tecellî-i Dildâr

Sepîde-dem açılıp perde-i şeb-i deycûr
Olunca çehre-nümâ-yı hicâb şahid-i hûr
O nâz-perver hüsnün hayâli mest-i gurûr
Olup firâz-ı ufuktan eş‘a-pâş-ı zuhûr
“Güneş cemâli eder çeşmime ifâza-i nûr
O nûrdan kesilir sîne bir cihân-ı sürûr⁶³

Gelince cûşîşe envâr-ı şems-i şa‘şa‘a-dâr
Olur kavâfil-i emvâc kulzüm-i zehhâr
Nazar-firîb birer tûr pâre-i seyyâr
Alır karârımı berk-i tecellî-i dildâr

⁶³ Bu matla‘ Hazreti Mu‘allimindir.

“Güneş cemâli eder çeşmime ifâza-i nûr
O nûrdan kesilir sîne bir cihân-ı sürûr”

Hulûl-ı şâm-ı ğarîbânla çehre-i âfâk
Olup melâl-fezâ hemçü tâli‘-i ‘uşşâk
Donar kalırsa nigâhım rehîn-i istiğrâk
Meyân-ı encüm-i tâbândan eyleyip işrâk
“Güneş cemâli eder çeşmime ifâza-i nûr
O nûrdan kesilir sîne bir cihân-ı sürûr”

Leyâl-i ğamda olup ğark lücce-i ahzân
Nücûm-ı bî-fer ü tâba hazîn hazîn nigerân
Demâdem ettiğim esnâda böyle âh u fiğân
Fezâda şehper açar bir şehâb-ı nûr-efşân
“Güneş cemâli eder çeşmime ifâza-i nûr
O nûrdan kesilir sîne bir cihân-ı sürûr”

Muhât-ı zulmet-i ye’s oldu, âh, pîş ü pesim
Hücûm-ı girye ve feryâddan kısıldı sesim
Yazık, yazık ki tükenmekte dembedem nefesim
Fakat ederse tecellî yine o dâd-ı resim
“Güneş cemâli eder çeşmime ifâza-i nûr
O nûrdan kesilir sîne bir cihân-ı sürûr”

Sayfa: 5-6.

Sayf-ı Muhtazar

Bâlin-i ihtizârda sayf-ı herem-nümâ,
Sönmede çehresinde kalan şu‘le-i hayât,
Olmakda girye-rîz-i elem mâder-i semâ,
İnmekte hâbgâhına ervâh-ı bâkiyât.

Havl-i serinde refref-i zâğân-ı şeb-likâ,
Cûşîş-nümâ-yı lücce-i zulmet hurûş-ı şâm,
Açmakta çeşm-i ye'sine bir ğurfe-i bekâ,
Mağribde mihr-i ğârib-i âteş-fürûş-ı şâm.

Dil-teng-i ıztırâb kamârî-i nevha-dâr,
Me'yûs u nâ-şekîb nigâh-ı kebûterân,
Serdi feşân-ı hüzn-i hazân-ı arz ğam medâr,
Pür irticâc u demdeme deryâ-yı bî-gerân.

Eyler iken karârımı talan çemenlerin,
Her uğrayışta meşcere pür-şûr-ı furtına;
Âh eyliyor bakınca o nâlân semenlerin,
Evrâk-ı çehre-zerd demâdem sükûtuna.

Gelmiş halel yüzündeki âsâr-ı revnaka,
Sayfın o dil-şikâr benât-ı güzîninin,
Haşyetle titriyorlar ederken mu'anaka,
Te'sîr-i muharrik ile vedâ'-ı hazîninin.

Ettikçe ıztırâb-ı ğam-efzâsı iştîdâd,
Düşmekte katre katre sirişk-i tahassürü,
Mecrûh-veş iniltisi etmekte imtidâd,
Mevtin mehîb pençe-i saht-ı tecâsürü.

Sayfa: 6-8.

Fertûte

Ç. Sâmî Bey Efendiye

Mütelâtım muhît zulmet-i şâm
Mevc der mevc dehşet-i yeldâ
Âsumân pür sehâ'ib-i âlâm

Mün‘akis sem‘a bir mehûf sadâ

Dest-bürd-i riyâh yahbeste
Ediyor ki bulutları tâlân
Pür-tesâdüm ğusûn-ı işkeste
Dest-i kahrında muztar u nâlân

Mâh-ı efserde nûr-ı zulmet-pûş
Gâh u bî-gâh rû-nümâ-yı kelâl
Vahşet-efzâ cibâl dûşâdûş
Tutmuş âfâkı renk renk melâl

Leme‘ât-ı nücûm-ı dûrâdûr
Metvâre-i perde-i hayret
Oluyor ki sönük sönük manzûr
Açılınca sūrâdik-i zulmet

Yanıyor lahd-i külbede ‘üryân
Kimsesiz bir fakîr-i fertûte
Çeşm-i ümîdi dem-be-dem nigerân
Bâb-ı rahat-me’âb-ı lâhûta

Çeşm-i fersûdesinde efsürde
Şu‘le-i vâpesîn şem‘-i hayât
Nigeh-i pür-me’âli pejmürde
Leb-i bî-rengi ra‘şe-dâr-ı memât

Zâr u bî-tâb hemçü tâ’ir âh
Titriyor leblerinde harf-ı niyâz
Aldı memdûd bir nefes-i nâgâh
Rûh-ı bî-zârı eyledi pervâz

Sayfa: 8-9.

Bir Akşam ‘Âlemi

Şems-i ğârib ufukta girye-künân
Dil-i füsürde sehâb-ı hûn-âlûd
Bir sükûn-ı mahşer mezâristân
Bir mahûf-ı iğbirâr çehre-nümûd

Gâh u bîgâh bir boğuk feryâd
Bir uğultuyla ‘aks edip gidiyor
Sarsılıp nâgehân o hüzn-âbâd
Servler yerlere sükût ediyor

Pür-küşâ bir sehâb hevl-engîz
Hatve-zen-i zıl serdî-i vahşet
Secde-ber sengzâr hüzn-âmîz
Bütün ervâh sâmit-i dehşet

Pür-elem bir perîde reng-i civân
Lâl u sâkin misâl-i seng-i mezâr
Bu ğam-efzâ menâzıra nigerân
Rûhu nâlân hayâtta bîzâr

Vechi bî-nakş, levha-i mâtem,
Nazar-ı bî-mecâli pür-ma‘nâ,
Yürüyor, maksadı mezâr-ı ‘adem,
Hazîn bir kefen bedûş-ı fenâ!

Sayfa: 10-11.

Yâd-ı Mâzî

Şu‘â‘-ı nev-zuhûr-ı mihr-i tâbân

Olurken renk-pîrâ-yı sehâ'ib
Olur bâd-1 cenûbî-veş şitâbân
Bulutlar gâh peydâ, gâh gâ'ib

Ufuktan lem'a lem'a cûş-1 envâr
Eder etrâfi ğark-1 mevc-i elvân
Durur mir'ât-1 deryâ sâf u hem-vâr
Olur manzûr içinde 'aks-i ekvân

Olur âheste âheste nümâyân
Güneş kim sırma saçlı bir güzeldir
Perîşân zülfü cism-i sâfî 'üryân
Sanırsın neyyir-i subh-1 ezeldir

Durur necm-i seher mahzûn u muğber
Tulû'-1 şemse karşı vakf-1 hayret
Bakar gûyâ semâdan bir semenber
Perîşân hâb-1 ğam bî-tâb-1 hasret

Bu hâlâtı görünce kalb-i mahzûn
Eder eyyâm-1 zevk-i vuslatı yâd
Olur âlâm-1 hüzn-efzâsı efzûn
Dehânından kopar bin âh u feryâd

Ne hoştu âh o eyyâm-1 sefâ-zâ
Gezerdik yâr ile mes'ûd u şâdân
Olunca câm-1 şâdî neşve-efzâ
Koşardık şevk ile raksân u handân

Gehî sâhil-nişîn-ibahr-1 sâkin
Gehî tenhâ nûrdu[r] kûh u sahrâ

Hemîşe böyle mehcûr-ı mesâkin
Derûn âsûde-i ekdâr-ı ğabrâ

Lebinde mevce-i nur-ı tebessüm
Nigâh-ı ‘işvesi bî-tâb-ı sevdâ
Sanırdım rûhum etmiş de tecessüm
Olur bir hûr şeklinde hüveydâ

Zevâle erdiği dem şems-i rahşân
Ederdik sâkitâne şehre ‘avdet
Kalırdı ye’s ile fikrim perîşân
Budur îcâb-ı ifrât-ı meveddet
Sayfa: 11-13.

Küşâyış-i Rebî’î

Pür-hande o ‘işve-bâz açılmış
Güyâ ki bahâr-ı nâz açılmış

Necm-i ruhu olmuş âşikârâ
Serbeste nikâb-ı râz açılmış

Gördüm ki o mihr-i nâza karşı
Bin ğonce-i pür-niyâz açılmış

Estikçe nesâ’im-i muhabbet
Her bürka’-ı ihtirâz açılmış

Nâzende benât-ı nevbahârân
Mürġân-ı terâne-sâz açılmış

‘Uşşâk-ı hevâ-pereste artık

Hengâme-i türk-tâz açılmış

Sayfa: 13-14.

Tarz-ı ‘Atîk

Pür-temâyül yine mest-i mey pür zûr gibi

Çeşmi bî-tâb nigeş nuzre-i mahmûr gibi

Tâbeş nûr-ı rûh nâzı o necm-i emlek

Tâb-ı enzârı alır şa‘şâ‘a-i hûr gibi

Çeşm-i bî-tâb u ferrim vakf-ı nazardır ruhuna

Mâh-ı tâbâna bakan dîde-i rencûr gibi

Zühre-i hüsnünü gördükçe gelip vecde gönül

Raks eder nağme-zenân şevk ile zenbûr gibi

Şeb-i hicrânda fiğân etmedeyim tâ-be-seher

Yas ile nâle eden bülbül-i pürşûr gibi

Ruh-ı pür-tâbını gördükde açıldı tab‘ım

Güneşe karşı açan ğonce-i pür-nûr gibi

Rikkat ü hüzn ile giryân düşüyor eş‘ârım

Şâm-ı ğurbette enîn dil-i meksûr gibi

Yakıyor dilleri âvâzı bu muharrik sâzım

Nâle-i pür-şerer ‘âşık-ı mehcûr gibi

Nerde mazmûn-ı nevin görse edîbân-ı zamân

Dâne-çînâne koşar kâfile-i mûr gibi

Sayfa: 14-15.

Ezhâr-ı Perrân

Nesîm-i bî-karârın cilve-i cûşîş fezâsıyla
Kef-efşân mevceler peydâ olunca sath-ı deryâda

Sanır dil kartopu renginde güller yâsemenlerdir
Uçarlar câ-be-câ evrâk-ı sebz üstünde sahrâda

Sayfa: 15.

Gazel

Tükendi sarsar-ı hicrânla sabr u sâmânım
Cerîhadâr-ı elem, nâ-ümîd dermânım

Hazîn hazîn gezerim âh edip tek ü tenhâ
Bu ‘îdgâhda hem-hâlet-i yetîmânım

Olur mu hiç müyesser neşât-ı hâtır âh
Ribât-ı pür hatır râh-ı ğamda mihmânım

Peyimden olmada pûyân zülâl-veş âfât
Yine sebât eyle kûhsara bûy-ı peymânım

O ‘andelîb-i ğarîbim ki âh u nâlemdir
Bu gülistân-ı emelde delîl-i hirmânım

Sayfa: 16.

Gazel

Tâb-ı mihrinle hem-âvâz-ı hezâr olsun gönül
Bir nihâl-i huşk-veş zâr u nizâr olsun gönül

Lem‘a-i dîdârını gördükçe sûz-ı ‘aşk ile
Öyle yansın ki serâpâ şu‘le-zâr olsun gönül

Şu‘le-i ‘aşkınlâ mahv olmazsa ger pervâne-vâr
Dûzah-ı hicrinde vakf-ı âh- u zâr olsun gönül

Öyle bir âteşle yansın kim bu âteşgâhda
Ben ölünce bir hazîn şem‘-i mezâr olsun gönül

Şu‘le-pâş olsun o rûtbe âh-ı ye’s-âverle kim
Râh-ı ğamda meş‘al-i ‘uşşâk-ı zâr olsun gönül
Sayfa: 17.

Hazân⁶⁴

Ağaçlardan sükût eylerken evrâk-ı hazân titrer
Bütün dallar enîn-perdâz olur, bâduzân titrer

Ufukdan baş urur ‘ifrît-peyker ebr-i zulmânî
Kebûterler perî-veş bir zenân u leb-gezân titrer

Görünce bâğda cünd-i hazânı öyle fevc-â-fevc
Herâsından berk-i rizân titrer

Riyâha karşı elbette olur lerziş-nümâ dallar
Sipâh-ı düşmeni gördükde dest-i ‘âcizân titrer

Ölen tâbûtda vâreste-i havf u recâdır lîk
Te’emmül eylese encâmını kabri kazan titrer
Sayfa:16-18.

⁶⁴ Şiirin ilk beyti 16. sayfada, devamı ise 17. sayfada bir önceki gazelin altında yer almaktadır. Dizgiden kaynaklanan bir hata olduğu metinde de özel bir işaretle gösterilmiştir.

Gazel

Hicvim gibi sen ‘âleme bir berk-ı belâsın
Ammâ yine matlûb-ı ahs-ı şu‘arâsın

Her leyle-i târîkde, ey mâh-ı dilârâ!
Âfâk-ı hayâlimde benim cilve-nümâsın

Necm-i sihri andırıyor çeşm-i kebûdun
Rûyunla hele matla‘-ı envâr-ı Hudâsın

Her ‘uzv-ı latîfinde tecelli eder envâr
Ser-tâ be-kadem âyine-i subh-ı safâsın

Ben kulzüm-i ekdârda ğavvas-ı felâket,
Sen lücce-i ezvâkda meşğûl-i senâsın

Gülzâr-ı hayâlâtda uçdukça ben ammâ
Sen sadme-i hayret ile sebbâbe-güzâsın

Çeşmin gibi ben sâhir-i i‘câz-nümâyım
Ebkâr-ı hayâlim gibi sen hoş-rübâsın

Nâkûs gibi âh eder, inler dururum ben
Sen şevk ile hem-nağme-i mürğân-ı hevâsın

Ruhbân gibi ben şimdi Manastırda mukîmim
Sen hangi tarab-hânede raksân-ı safâsın⁶⁵

Sayfa: 18-19.

⁶⁵ Bu gazel Manastır’da bulunduğum sırada yazılmıştı.

Temâşâ-yı Tulû‘-ı Nev-Bahârî

Hübût ettikçe bâd-ı cân-fezâ âheste âheste
Temevvüc etmede bahr-ı safâ âheste âheste

Kızardı cânib-i maşrık, serâpâ lâle-reng oldu
Tulû‘ etmekde şems-i pür-ziyâ âheste âheste

Cihân müstağrık-ı feyz-i safâ olmakda gittikçe
Tecellî etmede nûr-ı Hudâ âheste âheste

Terennüm etmede mürğân-ı hoş-âvâz gûnâgûn
Açılmakda çiçekler câ-be-câ âheste âheste

Hurûş u cûşa geldi çağlayanlar da safâsından
Olur emvâcî yer yer rû-nümâ âheste âheste⁶⁶
Sayfa: 19-20.

Gazel

Evc-gîr-i âsumânken ettiğim feryâdlar
Öldürür her an beni âhû-nazar cellâdlar

Dâmeninden çekmem el, ey verd-i istiğnâ! Senin
Eylesen de hadden efzûn nâzlar, bî-dâdlar

Âh kim gûş etmedin sen âh-ı istimdâdımı
Hâlîme kan ağlıyorken âşinâlar, yâdlar

Çeşmimi yakdı serâpâ kıldı hâkister misâl

⁶⁶ Bu gazelden sonra “Hâme-râ tecrübe hâhem kerden” başlığı altında dokuz beyitlik Farsça bir şiir yer almaktadır. Başlıktan, bu şiirin Farsça şiir yazma konusunda tecrübe edinmek üzere kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

Dem-be-dem dilden kopan bu âh-ı âteş-zâdlar

Kaldılar dembeste-i hayret duyup feryâdımı
Bî-sütûn-ı ğamda feryâd eyleyen ferhâdlar

Berk-veş uçdu sehâb-ı hâmeden bu şi‘r-i ter
Böyle bir anda yazar eş‘ârını üstâdlar

Sayfa: 22.

Ondan Ona Eylerim Şikâyet

-Mehmed Mekkî Beye-

Eyvâh, o dil-şikâra şikâr oldu ‘andelîb
Bir çâresiz belâya dûçâr oldu ‘andelîb
Hicrân bucaklarında nizâr oldu ‘andelîb
“Gül hâre düşdü; sîne-figâr oldu ‘andelîb”
“Bir hâre bakdı, bir güle; zâr oldu ‘andelîb”⁶⁷

Hicrindir eyleyen dili hem-vâre nâle-kâr,
Lâyık mıdır sana? Beni ağlatma, zâr zâr!
Uydun rakîb-i bed-menişe âh, âbı karâr!
“Gül hâre düşdü; sîne-figâr oldu ‘andelîb”
“Bir hâre bakdı, bir güle; zâr oldu ‘andelîb”

Bilmem nedir bu cevrine dâ’im senin sebep?
Kaldım meĝâk-ı ğamda yazık böyle cân be-leb;
Vird-i zebânım oldu benim şimdi rûz u şeb.
“Gül hâre düşdü; sîne-figâr oldu ‘andelîb”
“Bir hâre bakdı, bir güle; zâr oldu ‘andelîb”

⁶⁷ Nâ’ilî-i Kadîm’indir.

Sen gez o bûm-ı şûm ile gülşende hande-nâk,
Ben hasretinle âh edeyim böyle sîne-çâk,
Olsun benim karâr-gehim ğayrı zîr-i hâk,
“Gül hâre düşdü; sîne-figâr oldu ‘andelîb”
“Bir hâre bakdı, bir güle; zâr oldu ‘andelîb”

Bak! Tan yeri ağardı da hâlâ melûl u zâr,
Bî-çâre ‘andelîb-i yetîmâne girye-bâr,
Dalgın nigâhı ye’sini kılmakda âşikâr,
“Gül hâre düşdü; sîne-figâr oldu ‘andelîb”
“Bir hâre bakdı, bir güle; zâr oldu ‘andelîb”
Sayfa: 23-24.

Bir Kuş

Gehî ârâm-ı kalb-i zârımı müzdâd eder bir kuş
Gehî savt-ı latîfiyle beni dilşâd eder bir kuş

‘Aceb kimdir bu rütbe ye’s ile feryâd eden mahlûk?
Ğarîbâne bakıp eflâke istimdâd eder bir kuş

Cihân müstağrak-ı nevm-i safâ-yıistirâhatken
Zalâm-ı leyl içinde ye’s ile feryâd eder bir kuş

Gezerken vâdî-i vahşetde sergerdân tek ü tenhâ
Misâl-i hâtif-i ğaybî bana imdâd eder bir kuş

Şeb-i târîk-i mihnetde ederken âh u vâveylâ
Hitâb-ı dil-firîbiyle beni dil-şâd eder bir kuş

Sükûn-ı hüzn ile meşhûn olan bir meşceri gâhî
Sürûd-ı dil-küşâsıyla tarab-âbâd eder bir kuş

Seher vakti konup bir nev-nihâl-i gülşen-ârâya
Semâya karşı birçok şi‘rler inşâd eder bir kuş

Tulû‘-ı mihre karşı başlayınca nağme-i şevke
Tuyûr-ı emrine münkâd eder bir kuş

Çıkıp ki zirve-i minber-nümâ-yı serv-i âzâde
Cemâhîr-i tuyûra hutbeler îrâd eder bir kuş

Gelip sermâ olunca berf-pûş eşcâr ser-tâ-ser
Bakıp âfâka hasretle bahârı yâd eder bir kuş

Hazîn bir zemzemeyle ‘âşıkâne âh edip gâhî
Firâk-ı yâr ile çekdiklerin ta‘dâd eder bir kuş

Biz eylerken kühen mazmûn ile tanzîm-i şi‘r-i nev
Bize karşı nev-â-nev nağmeler îcâd eder bir kuş

Bu şi‘r-i mu‘cizi bildin mi inşâd eyleyen kimdir
O da vasl-ı nigâra ‘arz-ı isti‘dâd eder bir kuş!

Sayfa: 24-26.

Gazel

Yine lebrîz-i hûn-ı hasret oldu câm-ı gülgûnum
Yine âteş-nisâr-ı ye’s-i hicrân çeşm-i pür-hûnum

Nasıl, yâ Rab, tahammül-sûz olan bu berk-ı hicrâna
Tahammül eyleyip bin pâre olmaz kalb-i mahzûnum

Gönül mahzûn, gözüm pür-hûn, tenimde zahm-ı gûnâgûn,

Mücessem ye's-i ber-pâyım, zebûn-ı tâli'-i dûnum

Nasıl mu'tâd-ı feryâd olmasın kim kalb-i nâ-şâdım
Hazîz-i hâk-ı ğamda latme-h'âr-ı pây-ı gerdûnum

Nasıl sahrâ-yı vahşetde tekâpû etmeyim ben kim
Füsûn-ı 'aşk-ı şûr-engîz ile hem-hâl-i mecnûnum

O sîm-endâm-ı gül-çe[h]reyle hem-bezm eyleyip yâ Rab
Beni bir lahza olsun şâd eder mi baht-ı vârunum

Bu nazmım bi'l-bedâhe vârid oldu hâmeden ammâ,
Yazık kim yok içinde dil-nişîn bir tâze mazmûnum
Sayfa: 26-27.

Bir Şerefdir Peyrev Olmak Lâmih'e

Cevâhir-pâş olurken sevdiğim dürc-i dehânından
Gelir dil ihtizâza şevk-i la'l-i dil-sitânından

Temâşâ-yı cemâlindir senin, ey nev-nihâl! Ancak
Bu dehrin maksad-ı 'uşşâk-ı seyr-i gül-sitânından

Anı bister-nişîn-i ye's-i hicrân eyleyen sensin
Niçin bî-zâr olursun 'âşıkın âh u fiğânından

Geçersen nâmını yâd eyleyip kurb-ı mezârından
Şehîd-i 'aşkının envâr uçar her üstühânından

Cenâb-ı Lâmih'e peyrev olunca tab'-ı nâ-şâdım
Hazîn bir nâle kopdu nây-ı dil-sûz-ı beyânından
Sayfa: 27.

1.3.13. Mahşerü'n-Nefâis

Mehmed Esad Faik'in Mahşerü'n-Nefais'i küçük ebatta bir eser olup yüz sekiz sayfadan oluşmaktadır. 1313/1897-1898 yılında İstanbul'da neşr edilen kitabın girişinde muhtevasına dair bir cümleye yer verilmektedir (Mahşerü'n-Nefâ'is, 1313:2). "Eslâf ve mu'âsırîn-i üdebâ ve şu'arâmızın âsâr-ı manzûme ve mensûre-i müntehabelerini hâvîdir." Bu eserde daha ziyade Tanzimat dönemi şair ve yazarlarının eserlerinden örneklere yer verilmiştir. Daha çok nazım parçalarının yer aldığı eserde az da olsa nesir örnekleri de bulunmaktadır. Bu eser, yirmi bir yazarın otuz iki eserinden alınan edebî şiir ve nesir parçalarını ihtiva etmektedir (Akdeniz, 2000:39).

1.3.14. Arapların Hikayât-ı Şairânesi

Faik Esad'ın bu eseri Arapça'dan çeviri olup, 1312/1894-1895 yılında yayımlanmıştır. Yine bu eserde diğer eserleri gibi küçük ebattadır. Eser 54 sahifeden ibaret olup, dört arapça hikayenin çevirisidir. Folklor/Edebiyat Dergisi (Doğu Edebiyatları Özel Sayısı), Ankara 2008, sayı 53, s. 155-163' kaynağında geçtiği üzere eseri Osmanlıcadan günümüz alfabesiyle çeviren Prof. Dr. Mehmet Yavuz hocamız bu eserin sadece 'Abbas' adlı hikayesi ile araştırma yapmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

FAİK ESAD BEY'İN ŞİİRLERİNİN TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde Mehmed Esad Faik Bey'in kaleme aldığı şiirlerde öne çıkan temalar ele alınacaktır. Bu temalar ekseninde şairin şiir dünyasını anlamaya dönük ve şairin kendimizce belirgin olan temalarına öncelik verilecektir.

2.1. AŞK

Şairin hüznü, gamlı ve dertli bir haleti ruhiye içerisinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu dertli oluşun yegâne sebebi ise şairin gönlündeki aşk ateşidir. Aşkın ateşinden inleyen âşık, her âşıkta olduğu gibi kendini sebepli sebepsiz üzer, üzüntüden de âdeta erimektedir. Şairi bu hâllere sevk eden âşktır.

Böyle mahzûn oluyorsun niye her gâh gönül
Eriyüp gitmedesin hüzn ile eyvâh gönül

Ne için kendini beyhûde üzersin dâim
Âteş-i 'aşk ile sûzân olarak âh gönül

(Bahar Çiçekleri, Gönlüme Hitab, s.11)

Aşk, şairi bir taraftan bedbaht eden bir bela bir taraftan da şairin gönlünü kendine düşüren karmaşık bir olgudur.

Ey 'aşk ey beni bedbaht iden belâ
Gönlüm neden sana böyle dûçârdır

(Bahar Çiçekleri, Bir Söyleniveriş Ki Hiç Beğenmem, s.26)

“Gülbün” adlı şiir kitabının “gazel” başlıklı ve “gönül” redifli şiirlerinde gönlün tarifi dikkati çekmektedir. Şair gönlün; güneşin doğuşu ile birlikte öten bülbül gibi olmasını bazen ise kuru bir dal gibi zayıf ve bitkin olmasını ister. Sevgilinin bakışlarının parlaklığını gördükçe aşk ateşi ile gönül öyle bir yanmalıdır

ki baştan ayağa ateş bahçesine dönmelidir. Gönül eğer pervaneler gibi sevgilinin aşk ateşi ile mahvolmazsa sevgiliden ayrılmanın cehenneminde âh u zarlarla kalakalmalıdır.

Tâb-ı mihrinle hem-âvâz-ı hezâr olsun gönül
Bir nihâl-i huşk-veş zâr u nizâr olsun gönül

Lem‘a-i dîdârını gördükçe sûz-ı ‘aşk ile
Öyle yansın ki serâpâ şu‘le-zâr olsun gönül

Şu‘le-i ‘aşkınla mahv olmazsa ger pervâne-vâr
Dûzah-ı hicrinde vakf-ı âh- u zâr olsun gönül

(Gülbün, Gazel, s.17)

2.2. ÂŞIK

Âşık tipi klasik edebiyatın izlerini taşımaktadır. Sevgilinin zulmüyle bile mutlu olabilen bir âşık vardır. Bu da şairin klasik edebiyattan beslendiğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Cânân didi ‘âşıkım olaydın
Cevrimle dahi olur idin şâd

(Bahar Çiçekleri, Nazm, s.8)

Klasik şiirin yansıması olan sevgili, aşığı gülünç durumlara düşürmekten zevk alabilmektedir. Bu sevgili olmanın da bir gereğidir. Ancak âşık bu durumdan memnun değildir. Âşığın zaten yanık olan gönlünü kanatan sevgili, âşığın bu durumundan zevk almaktadır.

Âh bilmem kim ne zevk almakda istihza ile
Böyle pür-hûn eylemekden bu dil-i sûzânımı

(Bahar Çiçekleri, Bir Gazelimden, s.9)

Âşık sevgiliden perişan hâli için merhamet diler, âşık sevgilinin cevri ü cefasıyla ağlar, vicdanı ise perişan bir durumdadır. Âşık ise sevgiliye seslenip hâlinin bilinmediğinden şikâyetçidir.

Merhamet kıl sevdiğim rûhum perîşân hâlîme
Yakma yakma âteş-i cevrinle gayrı cânımı

Haz idersin ‘andelîbi böyle giryân itmedin
Bilmiyorsun bilmiyorsun âh sen vicdânımı

(Bahar Çiçekleri, Bir Gazelimden, s.10)

Âşığın penceresinden bakıldığında âşık, âşıklık hâlinin gereği olarak sever. Sevgili de kendi makamının gereği olarak âşığı zerre kadar sevmez.

Sevdiğimçün seni yârim diyürem ben ammâ
Sevmiyorsun beni sen zerre kadar dil-dârım

(Bahar Çiçekleri, Nazm, s.28)

Âşık, sanki hiç beklenmemiş bir olay gibi vefasız sevgili tarafından unutulmuştur. Âşık kusur olduğunu düşünmemekle beraber “Acaba bir kusur mu ettik?” diye bu vefasızlığı ve hatırdan çıkarılmayı sorgulamaktadır. Elbette bu durum şairi üzmüş, gönlünü yaralayıp kanatmıştır. Bu ruh hâli âşıkta altı aydır devam etmekte ve çekilen sıkıntılardan dolayı dünya âşığa dar gelmektedir.

Bin vefâlı zannederken ben seni
Hayf kim itdin ferâmûş sen beni

Şimdi âyâ eyledim mi bir kusûr
Kim beni etdin gönülden böyle dûr

Söyle mahzûn olmamak mümkün midir

Hîç dil-hûn olmamak mümkün midir

Altı aydır intizâr itmekdeyim

Dîdeme dünyâyı dar itmekdeyim

(Bahar Çiçekleri, Bir Mektubumdan, s.47)

2.3. SEVGİLİ

Şair için güzeller, sevgililer taş yürekli ve merhametsizdirler.

Ne için sen güzelleri ya Rab

Böyle hep taş yürekli eylersin

(Bahar Çiçekleri, Kıta 5/7)

Şair için sevgili; şaire gülen, nazlı, yolda yürürken karşı karşıya gelenebilen ve şaire bir bakış atabilen bir varlıktır.

Mütesâdif olunca yolda bana

Olarak şöyle bir nazar-endâz

Oluyor gül-nisâr-ı istihzâ

Gülerek hâlîme o gülbün-i nâz

(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.7)

Şair için sevgili, her ne kadar ayakları yere basan bir sevgili tipi olsa da klasik edebiyattaki sevgili tipinin özelliklerini de üzerinde barındırmaya devam etmektedir. Sevgilinin cevri etmesiyle şâd olan âşık dikkati çeker. Klasik edebiyatta cevri ü cefa eden sevgili tipinin ve bu durumdan hoşnut olan âşık tipinin dünyada devam ettiğinin izlerini bulmak mümkündür.

Cânâne didim ki: Ey perî-zâd!

Yetmez mi bana bu rütbe bî-dâd?

Cânân didi: ‘Âşıkım olaydın;

Cevrimle dahi olur idin şâd!

(Bahar Çiçekleri, Nazm, s.8)

Sevgilinin bir gülüşü bile şairi gözyaşlarına boğabilir.

..... nâlişim handân ider cânânımı

Handesi cânânımın giryân ider çeşmânımı

(Bahar Çiçekleri, Bir Gazelimden, s.9)

Şairin düştüğü gülünç durumlardan zevk alan bir sevgili vardır.

Âh bilmem kim ne zevk almakda istihza ile

Böyle pür-hûn eylemekden bu dil-i sûzânımı

(Bahar Çiçekleri, Bir Gazelimden, s.9)

Klasik şiirin merhamet etmeyen sevgili tipi bura da varlığını sürdürür. Aşığı perişan eder, ağlatır ve bundan da büyük zevk duyar.

Merhamet kıl sevdiğim rûhum perîşân hâlime

Yakma yakma âteş-i cevrinle gayrı cânımı

Hazz edersin ‘Andelîbi böyle giryân itmeden

Bilmiyorsun, bilmiyorsun âh sen vicdânımı

(Bahar Çiçekleri, Bir Gazelimden, s.10)

Sevgili, âşığı kahkaha ile güler zanneder, ancak âşık sevgilinin aşkından âh edip inlemektedir.

Kahkahayile gülmede zann eyliyor hayfâ beni

Eyledikce âteş-i ‘aşkıyla âh u nâle ben

(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.11)

Yüce sevgili, kendine gönül vermişlerin boyun eğeni olur mu hiç? Şair istifham yolu ile sevgililerin âşıklara boyun eğmeyeceğini; yalnızca âşıkların sevgiliye boyun eğebileceğini ifade eder.

Bilmem ki o dil-ber-i girâmî

Dil-dâdesinin olur mu râmı

(Bir Demet Çiçek, Terâne-i Muhabbet, s.8)

Baharın gelişi ile sevincin gül bahçesine dönen, sevinçlerin nağme düzenleyicisi bülbüller tabiata bir coşkunluk katmışken sevgiliden beklenen uykulu gözlerini açıp etrafa bakması ve bu uykudan uyanmasıdır.

Her taraf olmuş gülistân-ı sürûr,

Andelibân nağme-perdâz-ı hubûr;

Çeşm-i mahmûrun açıp et bir nazar,

Sevdiğim! Canım! Bu hâb artık yeter!

(Gül Demetleri, Şarkı, s.5)

Sevgilinin dudağında tebessüm nurunun dalgası, sevda yorgunluğu, işveli bakışı vardır. Sevgiliyi gören âşık ruhunun huri şeklinde belirip ortaya çıktığını zannetmektedir. Şair, sevgili ve güneş arasında paralellikler kurmaktadır.

Lebinde mevce-i nur-ı tebessüm

Nigâh-ı 'işvesi bî-tâb-ı sevdâ

Sanırdım rûhum etmiş de teccessüm

Olur bir hûr şeklinde hüveydâ

(Gülbün, Yâd-ı Mâzî, s.13)

Şairin sevgilinin aşkından hüznü ve ağlayıp inlemekte olduğu, sevgilinin derdinden âh u efgân etmekte olduğu görülür. Ayrıca vuslatı bekleyen bir âşık gibi o

anın hayali ve ümidi ile sevineceği günlere özlem duymaktadır. Sevgiliye naz ile bu beklentilerini söylerken diğer taraftan da güzelliğinden bir şey kaybedip kaybetmeyeceğini istifham yolu ile sorar. Burada beşeri bir sevgilinin yanında ilahi bir sevgili de olduğu düşünülebilir. Özellikle de server-i hûbân, yani güzellerin reisi tamlaması okuyucunun zihninde ilahi bir aşkı da düşündürebilir.

‘Aşkınla senin olmadayım hüzn ile nâlân!
Derdinle senin etmedeyim âh ile efgân!

Etsen ne olur ‘âşıkını vasl ile şâdân?
Hüsnün mü tenâkus eder ey server-i hûbân?..

(Sabah-ı Hayatım, Âh, s.4-5)

2.4. RAKİP

Şairin şiirlerinde resmettiği rakip tipi, divan edebiyatı geleneği ekseninde resmedilen rakip tipine benzemektedir. Sevgili ile rakip ilişkisi de yine divan edebiyatındaki gibidir. Sevgili rakibe yaklaşırken âşığa zulmeder. Âşık da bu durumdan duyduğu ıstırap ile âh edip inler. Rakibin talihi ve sevgilinin eziyetleri âşığı mahzun eder. Sevgili rakibe yüz verirken âşığa yüz vermez. Âşık, sevgilinin rakibe yüz vermesinden ve rakibin de sevgiliden yüz bulmasındansa sevgilinin ayrılığına razıdır. Ne yazık ki rakip visale ermiştir. Âşık ise hâlâ vuslata özlem duymakta ve rakibin vuslatından da dert yanmadadır.

Nedir ‘aceb sebebi böyle âh u sûzişimin
Füsûs baht-ı rakîb ü cefâ-yı cânândır

Rakîbe virmese yüz râzıyım firâkına ben
Ne çâre âh rakîbim visâle şâyândır

O ‘andelîb-i garîbim ki âh u feryâdım

Duyan sanır ki şehidân-ı ‘aşk-ı nâlândır
(Bahar Çiçekleri, Gazel, s.13)

2.5. GAM

Şairin düşünceli ve gamlı hâli “Hilâl-i Seher” adlı şiirin bütününe hâkimdir. Bu şiirde yalnızlığı ve hüznü yansıtan mısralar göze çarpmaktadır. Seher vakti, şairde özellikle hüznü, ağlamaklı, müteessir hisleri uyandırmaktadır. Şair, kendi ben’inde gördüğü hüznü dış dünyada da sorgulamaktadır. Bu yönüyle şairin iç dünyasındaki hâlinin dış dünyayı algılamadaki etkisinin izlerini apaçık görmek mümkündür.

Diriğ kim beni mahzûn ider melâl-i seher
İder dü çeşmimi pür-girye hep meâl-i seher
Sana da itdi mi te’sîr söyle hâl-i seher
Benim gibi niye mahzûnsun ey hilâl-i seher
(Bahar Çiçekleri, Hilâl-i Seher, s.1)

Şairin kederli hâli şiirin bütününde kendini hissettirmekle beraber şu dizelerde daha yoğunlaşmaktadır:

Aceb benim gibi çekdin mi dürlü dürlü azâb
Nedir nedir seni bu rütbe eyleyen bîtâb
Neden sarardı yüzün böyle ey hilâl-i seher
(Bahar Çiçekleri, Hilâl-i Seher, s.2)

Şair, ömrünün gamlarla dolu geçtiğini düşünmekte, bir gün olsun gün yüzü görememekten şikâyet etmektedir.

Geçdi “ömrüm muzîka-i gamda
İderim böyle dâimâ şîven
Âh rabbim n’olurdu ‘âlemde
Bir gün olsun safâ süreydim ben
(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.6)

Şairi bu gamlı hâlden ancak güzel yüzlü bir sevgili kurtarabilir. Böylece şairin kalbi mahzunken birden değişir ve büyülenir.

Yine bir zühre-i bedî‘-i cemâl
Kalb-i mahzûnum eyledi teshîr
Fikrimi ‘aşkı eyliyor eş‘al
Yok rehâ bulmama benim tedbîr

(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.7)

Şairin gamlı gönlünün âhı feleklere ulaşır. Beyitte mübalağa sanatı söz konusu olmakla beraber şairin gönlünün çok dertli olduğu da bir gerçektir. Şair aynı zamanda tecrit sanatı ile Andelîb’i farklı bir kişi olarak gösterip gönlüne de seslenerek sanki Andelib ve gönül başkaları imiş gibi konuşmaktadır. Şair gönlüne seslenerek Andelib’in yani kendisinin, gönlün dertli hâlinden ümitsizliğe düştüğünü, hiç değilse ona yani kendine acıyıp biraz olsun gülmesini ister.

Şu‘le-i âhını peyveste-i eflâk itsen
Eylemez zerre kadar merhamet ol mâh gönül

‘Andelîbi ediyor hâl-i hazînin me’yûs
Ona bâri acı da eyleme gül âh gönül

(Bahar Çiçekleri, Gönlüme Hitab, s.12)

Şair daima sevgilinin hayalini kurmaktadır. Kavuşamadığı için de daima gamlıdır.

Hep hayâlat ile geçer vakti
Her zamân gam-kârdır gönlüm

(Bahar Çiçekleri, Gönlüm, s.22)

Şair tabiatı gözlemler ve hüznü kalbi kavuşma zevkinin günlerini anar. Hüznü artıran elemeler böylelikle daha da çoğalır ve bir âh u feryada dönüşür.

Bu hâlâtı görünce kalb-i mahzûn
Eder eyyâm-ı zevk-i vuslatı yâd
Olur âlâm-ı hüzn-efzâsı efzûn
Dehânından kopar bin âh u feryâd

(Gülbün, Yâd-ı Mâzî, s.12)

2.6. AYRILIK

Şair için ayrılık demek gönlünün hüznle gözünün yaşla dolması demektir. Ayrılık, şair için bir azaptır. Şairi bu hâle sevk eden elbette sevgiliden ayrılıştır. Nasıl her âşık sevdiğinin yanında olmak isterse Andelib de sevdiği ile beraber olmak istemektedir. Ayrılık ise kendisi için âdeta bir azaptır.

Bu şeb neden yine gönlüm hazîn ü giryândır
Neden mi âh düçâr-ı ‘azâb-ı hicrândır

‘Azâb-ı hicie düçâr olmamış da olsam ben
Diriğ gönül yine mahzûn dilim pür efğândır

(Bahar Çiçekleri, Gazel, s.12)

2.7. YALNIZLIK

Şair gamlı ve kederli bir gönle sahip olmanın yanında ruh dünyasında da büyük bir yalnızlık yaşamaktadır. Yalnızlık ve hüzn hatıralarla da birleşince şairin âh etmesi doğaldır.

‘Âlem-i ‘uzletde geçen demleri
Yâd iderek âh iderim dâimâ
Kimse karışmazdı benim keyfime
Hücre-i vahdetde sürerdim safâ

(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.29-30)

Şairin özellikle bir dönem zevk ve sefa ile kendi başına buyruk, istediği yerde sefa sürerek günler geçirdiğini ancak bu mısraları yazdığı zamanlarda o günleri hatırladıkça âh u efgan ettiğini görebiliriz.

Zevk-i safâ ile geçen günleri
Yâd ile efgân ederim dâimâ
Ben de ser-âzâde idim bir zamân
İstedğim yerde sürerdim safâ

(Bahar Çiçekleri, Diğer, s.30)

Şair, sevgili ile geçirdiği o mutlu ve mesut günleri düşünmektedir. O günlere özlem duymaktadır. Çünkü şair sevgili ile mutlu bir şekilde gezmekte, mutluluk kadehi sevinçleri artırıncâ gülerek ve dans ederek coşku içinde sevgili ile koşuşturduğu günleri yâd etmektedir. Artık olmayan sevgiliye yalnızlığın da verdiği hüznün ile iştîyak duymaktadır.

Ne hoştu âh o eyyâm-ı sefâ-zâ
Gezerdik yâr ile mes'ûd u şâdân
Olunca câm-ı şâdî neşve-efzâ
Koşardık şevk ile raksân u handân

(Gülbün, Yâd-ı Mâzî, s.12)

Hüzünlü bir şekilde dolaşan, dolaşırken de âh edip inleyen ve kendini yapayalnız hisseden şair, herkesin toplandığı, gülüp oynadığı ve kaynaştığı bayram yerinde babası vefat etmiş yalnız ve kimsesiz çocuklar gibi bir ruh hâli içindedir.

Hazîn hazîn gezerim âh edip tek ü tenhâ
Bu 'îdgâhda hem-hâlet-i yetîmânım

(Gülbün, Gazel, s.16)

2.8. HÜZÜN, ÜMİTSİZLİK VE KARAMSARLIK

Gönlü mahzun, gözü kanlarla dolu ve teninde türlü türlü yaraların olduğundan şikâyetle bulunan şair, bu hâliyle âdetâ ete kemiğe bürünmüş ve ayakları

üstünde duran ümitsizliğin tecessüm etmiş hâlini andırmakta ve alçak ve kötü talihinin esiri olduğunu düşünmektedir. Hâl böyle olunca sevinç ve ferah yüzü görmeyen kalbinin feryadı âdet edinmesi olağan karşılanmalıdır.

Gönül mahzûn, gözüm pür-hûn, tenimde zahm-ı gûnâgûn,
Mücessem ye's-i ber-pâyım, zebûn-ı tâli'-i dûnum

Nasıl mu'tâd-ı feryâd olmasın kim kalb-i nâ-şâdım
Hazîz-i hâk-ı ğamda latme-h'âr-ı pây-ı gerdûnum

Nasıl sahrâ-yı vahşetde tekâpû etmeyim ben kim
Füsûn-ı 'aşk-ı şûr-engîz ile hem-hâl-i mecnûnum
(Gülbün, Gazel, s.26)

Gümüş gibi parlayan endamıyla ve gül gibi güzel çehresiyle sevgiliyle bir sohbet meclisinde bulunmak isteyen şair, uğursuz bahtının kendisini bu isteğinde mutlu edebileceği hususunda çok da ümitli değildir.

O sîm-endâm-ı gül-çe[h]reyle hem-bezm eyleyip yâ Rab
Beni bir lahza olsun şâd eder mi baht-ı vârûnum
(Gülbün, Gazel, s.27)

Şair bir gazelinde iç dünyasına ilişkin şu düşüncelerini dile getirmektedir. Soğuk bir rüzgâr gibi etkili olan ayrılık duygusu nedeniyle sabrım, servetim ve dirliğim tükendi. Elemeler nedeniyle o kadar yaralıyım ki dermana dair herhangi bir ümidim yok. Ah ederek teş başıma hazin bir şekilde geziyorum, öyle ki bir bayram yerini andıran bu mekânlarda sanki yetimlerle aynı ruh haletini paylaşıyorum. Ben bir garip bülbüle benzemekteyim ki bu emel gül bahçesinde elime geçen sadece ahlâr, eninler, inilti ve figanlar oldu.

Tükendi sâarsar-ı hicrânla sabr u sâ mânım
Cerîhadâr-ı elem, nâ-ümîd dermânım

Hazîn hazîn gezerim âh edip tek ü tenhâ

Bu ‘îdgâhda hem-hâlet-i yetîmânım

O ‘Andelîb-i ğarîbim ki âh u nâlemdir

Bu gülistân-ı emelde delîl-i hirmânım

(Gülbün, Gazel, s. 16)

Şair, sevgiliye seslenerek onun her latif uzvunda nurların mütecelli olduğunu dile getirmekte ve baştan ayağa âdeta safalarla dolu olan sabah vaktinin bir ayinesi olduğunu belirtmektedir. Kendi hâlini kederler denizinde felaketler arayan bir dalgıca benzeten şaire göre sevgili, zevklerin engin sularında senalarla meşgul olup durmaktadır. Kederler, acılar ve üzüntüler denizindeki dalgaların şiddetli hücumuna karşı tahammül etmekten başka çarenin olmadığını söyleyen Faik Esad, burada da ruh haletine ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

Her ‘uzv-ı latîfnde tecelli eder envâr

Ser-tâ be-kadem âyine-i subh-ı safâsın

Ben kulzüm-i ekdârda ğavvas-ı felâket,

Sen lücce-i ezvâkda meşğûl-i senâsın

(Gülbün, Gazel, s.18)

Hücûm u şiddet-i emvâc-ı bahr-ı ekdâre,

Tahammül etmeli Es‘âd! Ne çâre, yok çâre

(Gül Demetleri, Teselli, Sayfa: 96)

Ömrüm hep gamlar içinde geçti, her zaman işte bu şekilde inleyip sızlanmaktayım. Allahım, bu âlemde bir gün olsun ben de safa sürseydim ne olurdu? Ey gönül, niçin daima hüznü bir hâlin var? Bu hâlinden dolayı her gün biraz daha hüznüleriyle kendini eritip tüketmektesin.

Geçdi ‘‘ömrüm muzîka-i gamda

İderim böyle dâ'imâ şîven
Âh rabbim n'olurdı 'âlemde
Bir gün olsun safâ süreydim ben
(Bahar Çiçekleri, s.6)

Böyle mahzûn oluyorsun niye her gâh gönül
Eriyüp gitmedesin hüzn ile eyvâh gönül
(Bahar Çiçekleri, s.11)

Gönlünün bu derece hüznü ve ağlamaklı olmasının nedenini kendi kendine soran şair, cevabını da tahmin edilebileceği gibi şu şekilde vermektedir: Zira gönül, ayrılık azabı ile mübteladır. Aslında böylesine bir azabın içinde olmasa da şairin gönlü yine hüznü ve ah u figanlarla dolu olacaktır. Aya seslenen şair, kendisinin de iç sıkıntılarını çekmek yönüyle ay ile benzer bir hâlde olduğunu ve bu hâlden dolayı garip gölünün ah eyleyip durduğunu haykırmaktadır.

Bu şeb neden yine gönlüm hazîn ü giryândır?
Neden mi? Âh duçâr-ı 'azâb-ı hicrândır

'Azâb-ı hicie duçâr olmamış da olsam ben
Dirîğ! Gönül yine mahzûn, dilim pür-efğândır
(Bahar Çiçekleri, s.12)

Seninle ben dahi hem-hâl-i zücretim, ey mâh!
Garîb gönlüme bak işte eyliyor yine âh
(Bir Demet Çiçek, s.16-17)

Tan yeri ağarmıştır, ama çaresiz bir yetim gibi olan Andelib, melul ve mahzun bir şekilde gözyaşlarını dökmektedir. Bu arada dalgın bakışları da ümitsizliğini apaçık gözler önüne sermektedir.

Bak! Tan yeri ağardı da hâlâ melûl u zâr,
Bî-çâre ‘Andelîb-i yetîmâne girye-bâr,
Dalgın nigâhı ye’sini kılmakda âşikâr,
“Gül hâre düşdü; sîne-figâr oldu ‘andelîb”
“Bir hâre bakdı, bir güle; zâr oldu ‘andelîb”
(Gülbün, s.24)

Eyvah başlıklı kıtada da şair ömrünün ta çocukluktan itibaren feryatlarla ve istimdat ile geçtiğini, emel güneşinin bir an olsun doğmadığını ve feryatlar içinde batıp gideceğini terennüm etmektedir.

Tâ sabâvetden beri ‘ömrüm dirîğ
Geçti hep efgân u istimdâd ile
Etmedi bir dem tulû‘ mihr-i emel
Ben ufûl etmekdeyim feryâd ile
(Gül Demetleri, Eyvâh, s.124.)

Daha sekiz yaşında bir çocukken bile, aşk ve hevanın can yakıcı ateşi beni rahattan uzak eylemişti. Bu nedenle, gece gündüz âh u figanlar içindeydim. Benim emsalim olan çocuklar gülüp oynayarak safa sürerken, ne yazık ki ben eziyet, sıkıntı ve üzüntüler içerisinde ümitsizlik gözyaşları döküyordum. Sanki ben bu dünyaya gam çekmek için gelmiş gibiyim, zira bir an olsun gülmedim. Ömrümün nazenin gül bahçesinden yirmi bir gül ukba âlemine döküldü.

Daha bir tıfl-ı heşt sâle idim
Ateş-i cân-güdâz-ı ‘aşk u hevâ
Beni râhatdan eylemişti cüdâ
Rûz u şeb vakf-ı âh u nâle idim

Cümle etfâl-i müttetik-ârâ
Gülüp oynar, sürerdi zevk ü safâ

Bense dûzah-nişîn-i cevr ü cefâ
Giry-e-efşân-ı ye's idim, hayfâ!..

Hâsılı tâ âvân-ı tıflîden
Nâr-ı sevdâ içinde sûzânım
Hüzn ile, ğamla böyle giryânım
Gerçi herkes beni sanır pek şen

Gam için gelmişim bu dünyâya
Gülmedim hiçbir dem olsun ben
Gülbün-i nâzenîn-i 'ömrümden,
Yigirmi bir gül döküldü 'ukbâya"

(Gül Demetleri, Bir Söyleniş, s.113)

Gül renkli kadehim yine hasret kanı ile dolup taşıyor, kan dolu gözlerim ise hicranın yol açtığı ümitsizlik ateşlerini etrafa saçıyor. Yıldırımlar tesirinde ve tahammülü çok zor olan bu hicrana tahammül eden mahzun kalbin, bin parça olmaması da şaşılacak bir hâldir. Gönlüm hüznü, gözlerim kanlarla dolu, tenimde ise türlü türlü yaralar var. O kadar ümitsizim ki bu ümitsizlik ben de âdeta ayakta duran bir cisim gibi olmuş ve ben de ters giden talihimin kölesiyim.

Yine lebrîz-i hûn-ı hasret oldu câm-ı gülgûnum
Yine âteş-nisâr-ı ye's-i hicrân çeşm-i pür-hûnum

Nasıl, yâ Rab, tahammül-sûz olan bu berk-ı hicrâna
Tahammül eyleyip bin pâre olmaz kalb-i mahzûnum

Gönül mahzûn, gözüm pür-hûn, tenimde zahm-ı gûnâgûn,
Mücessem ye's-i ber-pâyım, zebûn-ı tâli'-i dûnum

(Gülbün, Gazel, s.26)

2.9. TEVAZU

Divan edebiyatında özellikle kaside nazım şekliyle yazılan şiirlerde methiye ve fahriyeler dikkati çeker. Faik Esad da beğendiği şairlere ya da arkadaşlarına methiyeler, hediyeler, latifeler sunmakla beraber tevazuunu da eksik etmemiştir. Şair yazdığı kitabı tevazunun bir gereği olarak takdire şayan bulmamaktadır.

Takdîme sezâ değil kitâbım

Ey şâ‘ir-i sâhib-fazîlet

İnfâz için emrin işte lakin

Takdîmine eyledim cesâret

(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.48)

Şiirleri ile yer yer övündüğüne şahit olduğumuz şairin; bazen de mütevazı davrandığını görür ya da şiirlerinin kalitesini beğenmediğine dair itiraflarına tesadüf ederiz. Öyle ki şair, kaleminden varid olan şiirinde ne yazık ki gönülde yer tutan, latif ve hoş taze bir mazmun bulunmadığından yakınmaktadır.

Bu nazmım bi’l-bedâhe vârid oldu hâmeden ammâ,

Yazık kim yok içinde dil-nişîn bir tâze mazmûnum

(Gülbün, Gazel, s.27)

2.10. SİHİR

Şair için gözler sihirli bir objedir. Ona bakanlar mecnun olur. Mest olup kendinden geçer.

Kimden öğrenmiş bu sihri lâübâli gözlerin

Öyle baygın baygın etdikce nazar etrâfına

(Bahar Çiçekleri, Gözlerin, s.3)

Şair bir güzel gördüğünde âdeta büyülenir.

Yine bir zühre-i bedî‘-i cemâl

Kalb-i mahzûnum eyledi teshîr

(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.7)

2.11. GÖZ

“Gözlerin” adlı şiirine bakıldığında, şair için sevgilinin gözleri laubali olmakla beraber sihirlidir. Gözler baygınlığıyla, bakanları mest etmesiyle, inci saçmasıyla, aşığı cevri ü cefa çektiğiyle ve dahası şairleri cezbeyle getirmesiyle öne çıkmaktadır.

Kimden öğrenmiş bu sihri lâubâli gözlerin?
Öyle baygın baygın itdikce nazar etrâfına
Eyliyor meshûr-ı ‘aşkı ehl-i hâli gözlerin
Âh mest oldukça sermest eyliyor şâ‘irleri
‘Âkıbet mecnûn ider ehl-i hayâli gözlerin
Çıldırır billâh ‘uşşâkın senin, mahzûn güzel!
Böyle mahzûnâne saçdıkça le’âli gözlerin

(Bahar Çiçekleri, Gözlerin, s.3)

Şair sevgilinin gülüşü ile ağlayan bir tiptir. Öyleyse şairin gözlerinden yaş akması sevgilinin gülmesine bağlıdır. Şair için göz; sevgili uğruna çekilen çileler, duyulan ıstıraplar neticesinde, çilenin ıstırapın şiddeti ölçüsünde yaş akıtmaya yarayan bir organdır.

İzdiyâd-ı nâlişim handân ider cânânımı
Handesi cânânımın giryân ider çeşmânımı
Âh bilmem kim ne zevk almakda istihzâ ile
Böyle pür-hûn eylemekden bu dil-i sûzânımı

(Bahar Çiçekleri, Bir Gazelimden, s.9-10)

Şair âdeta gözyaşlarına boğulmuştur. İstifham sanatı ile durumunu sorgulamaktadır. Gönlü yanıp tutuşurken, hüznü gözleri de yanıp tutuşan o gönlü söndürmek için gözyaşı saçmaktadır.

Bilmem neden melâl-i derûnum benim bugün
Bilmem niçün bu çeşm-i hazîn eşk-bârdır

Gönlüm yanıp tutuşmada çeşm-i hazîn ise
Teskîn için o âteşi girye-nisârdır

(Bahar Çiçekleri, Bir Söyleniveriş Ki Hiç Beğenmem, s.26)

Şair, sevgilinin gözleri gibi kendini de mucize gösteren bir sihirbaza benzetmekte, şairin hayalinde daha önce kimselerin söylemediği sözler gibi sevgili de iyilik ve güzellikleri yakalayabilmektedir.

Çeşmin gibi ben sâhir-i i'câz-nümâyım
Ebkâr-ı hayâlim gibi sen hoş-rübâsın

(Gülbün, Gazel, s.19)

2.12. KİBİR/BÖBÜRLENME

Şair, insanoğlunun fitratında bulunan böbürlenme ve büyüklenme hislerini irdelemekte ve bu hislerle evrenin insanları hayrete düşüren karanlığı arasında paralellikler kurmaktadır. Göz bir dünya gibi düşünülürse, gözün karalığı içindeki böbürlenme de sorgulanmaya değer bir hâl olacaktır.

Nedir bu perde-i pindâr çeşm-i âdemde
Nedir bu zulmet-i hayret-füzûd 'âlemde

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhid, s.3)

2.13. CEHALET

Şaire göre cehalet büyük bir evren içindeki insanın evrenin karanlığında âdeta kaybolup gitmesi ve bu kendini kuşatan sonsuz karanlık içinde kalması neticesinde oluşmuş doğal bir hadisedir ve şaşılacak olan insanoğlunun cehaleti değil; evrenin genişliğidir.

Nasıl hazîz-i cehâletde kalmasın insân

Muhât-ı zulmet-hîcî fezâ-yı bî-pâyân

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhid, s.3)

2.14. DİN

Şaire göre Allah güzelleri taş yürekli olarak yaratmaktadır. Bu taş yüreklilik sevgili olmanın bir gereğidir.

Ne için sen güzelleri ya Rab

Böyle hep taş yürekli eylersin

(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.7)

Şair için Allah; şikâyet edilecek, dert yanılacak ve hâl arz edilecek yegâne makamdır.

Âh yâ rabbî niçün sen beni şâ'ir itdin

Böyle yansın diye mi kalb-i elem-i meşhûnum

(Bahar Çiçekleri, Gönlümden Şikayet, s.18)

Şükür için Allah'a secde edilmesi hâli şair tarafından işlenmiştir.

Lutf-ı Hakka şükr için ey hâme-i sihr-âferîn

Durmayup seccâde-i evrâka it vaz'-ı cebîn

(Bahar Çiçekleri, Bir Mukaddimecik, s.48)

İnsanlar Allah için hep bir ağızdan ve içinde hiçbir yapmacıklık bulunmayan bir samimiyetle, içtenlikle “onun ortağı yoktur” diyecekler. Bu da şaire göre Allah’ın büyüklüğüne bir delildir.

Kemâl-i kudret-i bâriye işte bir bürhân

Kılıp sâfiye hep “lâ-şerîke leh” gûyân

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhîd, s.4)

Tabiatı dikkatle gözlemleyen şair, tabiatın Allahu ekber tekbirleri, nidaları yanında her şeyin sükûta erdiğini hayretle takip eder. O an artık dünya ya da insanlarla uğraşma, onlarla alakadar olma vakti değildir. Artık şairin ruhu nihayetsiz, sonsuz uzaya kanat açmaktadır.

Sükûta vardı cihân lîk gûş-ı cân u dile

Gelirdi ğulğul-ı tekbîr hâlık-ı ekber

O dem ‘alâ’ik-i nâsûtta tecerrüd edip

Fezâ-yı lâ-yetenâhîye açtı rûhum per

(Bir Demet Çiçek, İ’tilây-ı Rûh, s.14)

Şairin “Sabah-ı Hayâtım” adlı eserinin “Münacat” başlıklı şiirinde kaleme aldığı mısralar, kendi acizliğinin yanında Allah’ın azametinin de farkında olduğunu gözler önüne sermektedir. Şair Allah’a yalvarıp yakarırçasına seslenir. Şair için Allah, iki cihanı yoktan var eden, bütün âlemin mucidi, yeryüzü ve denizlerin sanatkârı ve oradaki canlıları rızıklandıran, çaresizlere ve düşkünlere merhamet edip onları koruyup gözetendir. Allah’ın bu kuşatıcı büyüklüğüne mukabil şair kendini aciz, biçare ve aman dileyen biri olarak görmektedir.

Ey mübdi‘-i her du cihân!

“Dermânde-em feryâd-res!”

Ey mûcid-i kevn ü mekân!

“Dermânde-em feryâd-res!”

Ey sâni‘-i bahr u zemîn!
Rızket dehed sîri hemîn:
Hem mâhiyân hem berriyân,
“Dermânde-em feryâd-res!”

Ey râhim-i bîçâregân!
Vey hâmî-i üftadegân!
Leyl ü nehâr gûyem: Emân,
“Dermânde-em feryâd-res!”

(Sabah-ı Hayatım, Münacat, s.4)

Tasavvuf/Tarikat: Arif olan kişi hayret makamına geldikçe tasavvuf yolunda, seyr-i sülûk yolculuğuna yeni başlamış bir kişi gibi acze düşmekte, gücü kuvveti kalmamaktadır.

Makâm-ı hayrete geldikde ‘ârif-i âgâh
Zemîn-i acze düşer hemçü sâlik-i nev-râh

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhîd, s.3)

Hıristiyanlık: İsevilerin ibadet vakitlerinde kiliselerde çalınan çan seslerinin tınıları dünyayı uzaktan aydınlatan güneşten haber verince güneşin doğuşunun gönül avlayan eserleri görünmeye başladı. Güneş de doğu yönünden gül gibi kızarmaya başladı.

Tanîn-i bang-ı nevâkîs-i deyr-i ‘İseviyân
Kudûm-ı şems-i cihân-tâbdan verince haber

Zuhûra başladı âsâr-ı dil-şikâr-ı tulû‘
Kızardı gül gibi gittikçe cânib-i hâver

(Bir Demet Çiçek, İ‘tilây-ı Rûh, s.12)

Şairin Manastır'da bulunduğu sırada kaleme aldığı bu beyitte kendisinin Hıristiyan din adamı gibi Manastırda ikamet ettiğini belirtir ve sevgiliye neşe içinde dans edilen hangi sevinçlik yerinde bulunduğunu sorar. Burada bir tezat göze çarpar. Ruhbanların bulunduğu yerde bir ciddiyet söz konusu iken sevgilinin bulunduğu yer bayram yeri gibidir. Ayrıca Manastır hem bir yer adı hem de ruhbanların bulunduğu okul manasındadır.

Ruhbân gibi ben şimdi Manastırda mukîmim
Sen hangi tarab-hânede raksân-ı safâsın

(Gülbün, Gazel, s.19)

2.15. ÖLÜM VE AHİRET

Giritli Aziz Bey'in bir buçuk iki yaşlarındaki kızı Atiyye için söylediği bir mersiye ile şair, ecele hitaben istifham sanatı ile bir dizi sorgulama hissi içindedir. Güzel ve gül tenli yavruların vefatı şairi üzmüştür. Daha açmamış bir goncanın yani ufak bir yavrunun ölüme gidişi ile şair ölümü ecele yükler ve âdeta ona beddua eder.

Bilmem ecel nasıl kıyabildin 'Atiyyeye
Hiç görmedin mi çehresini sen o gül-tenin

Bir nâ-şükufte goncayı soldurdun âh sen
Solsun ilâhî zühre-i 'ömrün (ecel) senin

(Bahar Çiçekleri, Sevgili Meleşimiz İçin, s.42-43)

Öldükten sonra tekrar dirilmenin şairde uyandırdığı hisler vardır. Bu ölümlü dünyadan göç eden kişinin çekirdeği, özü ölüm sonrası hayatta mahşer meydanı denen toplanma yerinde sonsuz vücuduna kavuşur.

Olur o zerre-i nâçîz dest-gâh-ı şuhûd
Bu hâk-dân-ı fenâda bekâ-pezîr-i vücûd

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhîd, s.4)

Tabutta olan kişi ümit ve korkudan artık halas bulmuş, kurtulmuş ve rahata ermiştir. Dolayısıyla tabuttaki kişiden daha ziyade sonunu etraflıca düşünmesi gereken ve titremesi gereken kabri kazan kişidir. Çünkü ölen bir kişiyi defnetmek üzere kabir kazma işiyle meşgul olan bir kişiyi dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerden ötürü hesaba çekilme korkusunun sarması gayet tabiidir.

Riyâha karşı elbette olur lerziş-nümâ dallar
Sipâh-ı düşmeni gördükde dest-i ‘âcizân titrer
Olan tâbûtda vâreste-i havf u recâdır lîk
Te’emmül eylese encâmını kabri kazan titrer
(Gülbün, s.18)

2.16. SOSYAL HAYAT

Mehmed Faik Esad Bey’in şiirlerinde sosyal hayattan esintiler bulmak da mümkündür. Sigara şairin devrinde tarımdan sanayiye geçmiş bir ürün olarak görülmez. Tütün o yıllarda henüz tarım ürünüdür ve tiryakileri tarafından sarılarak içilir. Şair için kıta ya da gazel yazmak sigara sarmaktan çok daha kolaydır. Buradan anlaşıldığı üzere sigara sarmak da kolay bir iş değildir.

Ciğara yapmadan kolay geliyor
Bana bir kıt‘a ya gazel yapmak
Kâşki ben de güç yapaydım da
Düşmeyeydi bu rütbe bî-revnağ
(Bahar Çiçekleri, Sözlerime Dair Bir Söz, s.14)

Şair Ârif isimli bir arkadaşına hediye ettiği kendi resminin üzerine bir not yazdığını belirtir. Resmin fotoğraf mı yoksa kara kalem mi olduğu belirtilmemiş olsa da resmin üstüne not yazma âdeti geçmişten beri süregelen bir gelenek gibidir. Burada ilginç olan bir başka nokta ise şairin resmin arkasına değil; “resmin üzerine” demiş olmasıdır. Çoğunlukla resmin arkasına yazılan notların o devirde resmin üzerine yazıldığı eski resim ya da fotoğraflara aşina kişilerce de hatırlanacaktır.

Severem ben seni cidden ‘Ârif
Buna kalbin de şehâdet eyler
Eylesen resmime ‘atf-ı dikkat
Sana ibrâz-ı uhuvvet eyler

(Bahar Çiçekleri, Kıta, s.16)

Şairin Sultan İkinci Abdülhamid’in de adının geçtiği ve başlığını “Leyle-i Cülûs” koyduğu şiirine bakılacak olunursa şairin bu devre de uzak olmadığı düşünülebilir. Hatta şairin, Sultan İkinci Abdülhamid’in tahta çıkışına yazdığı bir cülûsiye dense yanlış olmayacaktır.

Bu şeb zıll-ı ilahi sâye-bahş-ı taht-ı ‘adl oldı
Mesâbih-i meserretle donandı ser-te-ser dünyâ

Olup Sultân Hamîdin mün‘atıf envâr-ı ikbâli
Füyûz-ı nûra ğark oldı bütün dünyâ vü mâfiha

(Bahar Çiçekleri, Leyle-i Cülûs, s.17)

Aşağıda sunulan mısralar şairin eşi ile yaşadığı bir tatsızlık neticesi düştüğü nota benzemektedir. Bu durum az çok her ailede yaşanılabilecek bir durum olup sosyal bir gerçekliğe işaret etmektedir. Devrin sosyal çevresini, aile hayatını ve kadın erkek ilişkilerini bu dörtlükte bulmak kısmen de olsa mümkündür.

Zevcemin terbiyesi olsa idi
Karşılık virmez idi böyle bana
İtmeseydi bana dâim çehre
Kaşımı çatmaz idim ben de ona

(Bahar Çiçekleri, Bir Romanımdan, s.27)

Şairin ekonomik durumunu tam olarak bilememekteyiz. Ancak aşağıdaki dizelerde anlatılanlara bakılırsa züğürtlük şairin yakasını bırakmamaktadır. Ömrünün borçluluk içinde geçtiğinden yakınan şair, sonunun ne olacağını merak etmektedir.

Bana ‘âşık mıdır bilmem züğürtlük
Ki hiç ayrılmıyor benden o (dâim)
Düyûn içre mürûr itmekde ömrüm
Nedir âyâ benim encâm-ı hâlim

(Bahar Çiçekleri, s.27)

Şairin sevdiğini kütüphane önünde beklemesi günümüzde de karşılaşılan sosyal bir vakadır.

Pîş-gâh-ı kütübhânedede ben
Beklerim dâimâ seni ammâ

Oradan sen mürûr iderken âh
Bakamam gül cemâline aslâ

Ba‘zı def‘a cesâret eyleyerek
Bakabilsem de göz ucuyla sana

Bir nigâh eyleyince çeşmime sen
Kendimi gâib eylerim hayfâ

(Bahar Çiçekleri, Şiddet-i Aşk, s.29)

Şair kendini yolunu şaşırması olarak kabul etmektedir. Dileği de kimsenin kendi gibi yolunu şaşırmasındır. Bu dizelerde gittiği yoldan memnun olmayan, gittiği yolun yanlışlığını bildiği hâlde o yoldan da dönemeyen bir kişinin haykırıları saklanmış gibidir.

Ârzû-mend-i vüsûl-i bezm-gâh-ı kurb olan
Kûçe-gerdân-ı hevâ-yı nefse hem-râh olmasın

Tâlib-i seyr-âbî-i hum-hâne-i vahdet olan
Teşne-i sahbâ-yı vasl-ı mâsivâ'llâh olmasın

‘Âkıbet ğaltîde-i ka’riçe hüsrân olur
‘Andelîb-âsâ cihânda kimse güm-râh olmasın
(Bahar Çiçekleri, Bir Gazelimden, s.31)

Sosyal hayatın eğlence mekânlarında önemli yer tutan sazın şair tarafından tasviri dikkat çekicidir. Sazdan çıkan nağmeler aşğın kıvılcım saçan iniltileri gibi gönülleri bir kor gibi yakmaktadır.

Yakıyor dilleri âvâzı bu muharrik sâzın
Nâle-i pür-şerer ‘âşık-ı mehcûr gibi
(Gülbün, Tarz-ı ‘Atîk, s.15)

Divan şiiri geleneğinin egemen olduğu çağlar boyunca şairleri derin düşüncelere salan yeni mazmunlar bulma çabası, Mehmed Faik Esad Bey’in devrinde de sürmektedir. Bu çabaları divan şiirinin tekâmülü için bir ihtiyaç ve bir arayış olarak kabul etmek de mümkündür. Aşağıdaki beyit, modası geçmiş mazmunlar ile yeni şiir tanzim etmeye çalışıldığının bir ispatı olarak dikkat çekmektedir.

Biz eylerken kühen mazmûn ile tanzîm-i şi‘r-i nev
Bize karşı nev-â-nev nağmeler îcâd eder bir kuş
(Gülbün, Bir Kuş, 26)

2.17. TABİAT

Şairde tabiat bazen bir bütün olarak göze çarpar. Tabiatı oluşturan bütün unsurlar iç içe girmiş gibidir. Gökyüzü, ufuk, renkler, deniz, ve gökyüzünün renkleri gibi niteliklerin bir arada kullanıldığı görülür. Gökyüzündeki temiz manzara ile ufukta beliren renk cümbüşü, sabahın erken vaktinin nuru ve mavi dalgaların denizdeki hareketlerini aynı anda gözler önüne serer.

Zuhûra başladı âsâr-ı dil-şikâr tulû'
Kızardı gül gibi gittikçe cânib-i hâver
Semâda safvet-i manzar, ufukda cûşîş-i renk
Denizde cünbüş-i mevc-i kebûd nûr-ı seher

(Bir Demet Çiçek, İ'tilây-ı Rûh, s.12)

Gürültülü fırtına ağaçlık yere her uğrayışta, inleyen yasemin çiçeklerinin solgun çehreli yapraklarına, zaman zaman sessizliğine bakınca âh etmektedir. Bu ses rüzgârın ağaçlara çarptıkça çıkardığı sestir ve “âh” eden birinin haykırışı gibidir.

Her uğrayışta meşcere pür-şûr-ı fırtına,
Âh eyliyor bakınca o nâlân semenlerin,
Evrâk-ı çehre-zerd demâdem sükûtuna

(Gülbün, Sayf-ı Muhtazar, s.7)

Şairin mezaristana benzettiği akşam vakitleri, korkulu ve boz bulanık benizli görünen bir mahşer sessizliğini andırır. Bazen de boğuk bir uğultu ya da feryadın akisleri, hüznü servilerin ansızın sarsılışları ve yerlere sükût edişleri şairde akşam tasvirlerinin ürpertici sessizliğini hissettirir.

Şems-i ğârib ufukta girye-künân
Dil-i füsürde sehâb-ı hûn-âlûd
Bir sükûn-ı mahşer mezâristân
Bir mehûf-ı iğbirâr çehre-nümûd

Gâh u bîgâh bir boğuk feryâd
Bir uğultuyla 'aks edip gidiyor

Sarsılıp nâgehân o hüzn-âbâd

Servler yerlere sükût ediyor

(Gülbün, Bir Akşam Âlemi, s.10)

Ufukta parlayan nurlar etrafa renk dalgaları saçmakta iken saf ve düz deniz aynasının içinde âlemlerin yansması beğenilen bir görüntü oluşturmaktadır. Gökyüzü ile yeryüzünü birleştiren ufuk çizgisinin şairin gözünden -muhtemelen sabah vakti oluşmuş- yansımalarıdır. Bu manzara hayali olmaktan çok bizzat müşahede edilmiş bir manzara hissi uyandırmaktadır.

Ufuktan lem‘a lem‘a cûş-ı envâr

Eder etrâfi ğark-ı mevc-i elvân

Durur mir‘ât-ı deryâ sâf u hem-vâr

Olur manzûr içinde ‘aks-i ekvân

(Gülbün, Yâd-ı Mâzî, s.11)

Dağ: Coğrafi bir konum olarak çevresine göre yüksek yerler olan dağlar şairde farklı duygular uyandırabilmektedir. Dağlar şairin benliğini nura gark etmekte ve dünyayı insanoğluna gül bahçesi olarak göstermektedir. Özellikle bahar mevsiminde dağlarda açan çiçeklerin oluşturduğu renk cümbüşü dağları gül bahçesine çevirebilmektedir. Dağlar şair için sevgiliye kavuşmanın neşesini tattıran, cennet zevkinin sırrını açığa çıkaran, derin uykulardan uyandıran, şairi muradına erdirenidir. Bu da göstermektedir ki genellikle sevgiliye kavuşma yolunda, murada erme konusunda, yolları zorlaştırması hususunda engel olarak düşünülen dağların şairde uyandırdığı duygular âdeta tam tersidir. Çünkü şairde engel olan değil; yardım eden, şairde neşe ve zevk uyandıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dağlardır beni müstağrak-ı envâr iden dağlar

Bu dağlardır cihânı çeşmime gül-zâr iden dağlar

Bu dağlardır tecellâ-yı cemâliyle idüp sermest

Beni meserretle perestişkâr iden dağlar

Bu dağlardır idüp vâsıl safâ-yı vasl-ı cânâne
Bana zevk-i cinânın sırrını izhâr iden dağlar

Bu dağlardır şu‘a‘-ı şems-i irfân hakikiyle
Beni hâb-ı girân-ı cehlden bîdâr iden dağlar

Bu dağlardır ki itdi ‘andelîbi vâsıl-ı maksûd
Bu dağlardır onu ‘âşıklara serdâr iden dağlar

(Bahar Çiçekleri, Dağlar, s.5)

Akarsu: Akarsu, dere, nehir gibi yerler akıcılığı yönüyle zamana benzetilir.

Zann itme sevdiğim ki bu hüsnün devâm ider
Vakt-i şebâb cûy misâli geçer gider

(Bahar Çiçekleri, Şarkı, s.41)

Bulut: Şairin şiir dünyasında semada uçan bulutlar, deniz ve gökyüzünün nur renkli seması baharın habercisi olduğu kadar sorgulanması ve hayret edilmesi gereken bir varlık manzumesidir.

Nedir semâda uçan ebr o zâde-i deryâ
Nedir zemîne düşen nûr-reng reng-i semâ

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhîd, s.5)

Dünyanın cömert ve cilveli eserlerine karşı şair hayrette kalmakta ve dünyanın eserlerini hayret artıran göz ile görerek şaşkınlığını gizleyememektedir. Tabiat Allah’ın eserlerinin bir yansıması ve o eserlerin gösterildiği bir meydan gibidir.

Nedir bu cilve-pezîr ü cûd olan âsâr
Nedir bu rü’yeti hayret-füzûd olan âsâr

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhîd, s.4)

Sabah vakti tan yeri ağarmaya başlayınca güneş ışıklarının renkleri bulutlara aksedince bulutlar renklerle süslenmekte ve bir taraftan da bir yere yetişecekmiş gibi yarışircasına acele eden bulutların gâh görünüp gâh kaybolduğu dikkati çekmektedir.

Şu‘â‘-ı nev-zuhûr mihr-i tâbân
Olurken renk-pîrâ-yı sehâ’ib
Olur bâd-ı cenûbî-veş şitâbân
Bulutlar gâh peydâ gâh ğâ’ib

(Gülbün, Yâd-ı Mazî, s.11)

Rüzgâr: Ayrılık rüzgârları ile şairin sabrı ve serveti tükenmiştir. Ümitsiz derman da elemden dolayı yaralı bir hâle gelmiştir.

Tükendi sarsar-ı hicrânla sabr u sâ mânım
Cerîhadâr-ı elem, nâ-ümîd dermânım

(Gülbün, Gazel, s.16)

2.18. TABİAT VE MEVSİMLER

Bahar: İlbahar mevsimi şair için rengârenk ve coşkulu bir ortamı çağrıştırmaktadır. Sonbahar mevsimi ise sevinç ve sürurun aksine; ilkbahar ahenginin yerini ümitsizliğe dönüştüğü derin bir hüzne bırakır.

Nedir bu cûşîş-i feyz-i bahâr rengârenk
Nedir o hüzn-i ‘amîk-i hazân ye’s-i ahenk

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhîd, s.5)

Baharın gelişi şairde çeşitli duygular uyandırmaktadır. Baharın gelmesiyle gül bahçeleri canlanır, neşelenir, güzelleşir. Renk renk çiçeklerle tabiat, baştanbaşa

âdeta yeni bir elbise giyer. Bu da şairi heyecanlandırır. Şair için ilkbahar hüznü ortadan kaldırmakta, etrafa feyizler saçmaktadır.

Bahş-ı letâfet eyledi gülzara nev-bahâr
Viridi hayât-ı nev bütün ezhâra nev-bahâr

Pembe beyâz ve mâi çiçeklerle ser-te-ser
İlbâs-ı hil'at eyledi eşcâra nev-bahâr

(Bahar Çiçekleri, Nev-Bahâr, s.18)

Şair için tabiat demek çiçeklerle bezenmiş rengârenk dağların bahar neşesiyle coştığı zamanlardır.

Dest-i safâda kahkaha eyler papatyalar
Hande-nisâr-ı zevk olur ekdâra nev-bahâr

(Bahar Çiçekleri, Nev-bahâr, s.18)

Şairin tabiatı bütün yönleri ile ele aldığı “Yirmi kıt‘ayı hâvî bir neşîdemden” başlıklı şiirinde güneşin doğuşunu, gökyüzünde dolaşan bulutları, denizlerin çırpınışını, güneşin batışı ile insanları hüzne sevk etmesini, gökteki ayın denize yansması ile âlemin aydınlanmasını, kuşların cıvıltısına karşı dağların sedasını, yağmurun durmasıyla etrafın cennete dönmesini ve bütün bunların şairde uyandırdığı sevinci bulabiliriz.

Bir başka şiir kitabı olan “Gülbün” adlı eserinde yer alan “Küşâyiş-i Rebî‘î” adlı şiirinde de baharın gelişini müjdeleyen beyitlere rastlanmaktadır. Baharın gelişi ile özellikle toprakta gizlenen şeyler belirmeye, gonca güller açılmaya, bahar rüzgârları estikçe kadınların örtündükleri yaşmaklar açılmaya, nağmeli kuşlar ve ilkbahar bebeği ortaya çıkmaya başlamıştır.

Pür-hande o ‘işve-bâz açılmış
Güyâ ki bahâr-ı nâz açılmış

Necm-i ruhu olmuş âşikârâ
Serbeste nikâb-ı râz açılmış

Gördüm ki o mihr-i nâza karşı
Bin ğonce-i pür-niyâz açılmış

Estikçe nesâ'im-i muhabbet
Her bürka'-ı ihtirâz açılmış

Nâzende benât-ı nevbahârân
Mürġân-ı terâne-sâz açılmış

'Uşşâk-ı hevâ-pereste artık
Hengâme-i açılmış

(Gülbün, Küşâyış-i Rebî'î, s.13-14)

2.19. TABİAT VE RENKLER

Âb-renk: Sabah vakti gökyüzündeki boşluktan yağan su renkli nurlar şairi etkilemiştir. Yağmur damlalarını şairin âb-renk olarak nitelediği görülmektedir.

Yağarken subh-dem cevvi-i havâdan âb-renk envâr

Ederken mâ'î sislerle tezeyyün dâmen-i kûhsâr

Olur âheste âheste tabî'at h'âbdan bîdâr

Yeşil bir nûr içinde ihtizâr eyler bütün eşcâr

(Bir Demet Çiçek, Nesin? Allah İçin Söyle Bana Ey Naz-Perverde, s. 14)

Kırmızı: Şairde kırmızı ya da kızıl renk ateşi, alev alev yanan bir yeri çağrıştırmaktadır. Ufkun güneş doğarken kızarması, şairi ateşler içinde yanan bir yerin varlığına götürür. Kızılık şair için aynı zamanda ayrılık haberidir. Çünkü kızaran ufuk hilalin kaybolacağına işarettir. Oysa şair iki sevgilinin sohbet etmesi

gibi hilalle sohbe dalmıştır. Ancak kızılıkla beraber ayrılık vaktinin geldiğini anlamaktadır.

Neden kızardı ufuk böyle oldu âteş-zâr
Tulû'a başlamış eyvâh neyyir-i nevvâr
Dimek ki geldi zamân-ı vedâ'ımız nâ-çâr
Ne hoş da dalmış idik hasb-i hâle her iki yâr
(Bahar Çiçekleri, Hilâl-i Seher, s.2)

Sarı: Sarı renk şairde hüznün ve hastalıkların habercisidir. Yüzün sararması hastalıklı kişilerde görülür. Bu kişiler kendileri mutsuz olduğu gibi sevenlerini de hüzünlendirirler.

Neden sarardı yüzün böyle ey hilâl-i seher
(Bahar Çiçekleri, Hilâl-i Seher, s.2)

Şair şu'a, şule, pertev, envar, lem'a, nûr gibi sıklıkla kullandığı kelimelerle okuyucunun hayal ve zihin dünyasında kimi zaman güneş ışınlarının rengini kimi zaman bembeyaz bir parlaklığı kimi zaman da yeşil bir ışığı uyandırmaktadır.

Gark-ı envâr oldu dünyâ pertev-i hüsnün ile
Yoksa mâhım menşe-i envâr-ı 'âlem sen misin
(Bahar Çiçekleri, Müfred, s.21)

Berk urur lem'a lem'a nûr-ı safâ
Tûr-ı dîdâr-ı yârdır gönlüm
(Bahar Çiçekleri, Gönlüm, s.22)

Yeşil: Baharın gelmesiyle yavaş yavaş uykularından uyanan bitkiler, özellikle de ağaçlar, yeşil bir nur içinde görünmeye başlarlar, âdeta tabiatın ve bütün mevcudatın huzuruna çıkarlar.

Olur âheste âheste tabî'at h'âbdan bîdâr
Yeşil bir nûr içinde ihtizâr eyler bütün eşcâr
(Bir Demet Çiçek, Nesin? Allah İçin Söyle Bana Ey Naz Perverde, s. 14)

Şair, renklerin ışığı altındaki çiçekleri ve çiçeklerin sinesine serpilmiş ışıkları zihninde sorgular. Renkler ve çiçeklerin yansıması birbiri ile ilişkilidir.

Nedir şu pertev-i elvâna gark olan ezhâr
Nedir o sîne-i ezhâra serpilen envâr
(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhîd, s.5)

Pembe: Bu sıfat çiçekleri renkleri ile belirtmek üzere kullanılmıştır. Burada da şairin bir bahar tasviri içinde sümbülleri niteleme amacı ile pembe renge başvurduğu görülür. İkinci beyitte ise sevgilinin pembe kollarından bahsedilerek bir güzellik unsurunun niteleyicisi olarak dikkati çekmektedir.

Saçardı dâye-i nâzı o nevber-i hüsnün
Güzârgâhına gûyâ ki penbe sünbüller
Açardı yâhûd o penbe, latîf kollarını
O şûhı almaya âğûşa hâver-i dilber
(Bir Demet Çiçek, İ'tilây-ı Rûh, s.13)

Şair için ilkbahar canlılık ve neşe getiren bir mevsimdir. Renk renk çiçeklerin açılmasıyla doğada görülen canlı değişim şairin doğasına da yansır.

Pembe beyâz ve mâi çiçeklerle ser-te-ser
İlbâs-ı hil'at eyledi eşcâra nev-bahâr
(Bahar Çiçekleri, Nev-Bahar, s.18)

Beyaz: Şair her ne kadar “beyaz, ebyaz, beyza” gibi niteleme kullanmamışsa da renk yönü ile pamuğu tercih ederek zihinlerde beyaz, pembe arası renk çağrışımları oluşturmaya çalışmıştır. Rengârenk bulutlar gül gibi ufukta koşuşmakta, gökyüzünü süsleyen nurdan pamuk gibi dalga dalga olmaktadır. Ayrıca bütün dağ, bayır ve deniz pamuğa benzetilmiştir. Mevcudat baştanbaşa pamuk gibi olmuştur.

Olur pûyân ufukda gül gibi sad ebr-i reng-ârâ
Temevvüc-yâb olur bir penbe nûr-ı âsumân-pîrâ
Bütün dağlar, bayırlar penbe, hatta penbedir deryâ
Olur bir penbe nûr içre nümâyân ser-te-ser eşyâ
(Bir Demet Çiçek, Nesin? Allah İçin Söyle Bana Ey Naz Perverde, s. 15)

Kartopu renkli gül ve yasemin çiçeklerinin sahrada yeşil yapraklar üstünde uçuşmaları gözlemlenmiş gibidir. Kartopu renginden kasıt beyaz olsa gerektir.

Sanır dil kartopu renginde güller yâsemenlerdir
Uçarlar câ-be-câ evrâk-ı sebz üstünde sahrâda
(Gülbün, Ezhâr-ı Perrân, s.15)

Mavi: Hoşça akıp giden akarsuların, etrafına mavi köpükler saçtığı bir ilkbahar mevsiminin portresinde baharın gelişinin müjdelercesine heyecanla anlatıldığı bir tabloda, nehrin köpüklerinin nitelenmesinde kullanılmıştır.

Eder bâd-ı sabâya nakl-i sevdâ nâzenîn ezhâr
Saçar etrâfına ma’î köpükler cûy-ı hoş-reftâr
Konar ağsân-ı eşcâra tuyûr-ı âteşîn minkâr
Çıkar tâ ‘arş-ı a’lâya hurûşân bang-ı istiğfâr
(Bir Demet Çiçek, Nesin? Allah İçin Söyle Bana Ey Naz Perverde, s. 14)

Yeşil: Güller genellikle kırmızı, pembe, sarı, beyaz renklerle tasvir olunurken yasemin beyaz ve yeşil renklerle tasvir olunmaktadır. Kartopu renginde güller ve

yaseminler sahrada yeşil yapraklar üstünde köşe bucak uçuşur gibidir. Yeşil renk burada yaprakların tasviri için kullanılmıştır.

Sanır dil kartopu renginde güller yâsemenlerdir

Uçarlar câ-be-câ evrâk-ı sebz üstünde sahrâda

(Gülbün, Ezhâr-ı Perrân, s.15)

2.20. TABİAT VE KUŞLAR

Şair için hayvanlar arasında en önemlileri kuşlardır. Bunda “Andelîb” mahlasını seçmesinin de etkisi elbette vardır. “Gülbün” adlı eserinin “Bir Kuş” başlıklı ve redifli gazelinde kuşlar hakkındaki düşüncelerini daha açık bir şekilde görmek mümkündür. Kuşlar şairin inleyen kalbinde bazen dinlenmekte bazen de güzel sesi ile şairin gönlünü hoş etmektedir. Şair bu kadar ümitsizlik içinde feryad eden kuşun kim olduğunu tecahülü ârif yoluyla sorar. Bahsi geçen kuş göklere garib bir şekilde bakıp yardım istemektedir. Bütün dünya dinlenme rahatlığının uykusuna dalmışken gecenin karanlığı içinde bir kuş feryat etmektedir. Şair ıssızlık vadisinde bir başına, yalnız gezerken gaybdan haber veren cinnî gibi kuş imdadına yetişir. Zahmet yolunun gecesinde şair âh edip inlerken gönül aldatici hitabıyla şairin gönlünü mest eden bir kuştur. Kuş, hüznün sessizliği ile dopdolu olan ağaçlık yeri, kalbe ferah veren şarkısıyla şenlik meydanına çevirir. Bir kuş, gül bahçesindeki yeni bir fidana seher vakti konup semaya karşı birçok şiirler oluşturabilir.

Gezerken vâdî-i vahşetde sergerdân tek ü tenhâ

Misâl-i hâtif-i ğaybî bana imdâd eder bir kuş

Şeb-i târîk-i mihnetde ederken âh u vâveylâ

Hitâb-ı dil-firîbiyle beni dil-şâd eder bir kuş

Sükûn-ı hüzn ile meşhûn olan bir meşceri gâhî

Sürûd-ı dil-küşâsıyla tarab-âbâd eder bir kuş

Seher vakti konup bir nev-nihâl-i gülşen-ârâya
Semâya karşı bir çok şi'irler inşâd eder bir kuş
(Gülbün, Bir Kuş, s.25)

Şair diğer şairler adına da konuşarak onların modası geçmiş mazmunlar ile yeni şiirler tanzim etmek için uğraşırken bir kuşun, onlara karşı yeni yeni nağmeler icat ettiğini dile getirir.

Biz eylerken kühen mazmûn ile tanzîm-i şi'r-i nev
Bize karşı nev-â-nev nağmeler îcâd eder bir kuş

Bu şi'r-i mu'cizi bildin mi inşâd eyleyen kimdir
O da vasl-ı nigâra 'arz-ı isti'dâd eder bir kuş!
(Gülbün, Bir Kuş, s.26)

Dalga dalga güzellikler saçan nurların içinde akın akın uçan kuşlar şairin dikkatini çekmektedir. Kuşların özellikle ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde fevc fevc hareket ettiği görülür.

Nedir o nûr-ı letâfet-nisâr mevcâmevc
O nûr içinde uçan tâ'irân fevcâfevc
(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhîd, s.5)

Hüma Kuşu: Şairin Hüma kuşuna benzeyen fikri, Allah yolunda kırılmış bir kanat gibi kalmış. Efsanevi kuşlardan biri olan Hüma kuşu gücü ve kuvveti yönüyle çok üstün bir varlıktır. Şair fikrinin kuvveti ve yüceliği ile Hüma kuşu arasında paralellik kurarken diğer yandan da Allah karşısındaki acziyetinin farkındadır. Bu da kırık bir kanat gibi kalan Hüma kuşundan anlaşılabilir.

Râhında şikeste-bâl kaldı

Fikrim gibi bir hümâ-yı tayyâr

(Bir Demet Çiçek, Terâne-i Muhabbet, s.10)

Bülbül: Şair için bülbülün diğer kuşlara göre kendinde uyandırdığı tesir oldukça büyüktür. Bilindiği üzere şairin kendisi de bülbül anlamına gelen “Andelîb” mahlasını kullanmaktadır. Şair için bülbül, feryat eden, kişileri hüzne boğan, sevdadan inleyenlerin dostu, arkadaşı olan, kendi ağlayıp inledikçe âşıkları da ağlatan, sözleri âşıkların sözlerinden daha tesirli bir varlıktır.

İder te'sîr 'uşşâka bütün mişvarın ey bülbül

Olurlar âh idüp dâim senin gam-hârın ey bülbül

Seni de çünkü mecbur eyleyen feryâda sevdâdır

Olur sevdâ ile âh eyleyenler yârın ey bülbül

(Bahar Çiçekleri, Andelîbin Bülbüle Hitabı, s.4)

İlkbaharda ağaç dallarına konmuş ya da yuva yapmış kuşlar ötüsmeye başlarlar. Bu da mahzunları neşelendirip söze ve sohbeta başlatır.

Ağsân içinde kuşlar olurlar terâne-sâz

Mahzûnları getirmede güftâra nev-bahâr

(Bahar Çiçekleri, Nev-Bahar, s.18)

“Andelîbin Bülbüle İkinci Hitabı” adlı manzumede de bülbül ile dertleşen bir şair portresi çizilmiştir. Şair bülbül ile kendi ruh hâli arasında benzerlikler kurmaktadır. Bülbülün inleyişinin vefasız bir sevgiliden kaynaklanıp kaynaklanmadığını sorar, sevgilisinin bülbüle nasıl olup da acımadığını, ama bir gün mutlaka sevgilinin ona acıyacağını, bülbülün aslında bütün âşıkların sözcüsü olduğunu, onun, şairlerin şiirlerinden daha tesirli bir sesi olduğunu dile getirir.

Nedendir dâimâ böyle figân u zârın ey bülbül

Senin de bî-vefâ nâ-mihribân mı yârın ey bülbül

Bu rütbe nâle eylerken anın ‘aşkıyla sen her dem
Terahhum etmiyor mu hâline dil-dârın ey bülbül

Acır elbette hâl-i rikkat-efzâna senin bir gün
Eder te’sîr ona da âh-ı âteş-bârın ey bülbül

(Bahar Çiçekleri, Andelibin Bülbüle İkinci Hitabı, s.35-36)

Ayrılık gecesi seher vaktine dek ağlayıp inleyen şairin hâli yas ile inleyen gürültülü bülbülü andırmaktadır.

Şeb-i hicrânda fiğân etmedeyim tâ-be-seher
Yas ile nâle eden bülbül-i pürşûr gibi

(Gülbün, Tarz-ı ‘Atîk, s.15)

Kumru: Tabiatı sorgulayan şair, bahar kuşunun kalbe ferah veren sesleri ve ağlayıp inleyen kumrunun sevda artıran ötüşü karşısında hayranlığını gizleyememektedir. Şairin gördüğü bu tablo karşısında hayranlık ifade eden terennümleri dikkate değerdir.

Nedir o zembeme-i dil-küşâ-yı murg-ı bahâr
Nedir o nevhâ-i sevdâ-fezâ-yı kumr-ı zâr

(Bir Demet Çiçek, Zembeme-i Tevhîd, s.5)

Güvercin: Güvercin, kalbi ferahlandıran latif bir rüzgar gibi nazı yönüyle çiçeklere ruh serpip uçar. Güvercin ve rüzgâr arasında bir paralellikten söz etmek mümkündür.

Cenâh-ı nâzı ile rûh serpîp ezhâra
Uçardı hemçü kebûter nesîm-i cân-perver

(Bir Demet Çiçek, İ'tilâ-yı Rûh, s.12)

Şair için güvercinler bazen de birer birer kanat açıp uçan mavi ve beyaz göğün kuşlarıdır.

Birer birer per açıp ettiler hemân pervâz

Kebûterân-ı kebûd u sepîd-i sîmîn-ber

(Bir Demet Çiçek, İ'tilâ-yı Rûh, s.13)

2.21. KOZMİK UNSURLAR

Şair kozmik unsurları sıklıkla kullanmaktadır. Aşağıdaki beyitte de birçok kozmik unsuru ve bu unsurlara ait nitelikleri görebilmek mümkündür. Mavi, gök renginin gözü sihrin yıldızını andırmakta ve yanağıyla Allah'ın nurlarının doğduğu ufku şaire hatırlatmaktadır. Bu beyitte geçen yıldız, gök rengi, güneş veya yıldızların doğdukları, ufuktan çıktıkları yer, nurlar ve Allah mefhumları bize hep gökyüzünü işaret etmektedir.

Necm-i sihri andırıyor çeşm-i kebûdun

Rûyunla hele matla'-ı envâr-ı Hüdâsın

(Gülbün, Gazel, s.18)

Zühre: Çoban yıldızı, sabah yıldızı, Venüs olarak bilinen ve diğerlerinden daha parlak bir gezegendir.

Ey zühre-i melâhat eyâ şûh-ı işve-bâz

Nâdim olursın itme bana gel bu rütbe nâz

(Bahar Çiçekleri, Şarkı, s.41)

Şairin dünyasında ecel müşahhas bir varlıktır ve canlılar yeryüzünde var oldu olalı yaşamaktadır. Diğer bir ifade ile ecel uzun bir ömre sahiptir. Bu ömür uzunluğunu şair zührenin parlaklığı ile örtüştürmüştür.

Bir nâ-şükufte goncayı soldurdun âh sen

Solsun ilâhî zühre-i ‘ömrün (ecel) senin

(Bahar Çiçekleri, Sevgili Melegimiz İçün, s.42-43)

Sevgilinin güzelliğinin çoban yıldızını gördükçe aşğın gönlü heyecanlanıp kendinden geçer ve güzel ses çıkararak iştiyakla arı gibi dans etmektedir.

Zühre-i hüsnünü gördükçe gelip vecde gönül

Raks eder nağme-zenân şevk ile zenbûr gibi

(Gülbün, Tarz-ı ‘Atık, s.14)

Âlem: Şair için âlem gam çekilen, bütün dertlerin yaşandığı, bir gün olsun sefa sürülemeyecek bir yerdir.

Âh rabbim n’olurdu ‘âlemde

Bir gün olsun safâ süreydim ben

(Bahar Çiçekleri, Yedi Kıtayı Havi Bir Neşidemden, s.6)

Şair için bazen âlem demek kendi dünyasıdır.

Hicrânın ile rûz u şeb efgân iderim ben

Efgân iderek eşkimi rîzân iderim ben

Rîzân olan eşkim ider ‘âlâmımı efvân

Efvânî-i ‘âlâm ile efgân iderim ben

(Bahar Çiçekleri, s.23)

Şair için âlem; karanlığı hayret verici boyutlarda olan bir evrendir.

Nedir bu perde-i pindâr çeşm-i âdemde
Nedir bu zulmet-i hayret-füzûd ‘âlemde

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhid, s.3)

Şair için evren o kadar geniştir ki ucu bucağı görünmez engin derinlik ve karanlıklara sahiptir. Şaire göre bu bitmek tükenmek bilmeyen ve etrafımızı kuşatan evrenin içinde insanın cehalet içinde kalması hiç de şaşırtıcı değildir.

Nasıl hazîz-i cehâletde kalmasın insân
Muhât-ı zulmet-hîcî fezâ-yı bî-pâyân

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhid, s.3)

Bazen de âlemdeki yenilenme renginin işleri ile insan vücudundaki feyz-i ilahi arasındaki ilişki şair tarafından sorgulanmaktadır. Âdem ile âlem arasındaki bağ anlamlandırılmaya çalışılmaktadır.

Nedir bu reng-i teceddüd şu’ûn-ı ‘âlemde
Nedir bu feyz-i ilâhî vücûd-ı âdemde

(Bir Demet Çiçek, Zemzeme-i Tevhid, s.4)

Dünya: Dünya da âlem ile birlikte şairin dünyasında kendine yer bulur. Sevgilinin güzelliği ile nura gark olan bir dünya düşünülür.

Gark-ı envâr oldı dünyâ pertev-i hüsnün ile
Yoksa mâhım menşe-i envâr-ı ‘âlem sen misin

(Bahar Çiçekleri, Müfred, s.21)

Dünya ağlanıp inlenilen bir yer olmakla beraber yer yer deyim olarak da şair tarafından tercih edilebilir.

Altı aydır intizâr itmekdeyim
Dîdeme dünyâyı dar itmekdeyim

(Bahar Çiçekleri, Bir Mektubumdan, s.47)

Şair Sultan İkinci Abdülhamid'in tahta çıkması ile bütün dünyaya ve insanlığa ışık doğduğunu belirtir.

Olup Sultân Hamîdin mün'atıf envâr-ı ikbâli
Füyûz-ı nûra ğark oldu bütün dünyâ vü mâfiha

(Bahar Çiçekleri, Leyle-i Cûlus, s.17)

Ay: Şair için mâh demek sevgili demektir. Coğrafi bir konumdan çok ay; parlaklığı, ışığı gibi çeşitli yönlerden sevgiliye teşbih edilebilmektedir.

Şu'le-i âhını peyveste-i eflâk itsen
Eylemez zerre kadar merhamet ol mâh gönül

(Bahar Çiçekleri, Gönlüme Hitab, s.12)

Şairin kendi ruh halindeki değişimlerin dış dünyaya yansımaları "Ey Mah" adlı şiirin bütününde görebilmekteyiz. Şair kendi hüznünü ve iç sıkıntılarını, teessürlerini aya sormaktadır.

Nedir bu reng-i hazîn melâl-i çehrende?
Nedir bu hüzn-i ğarîbü'l-me'âl çehrende?
Nedir... Nedir bana söyle bu hâl çehrende?
Bu dâ'imî eser-i infî'âl çehrende?

Güzel yüzün niye berg-i hazân gibi solgun?
Niçin uçuk nazarın böyle dâ'imâ mahzûn?

(Bir Demet Çiçek, Ey Mâh, s.16)

Şair sevgilinin sinesini açtığını müşahade etmiştir. Sevgilinin sinesinden parlayan boynuna nur akmaktadır. Bu hale şaşırıp soran şaire sevgili şöyle cevap verir: Ay, elbette güneşin nuruna muhtaçtır. Bu bağlamda düşünülduğünde sevgilinin sinesi güneşe; gerden-i billûru da aya teşbih edilmiştir. Sevgilinin sinesi ve boynu ay ve güneşi bir araya getirmiş gibidir.

Yârimi gördüm bugün, etmiş küşâde sînesin,
Sînesinden nûr akardı gerden-i billûruna,
Ben ta‘accüb eyleyip sordum bu hâlin aslını,
Dedi kim muhtâcdır elbet mâh şemsin nûruna!

(Sabah-ı Hayatım, Diğer, s.5)

Yıldız: Şimal kutbuna yakın parlak ve küçük ayı kümesine tâbi ve gece istikamet bulmaya yarayan, sık sık karşı karşıya gelen iki yıldız demek olan ferkadân kelimesi ile yeryüzü anlamına gelen hak-dân kelimeleri arasında zıtlık oluşturulmuştur. Böylelikle şair dünyadan lağvedilmeyi dilerken ferkadândan da daha yüce olma arzusu içindedir.

Ref eyle beni bu hâk-dândan
Berter olayım şu ferkadândan

(Bir Demet Çiçek, Terâne-i Muhabbet, s.7)

Göklerdeki parlak yıldızlar, senin başları döndüren, insanları hayrette bırakıp sersemleştiren cazibendir diyerek sevgiliyi anmaktadır. Çünkü gökteki yıldızlar sevgilinin süsüdür. Bu da beşeriden çok ilahi bir sevgilinin varlığına işaret etmektedir.

Ey zâtı nühüfte, nûru zâhir
Ey ma‘kes-i tal‘atı mezâhir

Sergeşte-revân-ı câzibendir
Göklerde kevâkib-i zevâhir

(Bir Demet Çiçek, Terâne-i Muhabbet, s.9)

Seher yıldızı hüzünlü ve gücenmiş bir halde, doğan güneşe karşı hayretten kalakalmış sanki hasretten ve gam uykusundan perişan düşmüş gökyüzünden bakan yasemin göğüslü bir sevgili gibidir.

Durur necm-i seher mahzûn u muğber
Tulû‘-1 şemse karşı vakf-1 hayret
Bakar güyâ semâdan bir semenber
Perîşân h‘âb-1 ğam bî-tâb-1 hasret

(Gülbün, Yâd-1 Mâzî, s.12)

Feza: Allah’ın kâhir kıvılcımını saçan bir şimşek, gönül evreninde yerinde durmadan gezinmektedir. Gökyüzü, yıldızlar arasındaki geniş boşluk anlamlarına gelen feza kelimesini, şair gönül kelimesi ile birlikte kullanmıştır. Çünkü gönül cisim itibarı ile yumruk kadar olsa bile manevi yönüyle bir evren kadar büyük ve geniştir.

Cevelân ediyor fezâ-yı dilde
Bir berk-i şerâre-pâş-1 kâhir

(Bir Demet Çiçek, Terâne-i Muhabbet, s.9)

Güneş: Parlayan güneşin yeni yeni görünmeye başlayan ışıkları, bulutları renkleri ile süslerken güney rüzgârları gibi acele eden bulutların bazen görünüp bazen kaybolduğu şairin dikkatinden kaçmamıştır.

Şu‘â‘-1 nev-zuhûr-1 mihr-i tâbân
Olurken renk-pîrâ-yı sehâ’ib
Olur bâd-1 cenûbî-veş şitâbân
Bulutlar gâh peydâ, gâh ğâ’ib

(Gülbün, Yâd-1 Mâzî, s.11)

Yavaş yavaş görünmeye başlayan güneş sırma saçlı bir güzel gibidir. Güneşin yaydığı ışık huzmeleri dağılmış saçlara benzemektedir. Çıplak ve katışıksız cismi her zaman var olan sabah güneşi gibidir.

Olur âheste âheste nümâyân
Güneş kim sırma saçlı bir güzeldir
Perîşân zülfü cism-i sâfî ‘üryân
Sanırsın neyyir-i subh-ı ezeldir

(Gülbün, Yâd-ı Mâzî, s.11)

SONUÇ

1870 yılında dünyaya gelen ve 1903 yılında oldukça genç bir yaşta hayata veda eden Faik Esat'ın şiir ve nesir sahasında ortaya koyduğu edebî faaliyetleri şu alanlarda yoğunlaştırdığı anlaşılmaktadır. Şiir alanında hem divan edebiyatı geleneği içerisinde değerlendirilebilecek hem de yeni edebiyat anlayışını yansıtan şiirler kaleme almıştır. Bunun yanı sıra Arap ve Fars edebiyatlarından yaptığı manzum çeviriler de bulunmaktadır. Ayrıca yine Fars ve Arap edebiyatlarından bazı manzumeleri düz yazı şeklinde tercüme etmiştir. Nesir alanında ise telif ettiği kısa hikâyelerin yanında anı ve deneme türüne girebilecek yazıları da bulunmaktadır. Yine bu alanda Arap ve Fars edebiyatlarından yaptığı düzyazı şeklindeki çeviriler önemli bir yer tutmaktadır.

Faik Esad Bey'in bir yazar ve şair olarak sanatçı kişiliğini daha ziyade şiirlerinde görmek mümkündür. Çevirilerinde ve düz yazılarında daha çok toplumsal kaygıları ön planda tutmuştur. Bu bağlamda, Sabah-ı Hayatım isimli eserinde yayımlanan “Hasta Çocuk” ve “Zulm-i Beşer” başlıklı hikâyelerinde ele aldığı konuları örnek olarak gösterebiliriz. Buna paralel olarak Arapça ve Farsça'dan yaptığı çevirilerde de daha ziyade hikmet ve nasihat içeren şiirlere ve düzyazılara ağırlık vermesi de gösteriyor ki Faik Esad'ın düşünce dünyasında toplum için edebi faaliyette bulunma daha önemli bir kaygıdır.

Faik Esad Bey'in Arapçadan ve Farsçadan çevirdiği nasihat içerikli şiirlere bakıldığında bu şiirlerde işlenen konuların yüzyıllar boyunca Türk edebiyatında birçok şiire konu olmasının yanında nasihatname, siyasetname, pendname ve benzeri birçok müstakil eserin de telif edilmesine vesile olduğu söylenebilir. Bu anlamda Faik Esad ne ilktir ne de tek. Kendinden önce bu vadiye oluşturulmuş çok güçlü bir gelenek bulunmaktadır. Faik Esad da yaşadığı dönemde bu geleneğin bir temsilcisi olarak edebiyat dünyasında kendine bir mevki edinmeye çalışmıştır.

Faik Esad'ın nasihatçı kişiliğinin iki şekilde tebarüz ettiği görülmektedir. Bunlardan birisi kendi yazdığı eserlerde ele aldığı konulardır. Arapça ve Farsça bazı eserlerden yaptığı çevirilerde seçtiği konular da Faik Esad'ın nasihatçı kişiliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Burada şu hususu belirtmek yerinde olacaktır:

Arapça ve Farsça'dan yaptığı çeviriler dönemin mecmualarında yayımlanmak üzere yapılmış çevirilerdir. Bu mecmualarda yayımlandıktan sonra da müstakil bir eserde toplanarak neşr edilmiştir. Bu çevirilerde daha ziyade hikmet ve nasihatın öne çıkmasının önemli sebeplerinden biri dönemin okur kitlesinin daha ziyade bu içerikteki yazılara yönelik güçlü isteğidir. Dergiler bir taraftan telif yazılara ve şiirlere yer vererek edebi faaliyetlerin canlanmasının önünü açmakta, diğer taraftan da farklı sosyokültürel birikimlere sahip okurlara ulaşmak amacıyla tercüme çalışmalarını teşvik etmektedir. Dahası devrin dergi okurlarının Arapça ve Farsçaya belli düzeyde vakıf olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Şairin, divan şiirinin önde gelen şairlerine nazire yazdığı düşünüldüğünde klasik edebiyata merakının ve ilgisinin olduğu apaçık ortadadır. Tevfik Fikret, Cenab Şehabettin gibi edipleri etkileyen Şeyh Vasfi Efendi, Faik Esad'ı da etkilemiştir. Hatta o dönem içerisinde Şeyh Vasfi'ye nazire yazan şairler halkasına Faik Esad da dahil olmuştur. Aslında Arap ve Fars Edebiyatının önde gelen şairlerinden çeviriler yapma ve Türk şairlerin bazı şiirlerine nazire yazma klasik dönemde şiir sanatında maharet ve vukuf kesbetmenin yollarından biri olarak görülmektedir. Bu geleneğin yavaş yavaş sönmeye yüz tuttuğu bir devirde neşet eden Faik Esad'ın da bir taraftan önemli edebî diller olan Arapça ve Farsça'yı daha iyi öğrenebilmek diğer taraftan şiir dünyasını zenginleştirmek ve şiir sanatında ustalaşmak için böyle bir yöntemi tercih ettiğini söylemek mümkündür. Zira edebiyat sahasında hüner kesbetmenin yolu daha önce hangi konuların nasıl ele alındığını öğrenmekten geçmektedir.

Faik Esad'ın şiirlerinde Klasik Edebiyat geleneğinin hüküm sürdüğü devirlerde öne çıkan aşk, âşık, sevgili, rakib, ayrılık, hüzn ve benzeri temaların yanı sıra tabiat, mevsimler, renkler ve kozmik unsurlar işlenmiştir. Ayrıca, Tanzimat Devri ile birlikte tebarüz eden toplumsal temalardan ölüm, ahiret, fakirlik ve sosyal hayat gibi temalar da Faik Esad'ın şiirlerinde belirgin bir şekilde yer almaktadır. Faik Esad'ın şiirlerinde nasihat ve hikmet ağırlıklı temaların da dikkate değer bir şekilde işlendiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Vefik Paşa, (2000), *Lehce-i Osmâni*, Haz. Recep Toparlı, Ankara: TDK Yayınları.
- Akdeniz, Safiye, (2000), “Arap Harfli Yeni Türk Edebiyatı Antolojilerinin (1839-1928) Karşılaştırmalı İncelemesi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:1 Sayı:2, ss.33-52.
- Banarlı, Nihat Sami, (1998), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt 1-2, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bilgegil, Kaya, (1989), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri: Belağat*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Bursalı Mehmed Tahir, (2000), *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek-Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi*, Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Devellioğlu, Ferit, (1998), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 15. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, Cem, (1986), “Divan Şiirinde Gazel”, *Türk Dili*, Sayı: 415-416-417, ss. 78-247.
- Dilçin, Cem, (1992), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 2. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- Faik, Esad, (1307/1891-1892), *Sabah-ı Hayatım*, İstanbul: Karabet Matbaası.
- Faik, Esad, (1308/1892-1893), *Gül Demetleri*, İstanbul: Ahter Matbaası.
- Faik, Esad, (1310/1894-1895), *Bahar Çiçekleri*, İstanbul: A. Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Faik Esad, (1313/1897-1898,) *Mahşerü'n-Nefais*, İstanbul: Kasbar Matbaası.
- Faik, Esad, (1314/1898-1899), *Bir Demet Çiçek*, İstanbul: Âlem Matbaası.
- Faik Esad, (1314/1898-1899), *Nağamât*, İstanbul: Ahter Matbaası.
- Faik Esad, (1318/1902-1903), *Gülbün*, İstanbul: Asr Matbaası.

- İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, (1999), *Son Asır Türk Şairleri*, Cilt:1,
Ankara:Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- İpekten, Halûk, (1999), *Eski Türk Edebiyatı: Nazım Şekilleri ve Aruz*, 3. Baskı,
İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaya, Ahmet İhsan, (2013), “Türk Edebiyatında Ara Nesil”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 5, Sayı:9, ss. 148-159.
- Kurnaz, Cemâl, (2003), “Osmanlı Şair Okulu”, *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, S. 27/II (Günay Kut Armağanı II), ss. 409-413.
- Onay, Ahmet Talât, (1993), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. Haz. Cemâl Kurnaz, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pakalın, Mehmet Zeki, (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 Cilt, 4.Baskı, İstanbul: MEB Yayınları.
- Pala, İskender, (2000), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şemseddin Samî, (1995), *Kâmûs-ı Türkî*, 5. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Taştan, Osman, (2009), *Şeyh Vasfî'nin Nahv-ı Osmanî Adlı Eserinin İncelenmesi*,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuman, Mehmet Nâil, (2001), *Tuhfe-i Nâilî: Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Cilt: 2, Hazırlayanlar: Cemâl Kurnaz ve Mustafa Tatcı,
Ankara: Bizim Büro Yayınları.